A

DESCRIPTIVE CATALOGUE

OF

SANSKRIT MANUSCRIPTS

IN THE LIBRARY OF THE

CALCUTTA SANSKRIT COLLEGE.

Prepared under the orders of the Government of Bengal,

BY

HRĪSHIKEŚA ŚĀSTRĪ,

SECOND GRAMMAR PANDIT, SANSKRIT COLLEGIATE SCHOOL,

AND

ŚIVA CHANDRA GUI, M.A., B.L.

LATE PROFESSOR, SANSKRIT COLLEGE

VOLUME VIII. GRAMMAR MANUSCRIPTS.

CALCUTTA:

PRINTED BY J. N. BANERJEE & SON, BANERJEE PRESS,
119, OLD BOTTAKKHANA BAZAR ROAD

1904.

INDEX

TO

VYĀKARAṆA MANUSCRIPTS

The figures against the names of the Manuscripts in these indices are their serial numbers in the Catalogue

व्याकरणम् ।

GRAMMAR.

No. 1. **अव्ययार्थदीपिका** Avyayārthadīpikā Substance, country-made white paper, 10 × 4 inches Folia, 5. Lines, 1–8 in a page. Character, Nāgara. Date, 1796 Appearance, very old, and worn out Prose. Not correct. Complete.

A little work on Avyaya, entitled Avyayārthadīpikā or a lamp to the meanings of Avyayas. Anonymous.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥ च पुनरावर्त्ते । वा विकल्पार्थे, ह इति प्रसिद्धे । ह: इति प्रश्नार्थे । हे इति स्फुटपादपूरणयोः । एव इति निश्चये ।

End. पुनर् इति अप्रथमविशेषयोः । स्वर् इति स्वर्गपरलोकयोः ॥ ०

Colophon. इत्यव्ययं संपूर्णं ॥ सम्वत् १७९६

विवरणम्—अव्ययशब्दविषयकोऽयं निबन्धः ।

No. 2. **अष्टाध्यायी** Aṣṭādhyāyī. Substance, country-made colourless paper, 10 × 4 inches Folia, 87 (of which the first is replaced by a new one of green colour). Lines, 7–8 in a page Character, Nāgara Date, ? Appearance, very old, worn out, and writing effaced in parts. Verse. Not correct. Incomplete (upto the 5th Sūtra of the fourth Pāda of the eighth Adhyāya)

The well-known standard work in Sanskrit Grammar, entitled Aṣṭādhyāyī, or one complete in eight Adhyāyas (chapters) by Pāṇini. This work has undergone several editions of which that of O. Böhtlingk with German notes and various appendices is most interesting. Babu Śrīśacandra Basu of Allahabad recently published it with an English translation, embodying elaborate explanatory notes, etc. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p 155, No 567

Beginning. श्रीश्रीरामः शरणं ॥

ओं येनाक्षरसमाम्नायमधिगम्य महेश्वरात् ।
कृत्स्नं व्याकरणं प्रोक्तं तस्मै पाणिनये नमः ॥
येन धौता गिरः पुंसां विमलैः शब्दवारिभिः ।
तमश्चाज्ञानजं भिन्नं तस्मै पाणिनये नमः ॥

अइउण् १ ऋलृक् २ एओङ् ३ ऐऔच् ४ ह य व र ट् ५ लण् ६ ञ म ङ ण न म् ७ झ भ ञ् ८ घ ढ ध ष् ९ ज ब ग ड द श् १० ख फ छ ठ थ च ट त व् ११ क प य् १२ श ष स र् १३ हल् १४ इति प्रत्याहारसूत्राणि ॥

End. नास्ति ।

Colophon. इति षष्टमाध्यायस्य तृतीयः पादः ।

विवरणम्—सुप्रसिद्धैवेयं पाणिनीयाष्टाध्यायी बहुशोमुद्रिता च सङ्गणिका ।

No. 3. अष्टाध्यायी Astādhyāyī. Substance, country-made yellow paper, 10 × 6 inches. Folia, 69. Lines, 10-11 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, old. Verse. *Generally* correct. Complete.

A complete copy of the same work.

End. नोदात्तस्वरितोदयमगार्ग्यकाश्यपगालवानां ० अ अ इति ८।४।६८। इत्य-ष्टमोऽध्यायः ॥ ० ॥

Colophon. इत्यष्टमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ॥ ० ॥ अष्टमाध्यायः समाप्तः ॥ ० ॥ ० ॥ सूत्रसंख्या—त्रीणि सूत्रसहस्राणि तथा नवशतानि च । षण्णवतिश्च सूत्राणि पाणिनिः कृतवान् स्वयम् ॥

विवरणमुक्तपूर्वम् ।

No. 4. अष्टाध्यायी *Astadhyayī* *Substance, country made white* paper, 12 × 5 inches Folia, 54. Lines, 7-8 in a page Character, Nāgara Date, ? Appearance, old Verse Generally correct, Complete

The same work.

विवरणशून्यपुस्तकम् ।

No. 5. अष्टाध्यायी Aṣṭādhyāyī. Substance, country made paper of several colours, 10 × 4 inches. Folia, 141. Lines, 5 8 in a page. Character, Nāgara Date, Samvat 1761. Appearance, very old, worn out, slightly torn in parts, writing injured in many places, and written by different hands. Verse. Not correct. Complete.

The same work.

Colophon. पाणिनिव्याकरणं समाप्तं (?) त्रिपाठिदेविरामदत्तेन त्रिपाठिदेवरामस्य लिखितं संवत् १७६१ मार्गशीर्षं मासे ५ भृगौ गोवर्धनेश्वरस्य पुस्तक ॥

विवरणशून्यपुस्तकम् ।

No. 6. उणादिपादः Uṇādipādaḥ. Substance, foolscap paper, 18 × 3 inches. Folia, 11. Lines, 5 in a page. Character, Bengali Date, Śaka 1703 Appearance, rather old and slightly torn in parts in the margin. Verse and prose. Generally correct. Complete.

At present there are to be found eight superior schools of Sanskrit grammar, *viz.*, (1) Pāṇinīya, (2) Cāndra, (3) Kaumāra or Kālāpa, (4) Sārasvata, (5) Haima, (6) Jaumara or Sāmkṣiptasāra, (7) Vaupadeva or Maugdhabodha, (8) Pādmanābha or Supadma. Of these the first, third, sixth, seventh, and eighth have chapters on Uṇādi affixes under such different names as Uṇādisūtra, Uṇādipāda, etc. The Uṇādisūtra belonging to the Pāṇinīya school, edited with Ujjvaladatta's commentary, is noticed in the India Office Catalogue, p. 181, No. 680. Uṇādivṛtti, belonging to the Kalāpa school by Śivadāsa, is noticed in the same Catalogue, p. 204, No. 771. Uṇādipariśiṣṭa by Kramadīśvara, belonging to the sixth school is also noticed in the same Catalogue, p. 223, No. 834. Uṇādikoṣaṭikā or a commentary on Rāmaśarman's Uṇādikoṣa, belonging to the Mugdhabodha School and Uṇādivṛtti by Padmanābha, belonging to the Supadma school

are also noticed in the same Catalogue, p. 238, No. 874, and p. 244, No. 890 *respectively. But the codex under notice does not agree* with any of these nor is the name of the author, *etc., mentioned in it.* Consequently we could not determino its place.

Beginning. श्री रामाय नमः।

वादेरुणादिर्वातादौ॥

वातादौ वाच्ये वादेरुत्तरे उणादिर्भवति॥ वादेशागमगुणवृद्धिक्रमादयो यथासम्भवं परिकल्पनीयाः॥ वा—वायुः, पा—पायुः, जरा, जटा इण् जरायुः, जटायुः, मा—मायुः, गोपूर्व्वं मा—गोमायुः इदि इन्दुरित्यादि।

End. तिङन्तादितराः शब्दाः कृदि. सर्व्वे प्रसाधिताः।

समासतद्धिताभ्याञ्च विकारानपि साधयेत्॥

यस्मिन् देशे प्रसिद्धा ये प्रयोक्तव्याहि ते तथा।

अप्रसिद्धाश्च ये शब्दा बोध्या यत्नान्तरात्तु ते॥

Colophon. इत्युणादिपादः समाप्तः॥०॥० यां ॥०॥०॥ श्री दुर्गायै नमः॥ श्री हरये नमः॥०॥ श्री श्री श्रीहरिदेवशर्म्मण पुस्तकमिदं॥ श्रीराधाकान्तदेवशर्म्मणः स्वाक्षरं। शकाब्दा १७०१ तारिक १९ वैशाखस्य॥०॥*

विवरणम्—उणादिप्रत्ययविषयकोऽयं निबन्धः।

No. 7. प्रक्रियाकौमुदी। Prakriyākaumudī. Substance, country-made colourless paper, 11 x 5 inches. Folia, 169 Lines, 13 in a page. Character, Nāgara. Date, ? Appearance, very old, worn out, torn, and worm-eaten in parts. *Prose. Generally correct. Complete.*

A grammatical work in Sūtras, arranged systematically from Pāṇini's grammar, *and explained by a brief commentary* by Rāmacandra Āchāryya, son of Krisna Āchāryya, complete in four parts. The first part treats of Sandhi, Linga Prakriyā, Avyaya, Strī Pratyaya, Kāraka prakriyā, Samāsa prakriyā, *Taddhita* prakriyā, and of the *Dvirukti prakriyā. The second part treats of the* Ākhyāta,

---

* From the first Sūtra upto वायु the reading in Pāṇiniya and Sankṣipta-sāra is the same.

including Parasmaipada prakriyā, Ātmanepada prakriyā, and Uṇādi prakriyā, etc. The third, of the Kṛit prakriyā, and the fourth, of the Vaidika Prakriyā. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p. 164, No. 613.

Beginning. ओं नमो गुरुपादुकाभ्याम् ॥

श्रीमद्विट्ठलमानम्य पाणिन्यादीन् मुनीन् गुरून् ।
प्रक्रियाकौमुदीं कुर्मः पाणिनीयानुसारिणीम् ॥

अइउण् । ऋऌक् । एओङ् । ऐऔच् । हयवरट् । लण् । ञमङणनम् । झभञ् । घढधष् । जबगडदश् । खफछठथचटतव् । कपय् । शषसर् । हल् । इति प्रत्याहारसूत्राणि ।

End.

अनन्तात् सर्वेशः शब्दा न शक्यन्तेऽनुशासितुम् ।
बालव्युत्पत्तयेऽस्माभिः संक्षिप्योक्ता यथामति ॥
प्रक्रियाकौमुदी सेयं रामचन्द्रप्रकाशिता ।
असद्वचनसम्बन्धात् सदकीर्तिमियं चिरम् ॥
जयति सुभगमूर्तिर्मुग्धदाधावमौकः
प्रशमितजनतापो विट्ठलः स्वात्मदीपः ।
सचकितमिव लक्ष्मीः सेवते यत्पदाब्जं
ललितमरकराभ्यां साधु संवाहयन्ती ॥
मीमांसायुगलाक्षपादकणभुक्प्रोक्तप्रमाकाव्यदा
दुर्ज्ञेयस्वरशास्त्रवर्त्मगमना शब्दाधिकेच्छावती ।
शब्दा + + विसार्थसाधुवचनख्यातिमोदावहा
स + + गुरुरामचन्द्रजनिता सा प्रक्रियाकौमुदी ॥

Colophon. इति श्रीरामचन्द्राचार्यविरचिता प्रक्रियाकौमुदी समाप्ता ॥ यथार्थे

अदृष्टिदोषान्मतिविभ्रमाद्वा
यदर्थहीनं लिखितं मयात्र ।
तत् साधुमुख्यैः परिशोधनीयम् ॥

विवरणम्—प्रक्रियाकौमुदीनामकोऽयं सुप्रसिद्धो वैयाकरणनिबन्धः ।

No. 8. **कविरहस्यम् ।** Kavirahasyam Substance, foolscap paper, 12 × 4 inches. Folia, 17 Lines, 6 in a page Character, Bengali. Date, ? Appearance, not old Verse Not correct. Complete

A poem in praise of King Kṛiṣṇarāja by Halāyudha It illustrates also *formations of roots* of the same meanings with different sound and form as well as of different meanings but similar in sound and form in the present tense. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p 262, No 925

Beginning. श्रीगोविन्दो जयति ।

जयन्ति सुरजित्पादनखदीधितिदीपिका ।
मोहान्धकारविध्वंसान्मुक्तिमार्गप्रदर्शिका ॥
लोकेषु शास्त्रेषु च ये प्रसिद्धा
काव्येषु ये सत्कविभि प्रयुक्ता ।
उच्चित्य तांश्चित्तविनोदनाय
शब्दानहं धातुभिरुद्धरामि ॥ २ ॥
एकार्था एकशब्दाश्च नानार्थार्थैकवाचका ॥
सदृशार्थाभिधानाश्च भिन्नार्था सदृशाक्षरा ॥
एकार्था तुल्यशब्दाश्च निबध्यन्तेऽत्र धातव ।
धातुपारायणाम्भोधे पारीणोऽर्थधिया मया ॥ ४ ॥
अस्त्यगस्त्यमुनिज्योत्स्नापवित्रे दक्षिणापथे ।
कृष्णराज इति ख्यातो राजा साम्राज्यदीक्षित ॥
गोपायति क्षितिमिमां चतुरब्धिसीमां
पापाज्जुगुप्सत उदारमति सदैव ।
चित्तं च गोपयति यस्तु वनीयकेभ्यो
धीरो न कुप्यति महत्यपि कार्य्यजाते ॥

End. य क्षोटति स्वबाह्वानं न क्षोटति निरीक्षय ।
प्रतिषेधति य शत्रून् कार्य्यं यस्यानुसिध्यति ।
नश्यन्ति यद्गुणा सर्व्वे यस्मात् नर्यति दिङ्मुखम् ।
श्रिया मदति मद्यति सरस्वत्या च य सदा ।
इति समाप्तमवाप्तगुणोदय
कविरहस्यमिदं रसिकप्रियम् ।

End. धातूनामिह मीमांसा विचक्षणैरितीरिता ।
इति श्लोकसमुद्गवत्या षट्कीमषट्कया ।
धातुस्कन्धैर्बुधा सेव्य कविकल्पद्रुम फलम् ॥
अथ ग्रन्थकृदात्मानं ख्यापयति ।
विद्वद्धनेशशिष्येण भिषक्केशवसूनुना ।
तेने वेदपदस्थेन वोपदेवद्विजेन च ॥
स्वर्गे गीर्वाणनाथ गुरुपतिमभित शाब्दिकानां वरेण्यं
पाताले नागराजं भुजगयुवतयो यस्य गायन्ति कीर्त्तिम् ।
यत्तीर्णं शब्दपाथोनिधिमखिलमिमं गोष्पदं वासुदेवाद्री
शिष्योऽकार्षीद्धनेश कविकुलतिलक केशवो वोपदेव ॥

Colophon. इति श्रीवोपदेवविरचित कविकल्पद्रुमो नाम धातुपाठ समाप्त ।* शुभमस्तु शकाब्दा ॥ १७५८ सन १२४४ श्रीगिरीशचन्द्रशर्म्मणा लिखित मेतत् ।

विवरणम्—श्रीवोपदेवविरचित कविकल्पद्रुमाभिधो धातुपाठरूपोऽयं निबन्धः ।

No. 10. कविकल्पद्रुमः । Kavikalpadrumah Substance, country made colourless paper, 12 × 3 inches Folia, 36 Lines, 5 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, and worn out Verse. Generally correct *Incomplete*

An incomplete copy of the same work.

विवरणमुक्तपूर्व्वम् ।

No. 11. कविकल्पद्रुमः । Kavikalpadrumah Substance, country made colourless paper, 15 × 3 inches. Folia, 36 Lines, 5 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, and worn out Verse Generally correct Complete

The same work with *explanatory notes in the margin*

विवरणमुक्तपूर्व्वम् ॥

No. 12. कामधेनुः । *Kāmadhenuḥ.* *Substance*, country-made reddish paper, 16 × 4 inches. Folia, 31. Lines, 7–11 in a page. Character, Bengali. Date, Śaka 1715. Appearance, old, and worn out. Prose. Not correct. Complete.

A commentary on the Kavikalpadruma, entitled Kāmadhenu, or Kāvyakāmadhenu. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p. 239, No. 877. The codex contains the text also in full

Beginning. ओं नमो गणेशाय ॥

येन विश्वविकरणैराख्यातैर्धातुभिर्दिनैः ।
प्रकाशैः संप्रकाश्यन्ते क्रियास्तं नौमि श्रीपतिम् ॥
कविकल्पद्रुमं धातुपाठं विवरितुं मया ।
धातुवृत्तिकाव्यकामधेनुर्नाम्नाभिधीयते ॥
तत्र प्रयोगधातूनामित्क्रमादिस्फलार्थकाः ।
प्रवृत्तिर्विस्तरिता तुल्यप्रयोगाणामभेदकाः ॥

तत्रादौ ग्रन्थकृद्विघ्नेष्टदेवतामादित्यमुपास्ते ।

End. सप्तदशशतानां सप्तदशशती षट्कोणयुक्ता च ये धातव एव स्कन्धानि प्रतिस्कन्धं प्रयोगरूपाणि फलानि यथेष्टमर्पयन्तीत्यर्थः ॥ ० ॥ ० ॥ विप्रधर्मेश-मिश्रेण भिषक्केशवसूनुना तेने वेदपदस्तेन बोपदेवद्विजेन च । यत्र कविकल्पद्रुमे बोपदेवेन द्विजेन व्यनारि स भेव्य इत्यन्वयः. पूर्ववत् ॥ सम्पादयन्तीमखादी कीर्त्तिं वाचस्पतिधियः प्रबन्धं विद्या काव्यकामधेनुतनि (?) ॥ कल्पादयस्तु शब्दाः साधे. सः पूर्ववदाहृता. ॥ सविकरणामन्यानो व्यन्तिमं व्याहि ।

स्वर्गे गीर्व्वाणनाथः सुरपतिमभितः प्राज्ञिकानां वरेण्यं
पाताले नागराजो भुजगयुवतयो यस्य गायन्ति कीर्त्तिम् ।
यत्कीर्त्तिं + + + प्राप्तवाचोनिधिपतिमिमं बोपदं वासुरायो
मिथ्योऽस्वार्थीकुर्वतः कविकुलतिलकः + + बोपदेवं ॥
शाके सायकपोलसिन्धुशशिभिः पक्षा तियौ लक्षिते
मासि चाश्वयुजे बुधस्य दिवसे पक्षे सिते वत्सके ।
श्री रौहिण्यभिधानके मनसुतापादपर्द्ध चेतसा
स्तुत्वा नाम लिलेख पुस्तकमिदं काशीपतिः कौमदं ॥
नगेन्द्रपुत्रि शरदन्धवल्लभे
दरिद्रदारिद्रविनाशकारके ।

मदा सुर्वं देहि चनो मकाम्य मे ·
त्वद्धि पद्मारपोंकमलमये ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥

विवरणम्—कविकल्पद्रुमटीकारूपोऽयं काव्यकामधेनुनामको निबन्ध ।

No. 13. कातन्त्रपरिशिष्टं सवृत्ति । Katantraparisistam savritti Substance, country made colourless paper, 18 × 2½ inches Folia 25 Lines, 5 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, and writing slightly effaced in parts Prose and verse Generally correct Incomplete

A grammatical work consisting of rules supplementary to the *Kātantra, entitled Katantraparisista with a short commentary,* entitled Vritti, by Śripati Datta. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p 201, No 761

Beginning. श्री नमो गणेशाय ।

संसारतिमिरमिहिरं महेशमचरम् ।
इति नत्वा विविधमुनितमहष्टं ब्रूम कातन्त्रपरिशिष्टम् ॥
वृद्धिरादैजस्य ॥
आदैजस्य वृद्धिर्भवतीत्यधिक्रियते । प्राक् वृद्धिपदस्य मङ्गलार्थं ।
स्वमैरेरिणो ॥
ईरेरिणो परत स्वशब्दादेशस्य वृद्धिर्भवति । स्वैर स्वैरी स्वैराद्गुणबाधा
दिना सिद्धे ईरिनुपदपमीरिणेत्युतिनिदृत्यार्थ ।
अक्षौहिण्याम् ॥
ऊहिण्यां परत अक्षशब्दादेशस्य वृद्धिर्भवति ॥ अक्षौहिणी सेना पूर्वपदत्वा
दिति णत्व ॥

End. · नास्ति ।

Colophon. इति वैद्यमहोपाध्यायश्रीश्रीपतिदत्तविरचितायां कातन्त्रपरिशिष्टवृत्तौ सन्धि
प्रकरणं समाप्तम् ।

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् सवृत्तिकस्य कातन्त्रपरिशिष्टस्य सन्धिप्रकरणमात्रमेव लिखितमास्ति विद्यते ।

No. 14. कातन्त्रपरिशिष्टसूत्रम्। Kātantrapariśiṣṭasūtram. Substance, country-made yellow paper, 13 x 3 inches. Folia 16 (of which foll. 1-6 are wanting). Lines, 2-6 in a page. Character, Nāgara. Date, ? Appearance, almost fresh. Verse. Not correct. Complete.

This codex contains only the Sūtra part of the work, attributed to the same author. It is complete in seven Prakaranas, viz., (1) Sandhi; (2) Nāmaprakaraṇa; (3) Kāraka; (4) Ṣatva, (5) Ṇatva; (6) Stryadhikāra; (7) Samāsa.

Beginning. नास्ति।

End. गवाश्वादीनि। न मधुसर्पिरादीनि॥ संख्यानेऽव्ययाभावेन॥ शेषे द्वयो:॥

Colophon. इति वैद्यमहामहोपाध्यायश्रीश्रीपतिदत्तविरचितं कातन्त्रपरिशिष्टसूत्रे समासप्रकरणं समाप्तं॥ श्रीश्रीगुरवे नम:॥ ०॥ श्रीश्रीदुर्गायै नम:॥ ०॥

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् कातन्त्रपरिशिष्टस्य सूत्रांशमात्रमसम्पूर्णं विद्यते।

Besides this, the codex contains also rules on the Uṇādi affixes, but incomplete.

No. 15. कातन्त्रपरिशिष्टटीका। Kātantrapariśiṣṭaṭīkā Substance, palm leaves (Tāḍipatra) 23 x 2 inches. Folia, 166. Lines, 3-4 in a page Character, Bengali. Date, ? Appearance, very old, worn out, worm-eaten, and torn in parts. Prose. Generally correct Incomplete.

A commentary on the preceeding work, entitled Kātantrapariśiṣṭa-prabodha, by Gopīnātha Tarkācāryya, son of Paśupati Ācāryya Siṁha. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p. 202, No. 763.

Beginning. औं नमो गणेशाय॥

धीं आतो धरणीधरेन्द्रतनयानाथांघ्रिपाथोरुहा-
सक्ताध्यानघमानसात् पशुपतेराचार्य्यसिंहात् सत:।
कीर्त्तिश्रीजितशीतरश्मिकुमुदश्रेणिश्रिय:
श्रीनाथोत्तरवारितधरादीनानि दैन्यारित:॥

सोऽयं सूरिसभासभाजितमति कामाभिरामाकृति
सन्नीतिप्रियवश्यकृतेश्वरमति श्रीशीतनाशन्तति ।
गोपीनाथ इमञ्चकार मधुरव्याहारवागीश्वर
स्तर्काचार्य्यवर सदर्थचतुर सश्लोकविद्याधर ॥

इह खलु सकलविद्वज्जनकुञ्जरख्यातिप्राप्तनिखिलविघ्नवृन्दोपसारणकारण
प्रारब्धकर्मोपकारकरणहरिनमस्कारपुरःसरं ग्रन्थमारभमाणस्तच्छिष्य-
शिष्यान् शिक्षयिष्यन् करोति ससारेति—

End. नास्ति ।

Colophon. इति श्रीमद्गोपीनाथतर्काचार्य्यविरचिते परिशिष्टप्रबोधे षत्वव्याख्या समाप्ता ॥

विवरणम्—श्रीगोपीनाथतर्काचार्य्यविरचितपरिशिष्टप्रबोधाभिधकातन्त्रपरिशिष्टटीकाख्योऽयं निबन्धः ।

No. 16. कातन्त्रवृत्तिः । *Kātantravrittih* Substance, country made yellow and reddish paper, 18 × 5 inches Folia, 115 Lines, 3–6 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1753 Appearance, old with different hand writings Prose. Generally correct Not complete

Katantra or Kalapa Vyakarana primarily consists of sūtras or grammatical rules by Sarvavarman, and is complete in four sections, viz, (1) Sandhi, complete in five chapters, (2) Nāma, in six chapters, the last three of which are called Kāraka, Samāsa and *Taddhita padas respectively, (3) Ākhyāta, in eight chapters, and (4)* Kṛit in six chapters Paṇdita Durga Simha has made a concise commentary on the sūtras, entitled Vṛitti, sometimes Daurgasimhi The codex contains the text with the vritti upto the end of the *Ākhyāta section* Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p. 196, No. 730 See also the interesting account of Katantra School and of Durga Simha, specially in the second series, Notices of Sanskrit MSS Vol I, Preface

Beginning. ओं नमो गणेशाय ॥

देवदेवं प्रणम्यादौ सर्वज्ञं सर्वदर्शिनम् ।
कातन्त्रस्य प्रवक्ष्यामि व्याख्यानं शार्ववर्म्मिकम् ॥

सिद्धो वर्णसमाम्नायः ॥

सिद्धः खलु वर्णानां समाम्नायो वेदितव्यः। न पुनरन्यथोपदेष्टव्य इत्यर्थः सिद्धशब्दोऽत्र नित्यार्थो निष्पन्नार्थः प्रसिद्धार्थो वा। यथासिद्धमाकाशं सिद्धमन्नं काम्पिल्यः सिद्ध इति वर्णा अकारादयः। तेषां समाम्नायपाठक्रमः ॥

तत्र चतुर्द्दशादौ स्वराः ॥

तस्मिन् वर्णसमाम्नायविषये आदौ ये चतुर्दश वर्णास्ते स्वरसंज्ञका भवन्ति। अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ। यथानुकरणं ह्रस्व ऌकारोऽस्ति तथा दीर्घोऽप्यस्तीति मतम् ॥ स्वरप्रदेशाः स्वरवर्णवर्ज्जो नामीत्येवमादयः।

End. अरपूर्व्वले सन्ध्यक्षरे च गुणाः ॥

अरपूर्व्वले सन्ध्यक्षरे च गुणसंज्ञिते ॥ एकं पूर्व्वमेकारमपेक्ष्य अपरमोकारमपेक्ष्य इति गुणप्रदेशा नामिनो धातुविकरणयोर्गुण इत्येवमादयः ॥

आदुत्तरे च वृद्धिः ॥

आर् उत्तरे ऐ सन्ध्यक्षरे च वृद्धिसंज्ञिते। आर् ऐ औ ॥ वृद्धिप्रदेशा वृद्धिरादौ सणे इत्येवमादय. ॥ ० ॥ मि

Colophon. इति दौर्गसिंह्यां वृत्तावाख्यातेऽष्टमः पादः ॥ ८ ॥ ० ॥ शकाब्दाः १०५१।१।२१

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् दुर्गसिंहकृतवृत्तिसहितस्य कलापापरपर्य्यायस्य कातन्त्रव्याकरणस्याख्यातान्तावधिकोऽंशो वर्त्तते।

No. 17. कारकोल्लासः। Kārakollāsaḥ. Substance, country-made colourless paper, 15 × 2½ inches. Folia, 6. Lines, 4-7 in a page Character, Bengali. *Date, Śaka 1680.* Appearance, *very old, worn out, and writing slightly effaced in parts.* Verse. Generally correct. Complete.

A little treatise on Kārakas in verse, entitled *Kārakollāsa*, by Bharata Sena, the famous commentator of the Vaidya caste. The peculiarity of the book is that all examples are in verse, originally composed by the author on *Kriṣṇa, Śiva, etc.*

Beginning. श्रीं तारिण्यै नमः ॥

त्रैलोक्यत्राणकर्त्तारौ नत्वा गौरीमहेश्वरौ ।
करोति कारकोल्लासं पद्येन भरतो भिषक् ।
कारकं स्यात् क्रियामूलं क्रिया धात्वर्थ उच्यते ।
धातवस्त्रिविधा धीरैरुक्ता केचिदकर्म्मकाः ।
सकर्म्मकाश्च कतिचित् कतिचिच्च द्विकर्म्मकाः ।
न साधयितुमीशा ये वस्त्वन्तरमकर्म्मकाः ।
सत्तामात्रार्थकास्ते भूवादयः समुदीरिताः ॥
त्राता भवति गोविन्दः सदा भाति महेश्वरः ।
चित्ते तिष्ठतु मे शम्भुरेवमन्येऽप्यकर्म्मकाः

End अपरेण प्रयुक्तश्च न च सिध्यति कस्यचित् ।
किं कुर्म्मः कस्य वा ब्रूम इत्यादिकमपीष्यते ॥
कारकीयो विधिः स्वल्पो मयात्र परिकीर्त्तितः ॥
विस्तरेणैव विज्ञेयस्तन्त्रान्तरविलोकनात् ॥

Colophon इति महामहोपाध्यायसद्वैद्यगौराङ्गमल्लिकात्मजभरतसेनकृतः कारकोल्लासः समाप्तः ॥ श्रीकृष्ण ॥ श्रीशम्भुचन्द्रशर्म्मणः पुस्तकं ॥ ७० ४ ॥ ० ० ॥ ० । ७० ०७ ॥ श्रीरामचन्द्रो जयति ॥ ७० ७० ०० ७० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ० श्रीदुर्गा ॥ श्रीहरि ॥ ४ ॥ ७० ७०० ॥ ० ॥ ७ शकाब्दा १७८० १ फाल्गुनस्य ७० ० ॥ ० ॥ ७० ॥

विवरणम्—श्रीभरतसेनविरचितं कारकोल्लासाभिधं कारकविषयकोऽयं पद्यनिबन्धः ।

No J 48 कारकचक्रटीका । Kārakacakraṭīkā Substance country made colourless paper 18 × 6 inches Folia 11 Lines, 9-10 in a page Character, Bengali. Date Śaka 173[illegible] Appearance not fresh Generally correct. Complete.

A *commentary on* Bhavānanda Siddhāntavāgīśa's Kārakacakra or ṣaṭkārakavivaraṇa a disquisition on the grammatical functions of the cases, entitled [illegible], by Rudra Tarkavāgīśa Bhaṭṭācāryya a grandson of the author Bhavānanda

Beginning. ॐ नमो गणेशाय ।

प्रणम्य परमानन्दं गोविन्दं गोपरूपिणम् ।
कुरुते तनुते टीकां कारकार्थविनिर्णये ॥

क्रियेति क्रिया धात्वर्थः तन्निमित्तत्वं तत्कारकत्वमित्यर्थः । अतश्च निमित्तत्वं न साक्षात् सम्प्रदानापादानयोरव्याप्तिः किन्तु साक्षात् परम्परा साधारणं । तथाच सम्प्रदानादेरिति चादिना अपादानसंग्रहः । अनुमति (?) इदमेव्या कारकैच्छा । इदमुपलक्षणं पतनप्रतिबन्धकसंयोगनाशकविभागद्वारे ऽपि बोध्यं ।

End. यस्य चेति यस्य भावेन क्रियया सह भावलक्षणं भाव अन्यस्य क्रिया तस्य स्वसमानाधिकरणेन प्रतिपदनि तद्बोधकपदात् सप्तमीति तदर्थः । दर्शनादिति इदमुपलक्षणं गोषु दुह्यमानासु गत इत्यादौ तादृशक्रियासमानकालीनत्वबाधेन वर्त्तमानध्वंसादिसामानाधिकरण्यस्यैव बोधात् इत्यपि बोध्यं । पूर्व्वापरत्वेति षष्ठीसप्तम्योरत्र सकर्म्मकत्वादिरभेदो वा बहार्थं । कालिकदैशिकव्याप्ते क्रमेण बोध्यः । ननु एवं यस्येत्यादि पूर्व्वनिरुक्तार्थके तन्वेवं फलं भाष्यादिव्याख्याविरोधादाह यस्य इदमपि व्याख्यानार्थकमिति ॥ ० ॥

Colophon. इति भट्टाचार्य्यचूडामणिश्रीहट्टतर्कवागीशभट्टाचार्य्यविरचिता पितामहकृत कारकार्थनिर्णयटिप्पणी समाप्ता ॥ ० (बाणाग्निसिन्धुविधुमानशाके नवाङ्गे शुक्लस्य श्रीवदिवसे च्छलितजन्मीवो श्रीहरिचन्द्रदेवशर्म्मणा लिखितेयं कारकटीकेति । ॐ नम श्रीरामचन्द्राय ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ श्रीगुरवे नमः ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ चिरञ्जीविश्रीमधुसूदनतर्कवागीशश्रीजयनारायणतर्कपञ्चाननयोर्भागिनोः पुस्तकमिदम् ॥

विवरणम्—महामहोपाध्यायश्रीभवानन्दसिद्धान्तवागीशपौत्रश्रीहट्टतर्कवागीशभट्टाचार्य्यविरचित टीकानामकः कारकचक्रटीकारूपोऽयं निबन्धः ।

No. 19. **काशिकावृत्तिः ।** Kāśikāvṛittiḥ Substance, country made colourless paper, 15×5 inches. Folia, 186 (each chapter with separate fol. marks). Lines, 7-8 in a page. Character, Nāgara. Date Appearance, very old, worn out, torn, and writing effaced in parts, and with different hand writings. Prose Generally correct. Incomplete.

The original commentary on the Aṣṭādhyāyī of *Pāṇini* by Jayāditya and Vāmana. Jayāditya after having written the work upto the end of the third pāda of the fifth Adhyāya left it incomplete, and Vāmana afterwards finished it. It is a most famous work in the Pāṇinīya school and has undergone several editions. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p. 159 No 591 592. The codex under notice contains from the latter portion of the second pāda of the third Adhyāya upto the first portion of the fourth pāda of the eighth or last Adhyaya together with the text. All sūtras and colophons are marked with red colour.

Beginning. नास्ति।

End. नास्ति।

Colophon इति काशिकायां वृत्तौ अष्टमस्याध्यायस्य तृतीय पाद ॥

विवरणं — काशिकावृत्तिनाम पाणिनीयाष्टाध्याय्याः सोदाहरणव्याख्यानरूपा, जयादित्यवामनाभ्यां विरचिता सुप्रसिद्धैव बहुशो मुद्रणं गता च। पुस्तकेऽस्मिन् तृतीयाध्यायस्य द्वितीयपादान्त्यांशतोऽष्टमाध्यायस्य चतुर्थपादप्रथमांशावधिको ग्रन्थो विद्यते।

No 20 कृद्विवरणम्। Kṛdvivaraṇam. Substance country made white paper, 12 × 5 inches. Folia, 31 (of which fol 27 is wanting). Lines, 9-14 in a page. Character, Nagara. Date, Samvat 1878. Appearance, old torn in parts, and written by *different hands*. Prose. Generally correct. Complete.

A commentary on the rules regarding the kṛt affixes complete in one Pariccheda entitled Kṛdvivaraṇa by Kṛṣṇātha. The codex contains the *text also*, and upto fol 17 all sūtras are marked with red colour.

Beginning श्रीगणेशाय नमः ॥
अथोणादयः ॥ ञादिरण ॥ डु कृञ् करणे। करोति रचयति शिल्प च इति कारुः शिल्पी चित्रकरः कारुरिति विश्वः। वा गतिगन्धनयोः वाति सततङ्गच्छति च इति वायुः ॥ पा रक्षणे। पाति रक्षत्यपानवायोर्जन्तून् च इति पायुः गुदम्। जि जये। जयत्यभि

जयति रोगान् य इति कर्त्तरि जायुः औषधम्। डुमिञ् प्रक्षेपणे। मिनोति प्रक्षिपति देहे ऊष्माणं य इति कर्त्तरि मायुः पित्तम्। राधसाध-संसिद्धौ। साध्नोति परकार्य्याणि य इति कर्त्तरि साधु। अद भक्षणे॥ सु पूर्व्वः। सुतरामद्यते भक्ष्यते लोकैर्य इति कर्म्मणि स्वादुः॥ अशूङ् व्याप्तौ सङ्घाते च॥ अश्नुते व्याप्नोति सेवे परिपाकं य इति कर्त्तरि आशु। आशुर्व्रीहिः पाटलः स्यादित्यमरः। दॄ विदारणे। दीर्य्यते लुप्यते जनैर्यदिति कर्म्मणि दारु काष्ठं। वन षन सम्भक्तौ। सनति विभजते खण्ड-खण्डमद्रौ य इति कर्त्तरि सानुः। स्नुःप्रस्थः सानुरस्त्रियामित्यमरः॥ चर-गतिभक्षणयोः। चरति प्रचरति मनोहरतया सकलमन सु यत इति कर्त्तरि चारु रम्यं।

End.

वर्णमात्राद्वृधे कार्य्ये रादिफौ वा प्रकीर्त्तितौ।
यथा ककारोऽकारस्य हलचोर्विधिरीरितः॥ १९७॥
वर्णान्तकार इतीष्टेस्तु व्यञ्जनादेव सम्मतः।
वर्णीगुणाधरेस्तृत्या नाचो सम्भवति त्वयम्॥ १९८॥
तथावर्णद्वयावर्णस्वरयो ममवेतितः।
वर्णत्वादेव इष्टौ रकारो रेफ इत्यपि॥ १९९॥
सुमादेर्विवृतिः सुबसाधनानुक्रमादिह।
सोदाहरा कृता विद्भिः सद्भिः पूज्यतां ध्रुवम्॥ २००॥

Colophon. इति काशीनाथकृते कृद्विवरणे सुमादिस्तृतीयः परिच्छेदः॥ ० ॥ शुभ सम्वत. १८७८ शक १७४२ ॥ ० ॥ श्रीशिवचरणाभ्यासम ॥ ० ॥ श्रीशिव।

विषयः — कृद्विवरणाभिधेयकृद्विषयकसूत्राणां व्याख्यारूपो निबन्धः श्रीकाशीनाथविरचितः।

No. 21. कैयटसहितं महाभाष्यम्। Kaiyatasahitam Mahābhāsyam. Substance, country-made white paper, 15 × 8 inches. Folia, 40. Lines, 15-31 in a page. Character, Nāgara. Date, ? Appearance, old. Prose. Generally correct. Incomplete.

This codex contains only the first pāda of the second chapter of Patañjali's Mahābhāsya or the great commentary with the gloss, entitled Bhāsya Pradīpa, of Kaiyata, son of Jaiyata.

पुस्तकेऽस्मिन् कैयटकृतप्रदीपसहितं पातञ्जलमहाभाष्यं द्वितीयाध्यायप्रथमपादावधिकं वर्त्तते।

No 22 पदमञ्जरी । *Padamañjarī* Substance country made colourless paper 14 x 4 inches Folia 70 (of which fol 1 is wanting Lines 6-10 in a page Character Nāgara Date 1 * * 8 Samvat* Appearance, very old worn out torn and worm-eaten in parts Prose Not correct. Incomplete

Padamañjarī is a commentary on the Kāśikāvṛtti by Haradatta Miśra Noticed in the Catalogue of the India Office Library p 160 Nos 597-600 The codex under notice contains only the fourth Pāda of the sixth chapter

पमकेऽस्मिन् षष्ठाध्याये चतुर्थपादमात्रा काशिकावृत्तिव्याख्या पदमञ्जरी वर्तते ।

No 23 कैयटसहितं महाभाष्यम् । *Kaiyatasahitam Mahābhāṣyam* Substance Kāśmīrī white paper 10 x 8 inches Folia 374 Lines 13-20 in a page Character Nāgara Date ? Appearance old and worm-eaten in parts Prose Not correct Incomplete

This codex contains upto the end of the third Pāda of the fifth Adhyāya of Patañjali's great commentary on the Aṣṭādhyāyī of Pāṇini with the gloss of Kaiyata each Adhyāya having separate folio marks Thus the first Adhyāya ends in fol 103 of which the first ten are wanting the 2nd in fol 88 the 3rd in 86, the fourth in 68 and the 5th in 39

पमकेऽस्मिन् कैयटकृतप्रदीपसहितं पातञ्जलमहाभाष्यम् पञ्चमाध्यायतृतीयपादावधिकमत्र पत्रसम्पूर्णं वर्तते ।

No 24 कैयटवृत्तिः । Kaiyaṭavṛttiḥ Substance country made white paper 10 x 5 inches Folia, 26 Lines 12 in a page Character Nāgara Date ? Appearance old Prose Generally correct Incomplete

This codex contains a fragment of Kaiyata's gloss on the Mahabhāṣya of Patañjali having all the quoted passages marked red

असम्पूर्णा कैयटविवृतिः ।

* The figures in the middle are worm-eaten

No. 25. गीर्व्वाणपदमञ्जरी । *Girvāṇapadamañjarī.* Substance, country-made colourless paper, 9 × 5 inches. Folia, 13. Lines, 7–9 in a page. Character, Nāgara. Date, Samvat 1819. Appearance, very old, worn out, torn, and worm-eaten throughout. Prose. Not correct. Complete.

A little treatise on the use of Sanskrit words, in the form of a dialogue between a householder and a Sannyāsin of Benares, entitled Girvāṇa Padamañjari, by Varadarāja Bhaṭṭa. It is not a grammatical work at all or a rhetorical *one*, *it is* rather *a treatise on colloquial* Sanskrit composition.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥

नत्वा वरदराजेन श्रीगुरून् भट्टेन वैदिकाना ।
व्यवहारार्थं कतिपयसंस्कृतपदानि मया लिख्यन्ते ॥

अद्य मया स्नानार्थं गन्तव्यम्। शीघ्रं तर्हि गम्यताम्। पाकस्तु जातः। कति ब्राह्मणा भोजनार्थमानेयाः। एकएव ब्राह्मण आनेयः। स्नान सामग्री तर्हि दातव्या। जलपात्र ग्राह्यं। कुशा ग्राह्याः। तिला ग्राह्याः। *स्वपात्रं ग्राह्यं। तिलकसाधनं ग्राह्यं। शुद्धवस्त्र ग्राह्य।* उत्तरीयं ग्राह्यं। एतत् सर्व गृहीत्वा मणिकर्णिकायां गत्वा यथाविधि स्नात्वा सन्ध्यादिना समुदाय गत्वा दण्डवत् प्रणामं कृत्वा स्वामिन. भिक्षार्थं आगन्तव्यमिति प्रार्थनीया.।

End. न भुक्तं मया स्वामिन.। मम यदस्तु भवत्पार्श्वे तदेव मया गृहीतं स्वामिन ।

कृता वरदभट्टेन गीर्व्वाणपदमञ्जरी ।
गणेशप्रीत्यर्थं चैव वैदिकप्रीतयेऽभवत् ॥

Colophon. इति श्रीगीर्व्वाणपदमञ्जरी समाप्ता। शुभं भूयात्, माङ्गल्यं ददातु श्रीरस्तु शुभमस्तु इदं पुस्तकं लिखितं वर्तते स श्रीरामकृष्णेन लिखितं स्वार्थे वा परार्थे वा श्रीरस्तु संवत् १८१९ आश्विन शुक्ल-द्वितीयायां भौम वासरे लिखितं गणेशदत्तकान्यकुब्जेन मिश्रेण। शुभमस्तु ॥

विवरणम्—गीर्व्वाणपदमञ्जरीनाम संस्कृतवाक्यव्यवहारविषयकोऽयं निबन्धः।

No. 26. **गूढार्थदीपिनी ।** Gudhārthadīpinī Substance, country made white paper, 13 × 6 inches Folia, 100 (of which fol 25 is wanting) Lines, 5-10 in a page Character, Nagara Date, Śaka 1535 Appearance, old and slightly torn in parts with different handwritings Prose Generally correct Complete

A short gloss on Patañjali's Mahabhasya explaining or clearing up all the difficult passages, entitled Gudharthadipini, by Sadasiva Bhatta, a pupil of Kamalakara Diksita The passages of the text are marked with red colour

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।

भूतिभूषितगात्राय दिगम्बरदिगम्बिने ।

अङ्गीकृतकलत्राय नमोऽपूर्वाय योगिने ॥ १ ॥

गाड कुटा ॥ केयटेन च गाङ कुटादिभ्य इति गाङ् कुटादि संबंधि त्वेनाञ्चितृङ्क्तौ विधानं मनन क्रियते ।

End. अन्ये तु स्वय इति पठन्ति तस्मिन्नपि पाठे प्रथमाभाव स्यादित्त पर्यवस्यति ।

Colophon. इति श्रीमद्गणेशप्रसादप्राप्तनतुप्रज्ञाभासुरविद्वुरत्निरोमणिदत्तात्रेयपूज्यपाद शिष्य व्याकरणार्णवकर्णधार गौलिग्रीपनामककमलाकरदीक्षितचरणसमारा धनसमधिगतमहाभाष्याशयगूढतत्त्वस्य श्रीमत्सकलविद्यानिपुणानन्दविविधिरी मणिमहागुरुनैमकविभट्टारकपादपरिचर्याध्य (ध्व ?) तसमस्ताज्ञानस्य भट्ट सदाशिवस्य कृतौ गुढार्थदीपिन्यामष्टमोऽध्याय समाप्तिमगात् ।

चिरन्त्यर्थमभ्यस्य भाष्य भाष्यविदां मणिं ।

कमलाकरमाराध्य व्यधत्तेद सदाशिव ॥

श्री ॥ शके रसगुणबाणावधिमित आश्विन ॥ कृ ॥ ऊ ॥

विवरणम्—श्रीसदाशिवभट्टप्रणीतमहाभाष्यगूढार्थदीपिनीनामकटीकाद्वयीऽयं प्रबन्ध ।

No. 27 **विवरणसहिता षड्दासहस्रिकारिका ।** Vivaranasahita Cingadisavasitikarika Substance, country made white paper, 12 × 6 inches Folia, 16 Lines 10-15 in a page Character, Nagara Date, Samvat 1870 Appearance, old Prose and verse Not correct. Complete

This codex contains kārikās or slokas on some grammatical principles relating to Krit, Taddhita, Kāraka and Samāsa, entitled

Vṛittikārikā, complete in 61 kārikās, by [illegible] a Bauddha author, with a commentary called [illegible] author is not mentioned.

Beginning *of the commentary.* हरि: ओं श्रीवागीश्वराय नम.। अज्ञादि
विशेषसमवाय मिदापादविद्यानम [illegible] वर्णोक्तत
माह पूर्वेत्यादि—सर्वेष [illegible]
कृतकृत्याय पुनः किंविशिष्टाय तायिने पुन [illegible] सर्वजगते
किं तत् जगत् पुन. किंविशिष्टाय येन पूर्वाः पा पारमिता.। अथवा
संतुलेन योज्य ।

Beginning *of the text.* श्रीहरये नम.।

पूर्वाः पारमिता येन प्राप्ता यदयं जगत् ।
सुगताय नमस्तस्मै कृतकृत्याय तायिने ॥ १ ॥
जयन्ते यदनुध्यानाज्जगतां वाग्विभूतय ।
विभुर्जयति मञ्जुश्रीरनुमाराशिमोचन ॥ २ ॥
चतुरक्रो गुणाद् भूतं विरक्तो दूषणानि यत् ।
मञ्जुश्राय नमस्तस्मै विमलोर्गुणदोषयो. ॥ ३ ॥
समस्यं प्रत्ययानार्थो परमार्थं इति स्थित. ।
स्फुट समुपदेक्ष्यामस्तु विशेषपयोनिमम् ॥ ४ ॥
यस्मिन्नर्थे विधीयन्ते स्यादितस्यादिनहिता ।
समासो वा भवेद् यत्र स छन्द: प्रथमा तत ॥ ५ ॥
सर्वनाम्नो गच्छन्ति संख्यार्थे स्यादय. परम् ।
लिङ्गमस्मा विभक्तीस्तु कृतद्धितसमासका. ।
कर्मणोर्थद्वयेर्ना वा यदि वाक्ये समुच्चये ।
लडचयापिता सख्या प्याद्यादी वा विशेषण ॥ ७ ॥
प्रकृतेर्विकारेर्वापि यथोक्तं कर्योरपि ।
दीपक: प्रकृते संख्या गच्छति विकल्पं तु ॥ ८ ॥

End *of the text.* तद्धितार्थे समाहारे स्यादुत्तरपदे परे ।
स समासोद्विगुर्नाम संख्या संख्येयवाचिनि ॥ ६० ॥
द्वन्द्वो तत्पुरुषात्सुब्धो तेन चार्थे तदाश्रये ।
समासेऽर्थ परस्यार्थे बहुव्रीहि: स उच्यते ॥ ६१ ॥

Dikṣita, entitled Tattvabodhinī, by Jñānendra Sarasvatī, a pupil of Vāmanendrasvāmin. This work has been published in lithograph and print with or without the text at Benares and Bombay. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p.175, No. 654-655.

Beginning. ॥ [illegible] ॥ श््रीमद्गुरुचरणेभ्यो नमः ॥

नत्वा विश्वेश्वरं साम्बं कृत्वा च गुरुवन्दनम् ।

सिद्धान्तकौमुदीव्याख्या क्रियते तत्त्वबोधिनी ॥ १ ॥

निर्विघ्नपरिसमाप्तये कृतं मङ्गलं शिष्यान् शिक्षयन् निबध्नाति नत्वेति प्रतिजानाति क्रिय-
तइत्यादिना तद्विषयत्वं यत्र सर्वं संख्याता भवन्ति तत्र विशिष्टो भवेत्
बहुस्वभ समासो वैदिकालाक्षणिकसमासारी करनयः सदेहवेदत्वादिकल्पेन सवि-
वर सकारी सवि पर इत्यन्वयश्च गुणन्त कैवलि । किञ्चित्वरूपलान पर
कुरवादा तेषां पाणिनिकात्यायनपतञ्जलीनां चहे सलिलो सम सर्वंभवे
समस्तक्लेशत्वेनापि सम समोप्यादिना चतुर्थी प्राप्तैव उपपदविभक्ते-
कारकविभक्तिर्बलीयसीति कत्वमाणत्वात्समकरोति देवानितिवद्द्वितीयाया
एव युक्तत्वात् किञ्च अहन्त्वार्थो दृष्टिरिति पदे सम चन्द्र निर्देशत्वात
तदीयो चतुर्थी न भवत्यर्थवद्ग्रहणपरिभाषया प्रकृते सर्वांगे समस्तक्लेशत्व
समग्रसमस्तक्रमयितुमित्यर्थविवक्षया क्रियार्थोपपदस्येत्यादिना चतुर्थीति सत
एव स्फुटीभविष्यति ।

End. *Not legible*

Colophon. इति श्रीपरमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीवामनेन्द्रस्वामिचरणशिष्यज्ञानेन्द्रसर
स्वतीकृतायां सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यायां तत्त्वबोधिन्यां कृदन्तं समाप्तम् ।
इति श्रीतत्त्वबोधिनी समाप्ता । श्रीरस्तु । कल्याणमस्तु । यादृशं पुस्तकं
दृष्टं (दृं १) तादृशं लिखितं मया । यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न
दीयते । तैलाद्रक्षेत् जलाद्रक्षेत् + + + + मूर्खहस्ते न दातव्यमित
वदति पुस्तिका ॥ २ ॥ शुभं भवतु ।

विवरणम् - श्रीज्ञानेन्द्र सरस्वती विरचित-तत्त्वबोधिनी नामक सिद्धान्तकौमुदी-व्याख्या ग्रन्थोऽयं
विषय: ।

No. 29. तत्त्वबोधिनी । Tattvabodhinī. Substance, country made white paper, 11 x 5 inches. Folia, 56. Lines, 12 in a page Character,

Nāgara. Date, ? Appearance, old, and slightly worm-eaten throughout Prose Not correct Incomplete

An incomplete copy of the same work.

पुस्तकेऽस्मिन् तस्वबोधिन्यसम्पूर्णा वर्त्तते ।

No 30. धातुचन्द्रिका । Dhātucandrikā Substance, country made colourless paper, 21 x 3 inches Folia, 17 Lines 4-6 in a page Character, Bengali Date, Saka 1772 Appearance old Verse Generally correct Complete

A treatise on Dhātus or roots in verse according to Vopadeva entitled Dhātucandrikā by Thākuradasa Nyayapañchānana, son of *Mrityunjaya Sarasvati, grandson of Rama Śankara and great-grandson of Śatamanyu, a descendant of Kāmadeva, belonging to the Mukhopādhyāya family*

Beginning. श्री दुर्गायै नम ।

प्रणम्य पार्वतीनाथमाद्यमव्यक्तविक्रमम् ।
विपठाकुरदासेन भ्वाद्यादिगण ईर्य्यते ॥
यत्रानुबन्धास्तुल्यार्थां प्रायोऽत्र ज्ञापकं विना ।
भूसत्तायां फल पत्र काष्ठ्यत्वारपार्थक ॥
गाड गतौ वर्त्तते गध्यादाने प्रादौ समर्पणे ।
ग्लाशिताद्यर्थोऽपि षट् पाने मा वर्त्तने स्थितौ ॥
अथ भ्वादि ।

End

वृस हिंसे हिसि वधे गर्द्द कुत्से वहग्रह ।
श्र दाने दृहि भाहि स्यात वध यतौ शि कृ ळाय ।
श्लोक इते प्रोक्ता भ्वादयोऽपि चुरादय ॥
भावे धातुना चुरादित्वमपीष्यते ।
पञ्चापञ्चाश कृतेय धातुचन्द्रिका ।
प्रयोगदर्शनाद्यस्मात् यथायथमुदीरयेत् ॥
य कामदेवकुलकौशिकर कुलीन
सदागमद्वरसुधी सततमधुसून ।
मृत्युञ्जय कविवरोऽजनि ततवीरो
दुर्कार्यानदीयकर्णाकवक किलैतान् ॥

Colophon. इति मुग्धकुलरत्नाकरोद्भुतपण्डितवरश्रीमत्सुञ्जयसरस्वतीभट्टाचार्य्यात्मज-श्रीठाकुरदासन्यायपञ्चाननभट्टाचार्य्यविरचिता धातुचन्द्रिका समाप्ता ॥ श्रीं दुर्गाशिवाभ्यां नमः । श्रीं तत् सत् । शकाब्दाः । १००२ ।

विवरणं—मुखोपाध्यायवंशसम्भूत मृत्युञ्जयसरस्वतीपुत्र ठाकुरदासन्यायपञ्चाननभट्टाचार्य्यविरचित-मुग्धबोधानुसारिधातुविषयकोऽयं निबन्धः ।

No. 31. धातुदीपिका । Dhātudīpikā Substance, country-made white paper, 18 x 3 inches. Folia, 4 Lines, 5–6 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, old Prose Generally correct Incomplete.

A commentary on the Kavikalpadruma, entitled Dhātudīpikā, by Durgādāsa, the famous commentator of the Mugdhabodha.

Beginning. श्रीं नमः श्रीकृष्णाय ॥

नत्वा श्रीशगिरीशौ श्रीदुर्गादासशर्म्मणा क्रियते ।
कविकल्पद्रुमटीका विषमतरा धातुदीपिका नाम ॥
कति कति सन्त्यपि सन्त सन्तोषान् भजन्त इतरगुणै ।
ये परगुणलवलुब्धा दुर्गादास प्रणमति तेभ्य ॥
सुखाय ज्ञातवर्णानामत्रेति परिभाष्यते ।
अन्तस्थाः स्पर्शवत्वा अ आ इत्यादय स्वरा ।
उ संज्ञा शषसहा अन्यात् प्रागुदश भवेत ॥

श्रीवोपदेवो धातुपाठ चिकीर्षु प्रारिप्सितसमाप्त्यै शिष्टाचारप्राप्त मङ्गल माचरति ।

शब्दाकरकरग्रामभर्षमण्डलमण्डन ।
ज्ञानात्मानमनाद्यन्तमादित्यं तमुपास्महे ॥

तं प्रसिद्ध मादित्यं उपास्महे सेवामहे वयमिति अध्याहार्य्यम् । तत् शब्दोऽत्र प्रसिद्धत्वाद यच्छब्द नापेक्षते तथाच तं केशपाशं प्रसमीक्ष्य कुर्य्युर्बालप्रियत्व शिथिल चमर्य्यः । इति कालिदासः । अस्योतकर्षख्यापनायादित्यस्य सत्यस्वरूपतां प्रतिपादयन् विशेषणान्याह शब्दाकरेत्यादि शब्दानामाकरा उत्पत्तिस्थानानि तच करग्राम. किरणसमूहो यस्य स अर्थानां मण्डलं समूहो मण्डल यस्य तं तथाच स्यान्मण्डल द्वादशी राशके च देशे समूहेऽपि

च चकवाडे इति विग्रहकाल ज्ञानाज्ञानौ ते न विद्यते चायन्तौ यस्य तं नित्यमित्यर्थः। पक्षे ते प्रसिद्धपूर्ब्बनलधातुयन्त्रमुपाश्रहे। कादिव सूर्य्यमिव नक्षीपमा। श्यामदयति कद्दामसम पद्मिनीनामित्यादिवत् यथा धारणविशेषवैर्विशेषोपस्थितिर्भवति तादृशविशेषणान्याह शङ्काकरेत्यादि। शङ्काकरा करयाम इव यस्य तं। धर्ममण्डल मण्डलमिव यस्य तं चमयन् नक्षीपमानं ज्ञानाज्ञानमिति। ज्ञायते अनेनेति ज्ञान ज्ञानसाधनं वेदेवात्मा यस्य तं अनाद्यन्तमिति वैदान्तिनामित्यर्थः।

End. नास्ति।

Colophon. नास्ति।

विवरणम्—दुर्गादासविरचितधातुदीपिकानामककविकल्पद्रुमटीकाख्योऽयं निबन्धः।

No. 32. **दुर्व्वार्त्तिकलक्षण।** Durvārtikalakṣaṇa. Substance, country made colourless paper, 17 × 4 inches. Folia, 8. Lines, 2–6 in a page. Character, Bengali. Date, ? Appearance, old, and worn out. Prose and verse. Not correct. Incomplete.

A little Sanskrit grammar based on difficult Vārtikas in the manner of Vopadeva, entitled Durvārtikalakṣaṇa. This codex contains only a small part of the work upto the end of Satvaprakaraṇa. The name of the author is not mentioned at the end of any of the chapters. In the fragment we find only at the end of the Natvaprakaraṇa the following passage "Iti Durgādāsena viracitam Ṇatvaprakaraṇam samāptam."

Beginning. दारा वर्षाभिकता जलौकोत्सावश्चापि दशामक्तन्नाक्रिकामघानाशादिश्च पुलिङ्गपत्नयाश्च नित्यं स्यु। ऋषी नित्यं बहुवचनं स्यात्।

End. नास्ति।

Colophon. षत्वाधिकार समाप्त।

विवरणम्—दुर्व्वार्त्तिकलक्षणाभिध कश्चिद्व्याकरणनिबन्धः।

No. 33. **धातुपाठः ।** Dhātupāṭhaḥ. Substance, country-made yellow paper, 10 × 5 inches. Folia, 22 Lines, 8–11 in a page. Character, *Nāgara. Date, Śaka 1774, Saṃvat 1909, Bengali era 1259, A. D. 1852.* Appearance, almost fresh. Prose. Not correct. Complete.

A collection of Sanskrit roots with their respective meanings as handed down in connection with Pāṇinīya Grammar. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p. 182, No. 683.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥

धातुपाठप्रारम्भः ॥ भू सत्तायां ॥ १ ॥ उदात्तः परस्मैभाष ॥ अथ कथ्यन्ते षट्त्रिंशदनुदात्तेताः ॥ राध वृद्धौ ॥ १ ॥ स्पर्द्ध संघर्षे ॥ २ ॥ गाधृप्रतिष्ठा लिप्सयोर्ग्रन्थे च ॥ ३ ॥ बाधृ लोडने ॥ ४ ॥ नाथृ नाधृ याच्ञोपतापैश्वर्याशीःषु ॥ ५ ॥ दध धारणे ॥ ६ ॥ स्कुदि आवरणे ॥ ७ ॥ श्विदि श्वैत्ये ॥ ८ ॥ वदि अभिवादनस्तुत्योः ॥ ९ ॥ भदि कल्याणे सुखे च ॥ १० ॥

End. हृणीङ् रोषे लज्जायां च ॥ महीङ् पूजायां ॥ रेखा श्लाघासादनयोः ॥ धुवस् परितापपरिचरणयोः ॥ तिरस् अन्तर्द्धौ ॥ अगद नीरोगत्वे ॥ उरस् बलार्थः ॥ तरण गतौ ॥ पयस् प्रसृतौ ॥ सम्भ्यस् प्रभूतभावे ॥ अम्बर संवर संभरणे ॥ आकृतिगणोऽयं ॥

Colophon. इति कण्ड्वादयः ॥ इति धातुपाठः समाप्तः ॥ शकाब्दा १७७४ । संवत् *१९०९ । सन १२५९ साल इङ्राजी १८५२ साल । तारिक् कार्त्तिक* कृष्ण चतुर्थी । सौरकार्त्तिकस्य सप्तदश दिवस ॥ २७ ॥ इंराजी १ नवम्बर । सोमवार ॥ लिखितं श्रीगोविन्दरामशर्म्मभिः संस्कृतपाठशालायां श्रीकृष्णार्पणम् ॥

विवरणम्—पाणिनीयधातुपाठरूपोऽयं निबन्धः ।

No. 34. **धातुपाठः भीमसेनीयः ।** Dhātupāṭhaḥ Bhīmasenīyaḥ Substance, country-made colourless paper, 12 × 4 inches Folia, 23 Lines, 7–8 in a page Character, Nāgara Date, Saṃvat 1649 Appearance, *very old, worn out, and slightly torn in parts. Prose* Not correct Complete.

Dhātupāṭha Pāṇinīya in the recension of Bhīmasena. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p. 182, No. 686.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥ राम जय ॥ भ समाप्ता ॥ उदात्त परस्मैभाष ॥ एध वृद्धौ ॥ स्पर्ध संघर्षे ॥ गाध प्रतिष्ठालिप्सयोर्ग्रन्थे च ॥ बाधृ लोडने ॥

End स्यम वितर्क । भण गात्रविचूर्णन । वर्ण वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु बहुलमेतन्निदर्शनं ॥ चिञ् चयनादिष्वन । श्वेताश्वतर गालोडि वाल्कर कालमन्त्रतरतकमापय ॥ पुच्छादिषु धात्वर्थ इत्येव सिद्धम् ॥ इति स्वार्थे अन्तर्भावितण्यर्थ ॥

Colophon इति भीमसेनधातुपाठ समाप्त ॥ छ ॥ राम ॥ शुभमस्तु ॥ राम ॥ संवत् १६४८ समय वैशाख वदि सप्तमी शनिवार लिखितं भगवान् ब्राह्मणेन ॥ स्वर्गसिद्धभट्टपाठार्थं ॥ श्रीरामाय नम ॥ राम ॥ छ ॥ छ ॥ छ ॥ श्रीराम ॥, ॥ छ ॥ ॥ राम राम राम राम राम ॥ राम ॥ श्रीगणेशाय नम ॥ श्रीविश्वमायाय नम ॥

विवरणम्—भीमसेनीयधातुपाठदर्पीऽयं निबन्धः ।

No 35 **परिभाषेन्दुशेखर ।** Paribhaṣenduśekharah Substance country made white paper, 14 × 7 inches Folia 47 Lines, 12 15 in page Character, Nagara Date, ? Appearance, old, and written by different hands Prose Generally correct Complete

A commentary on the Paribhaṣas or general rules of interpretation and application as handed down in connection with Paniniya grammar, which are altogether 130 in number, entitled Paribhaṣenduśekhara by Nagaji Bhatta and is different from that of Siradeva under the name of Paribhāṣavṛitti Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p 161, No 677 The codex contains almost all the quoted passages marked red

Beginning. श्रीगणेशाय नम ॥ श्रीसाम्बसदाशिवाभ्यां नम ॥
नत्वा साम्बं शिवं ब्रह्म नागेशः कुरुते सुधीः ।
बालानां सुखबोधाय परिभाषेन्दुशेखरम् ॥
प्राचीनवैयाकरणतन्त्रे वाचनिकानि । अत्र पाणिनीय तन्त्रे ज्ञापकन्याय सिद्धानि भाष्यवार्तिकयो ( ) निबद्धानि यानि परिभाषादपाणि तानि व्याख्यायन्ते । ननु लण् च ण इ छ ण सूत्रार्थकारस्यैवोपादाने गाणिवदृढथत् सन्देहादनिवृत्तीऽत आह ॥ व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिर्न हि संदेहादल

भवम् ॥ १ ॥ विशेषस्याभिमतार्थस्य व्याख्यानात् शिष्टकृतात् प्रति-
पत्तिर्निर्णयो यतः सन्देहादलक्षणमलक्षणमनुपायकं लक्षणं न तथा सम्यक्
निर्णयजनकतोऽस्त्यादित्यर्थः। अर्दिश्यानुनासिकाइत्यत्र आरंभे
दिक्षेपाद्व्याख्यानव्यवहारेण सन्देहनिवृत्तिर्व्याख्यानातिरिक्तनिमित्तमर्थ
मत्वं बोध्यते इति यावत्। तेनाणदित्सवर्णस्येतत्परिहाराय पूर्वेणाण्
ग्रहणं परेणेण्ग्रहणमिति लण् सूत्रे भाष्ये स्पष्टम् ॥ १ ॥

End. अर्द्धमात्रालाघवेन पुत्रोत्सवं मन्यन्ते वैयाकरणाः। ए ओ ङ्। ऐ औ च्
सूत्रयोर्भाष्ये ध्वनिता एषा। तत्रानेकपदघटितसूत्रे प्रायेण पदलाघव
विचार एव न तु मात्रालाघवविचार इति प्रकाशोऽत्र व्यञ्जका इति सूत्रे
भाष्ये ध्वनितं। तत्र हि सूत्रेऽण्ग्रहणकृद्ग्रहणयोर्विशेषविचारे यद्यपि
इन्ग्रहणं सप्तविंशत्ति सूत्रेऽचिञोरिति वाच्यमिति चोद्यते पदानि।
अल्ग्रहणे तदेकं स्यादित्याशीर्पि इत्यत्र इत्यं नोऽति सूत्रेऽचिञोरिति न वाच्य
मिति चोद्यते पदानीति मात्रिलाघवकृतो विशेष इति उक्तम्। अचिश्र
इति सूत्रे इण् सूत्रे इण् इत्येव सिद्धे य्वोरिति मात्रागौरवात् पूर्वेणण्
ग्रहणं तत्र विभक्तिनिर्देशे मन्यध्वं ग्रहणे यस्माद्व्यञ्जनमात्रा इण् इत्
तिस्रो मात्रा इति लण् सूत्रे भाष्योक्ते तथा चोत स्थानि इति सूत्रे शिलोति
वक्तव्यं। तथायमर्थं शिवुक्तमिति सूत्रे शिति इति न वक्तव्यं
भवतीति भाष्ये न केवलं मात्रालाघव यावदयमर्थं इति कैयटोक्ते. भाष्ये
ध्वनि शिवम् ॥

Colophon. इति श्रीमदुपाध्यायोपनामकमहाशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृते परि
भाषेन्दुशेखरः समाप्तः ॥ मिती फाल्गुने शुक्लपक्षे प्रतिपत्तियौ वाराणस्यां
महादुग्धबच्छिनेन लिखितोऽयं ग्रन्थः ॥

विवरणम्—श्रीनागोजीभट्टकृतपरिभाषेन्दुशेखरनामकपाणिनीयशास्त्रीयकपरिभाषाग्रन्थस्य
टीकारूपोऽयं निबन्धः।

No. 36. **प्रक्रियाकौमुदी।** Prakriyākaumudī. Substance, country-made colourless paper, 10 x 5 inches. Folia, 239. Lines, 10-12 in a page. Character, Nāgara. Date, ? Appearance, very old, worn out, and writing effaced in parts. Prose and verse. Generally correct. Incomplete.

An incomplete copy of the work noticed in No. 7.

विवरणमुक्तपूर्वम्।

No. 37. प्रक्रियाकौमुदी । Prakriyākaumudī. Substance, country made colourless paper, 10 × 3 inches. Folia, 288 (of which foll. 1-26 are wanting). Lines, 6-8 in a page. Character, Nāgara. *Date, Samvat 1636.** Appearance, very old, worn out, torn and writing effaced in most parts. *Prose and verse. Generally correct. Complete* (except for the first 26 foll.)

Another copy of the same work.

विवरणसूत्रपूर्णम् ।

No. 38. प्रक्रियाकौमुदी । Prakriyākaumudī. Substance, country made colourless paper, 10 × 5 inches. Folia, 101. Lines, 3-10 in a page. *Character, Nāgara.* Date, Samvat 1193. *Appearance, very old, worn* out, torn, and writing slightly injured in parts. Prose and verse. Generally correct. Complete (as regards the latter part).

This codex contains only the latter part or uttarārddha of the work, complete with all the sūtras as well as important passages marked red.

पुस्तकेऽस्मिन् प्रक्रियाकौमुदीनामकग्रन्थस्योत्तरार्द्धमात्रं वर्तते ।

No. 39. प्रक्रियाकौमुदीटीका । Prakriyākaumudīṭīkā. Substance, country made white paper, 14 × 6 inches. Folia, 366 (of which the first two are wanting). *Lines, 7-15 in a page. Character, Nāgara.* Date, ? Appearance, very old, worn out, and torn in parts. Prose. Generally correct. Incomplete (up to the end of the Subanta Prakriyā.)

A commentary on the preceding work by Kṛṣṇa, son of Śeṣa Narasimha. Noticed *in the Catalogue of the India Office Library,* pp. 168 and 169, Nos. 622, 623, 624. There is noticed also another

---

* The writing being very much injured, we made out the last two *figures with great difficulty.*

commentary on the same work under the name of Prasāda, by Vittala, son of Nṛisiṁha. See the same Catalogue, p. 166, No 618.

Beginning. नास्ति।

End. आप्पचे तु अन्यौन्यं पाचयंति अन्योन्यं ददतीत्याद्युक्तं। अत तृतीयादिष्विति विशेषविधानमविवक्षितं। द्वितीयामपि पुंवत् स्रेहत्वादिति संक्षेप.॥

पृथ्वीमण्डलमौलिमण्डनमणिः श्रीशिववंशात्मनो
यंमः श्रीनरसिंहसूरिरभवत् ग्रंथचवाचस्पतिः।
तत्सूनो. कृतगूढभावविवृतौ मत्प्रक्रियाव्याकृतौ
श्रीकृष्णस्य कृतौ समाप्तिमगमत् द्विलाश्रया प्रक्रिया॥

इति द्विरुक्तप्रक्रिया।

Colophon. इति श्रीप्रक्रियाकौमुदीटीकायां सुवन्तं समाप्तं ॥ १ ॥

विवरणम्—प्रक्रियाकौमुदीटीकारूपोऽयं निबन्धः श्रीकृष्णविरचित।

No. 40. प्राकृतप्रकाशः। Prākṛitaprakāśaḥ Substance, country-made reddish paper, 16 × 3 inches. Folia, 26 Lines, 5 in a page. Character, Bengali Date, ? Appearance, old Prose and verse. Generally correct Complete

A grammar of the Prakṛita dialects in Sanskrit, entitled Prākrita Prakāśa, by Vararuci This work has been translated into English and edited by Prof. E. B. Cowell, and the text also has been published in Calcutta and other places. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, p. 266, No. 939.

Beginning. औं नमो गणेशाय॥

*आमदादेरादिरदात॥ समृद्ध्यादिरादिरकार आत्वं भवति॥ मौकातु

---

* Before this sūtra the following extra passages are generally found in the printed copies —आदेरत.॥ अधिकारोऽयं यदित ऊर्ध्वमनुक्रमिष्यामः आदेरतः स्थाने तद्भवतीत्येवं वेदितव्यं। आदेरतदापरिच्छेदसमाप्तेरत इति च आत्वाकारविधानात्।

मारात् प्राकृते ॥ अमिष्ठी आमिटी वा। प्रकट अभिज्ञात मनस्विनी प्रतिपत् सदृक्ष सदृश प्रसुप्त प्रतिसिद्धि प्रतिस्पर्द्धि।

End. अवैहि रे वीप्संभावनादिषु यथासंख्यं निपात्यन्ते ॥ गाथादिषु द्रष्टव्या ॥ पिव मिव विव व्व इवार्थे ॥ एते इवार्थे स्युः गर्भं पिव, कमलंमिव, चन्दो व्विव। शेषं संस्कृतात् ॥ शेषं संस्कृतादवसेयं ॥

Colophon. इति वररुचिकृते प्राकृतप्रकाशे नवम परिच्छेद समाप्तश्चायं ग्रन्थः। श्रीनित्यानन्दशर्मणः पुस्तकम् ॥

विवरणम्—श्रीवररुचिकृतं प्राकृतप्रकाशाभिधं प्राकृतभाषाव्याकरणकल्पोऽयं निबन्धः।

No. 41. प्राकृतमनोरमा। Prākritamanoramā Substance, *white foolscap paper*, 12 × 8 *inches* Folia, 29 *Lines*, 4-10 in a page Character, Nagara (probably lithographed) Date, Samvat 1917, Śaka 1782 Appearance, looking somewhat older than the date Prose Not correct Complete

A commentary on Vararuci's Prakrita Prakāśa, entitled Manorama, by Bhāmaha

Beginning. श्री श्रीसर्वज्ञाय नमः ॥

जयति मदमुदितमधुकरमधुरताकलन कूजितापाङ्गः।
करदिगण्डकण्डूविनोदमुदितो गणाधिपतिः ॥

वररुचिविरचितप्राकृतलक्षणसूत्राणां व्याख्यां मुद्रा चकार विशं संक्षिप्तां भामहः (?) स्पष्टाम् ।

End. शेषं महाराष्ट्रवत् महाराष्ट्रीवत् भाषा विशदप्रस्तरं विदुरिणुक्ते प्राकृति ।

Colophon. इति श्रीप्राकृतमनोरमावृत्तिः सम्पूर्णतामगमत् ॥ संवत् १९१७ मिति कार्त्तिकशुक्लसप्तम्यां मन्दवासरे श्रीनाथ मकसुदाबाद चादिमतस्य।

विवरणम्—भामहविरचितप्राकृतप्रकाशवृत्तिरूपोऽयं निबन्धः।

No. 42. **प्रौढमनोरमा ।** Praudhamanoramā Substance, country-made colourless paper, 10 x 4 inches. Folia, 212 Lines, 9-11 in a page. Character, Nāgara. Date, ? Appearance, very old, worn out, torn and writing effaced in parts Prose Generally correct Incomplete (upto the end of the first half)

A gloss or supplementary commentary on the Siddhānta Kaumudī, entitled Praudhamanoramā, by Bhattoji Dīksita, the author of the text. This is a well-known work and has undergone several publications. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, Nos. 643-650, pp. 173-174.

Beginning श्रीगणेशाय नमः ॥

ध्याय ध्याय परं ब्रह्म स्मारं स्मारं गुरोर्गिरः ॥

सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यां कुर्म्मः प्रौढमनोरमाम् ॥

ह य व रट् ॥ हकारोपदेशः ॥ अट् अण् इण् इन् यहणेषु हकारग्रहणार्थं । अर्हेण अड्व्यवायेपीति णत्वं । देवा हसंति । भो भगो इति रोर्यत्वं । देवोहसति । हशि चेत्युत्व । लिलिढ्ढे । विभाषेट् इति वा ढः । हल् ॥ इदं सूत्रं वल्, रल्, झल्, शल्षु हकारग्रहणार्थम ॥

End. पुंवत्वं विशेष इति विशेषाभिधानमविवक्षितमिति च स्रोक्ते परस्परव्याघातात् मूल + + + पुम्वद्भावस्यास्पष्टत्वात तदयन्यथाव्याख्यानेनैव व्याख्यातत्वाश्चेति दिक । यथायथमिति । नाम्नीकेति षष्ठीनिषेध मानत्व वा निपात्यते ।

Colophon. इति श्रीभट्टोजीदीक्षितविरचितायां प्रौढमनोरमायां सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यायां पूर्व्वार्द्धे समाप्तिमगात् ॥ शुभमस्तु ॥ श्रीरामः ॥

विवरणम्—श्रीभट्टोजिदीक्षितविरचितसिद्धान्तकौमुदीटीका प्रौढमनोरमाभिधा सुप्रसिद्धैव ।

No. 43. **शब्दरत्नं ।** Śabdaratnam Substance, country-made colourless paper, 15 x 5 inches Folia, 148 Lines, 11 in a page Character, Nāgara. Date, ? Appearance, old Prose Generally correct. Incomplete.

A commentary on the Praudhamanoramā, entitled Śabdaratna, by Hari Dīksita, disciple of Rāmāsrama, son of Vīresvara and grand-

अइउण् १। ऋऌक् २। एओङ् ३। ऐऔच् ४। हयवरट् ५। लण् ६। ञमङणनम् ७। झभञ् ८। घढधष् ९। जबगडदश् १०। खफछठथचटतव् ११। कपय् १२। शषसर् १३। हल् १४। इति सूत्राण्यणादिसंज्ञार्थानि। हकारादिष्वकार उच्चारणार्थः॥ लण् 'मध्ये त्वित्संज्ञार्थः।

End. नास्ति।

Colophon. इति हल् प्रक्रिया।

विवरणम्—वरदराजकृतमध्यसिद्धान्तकौमुदीनामव्याकरणनिबन्धः सुप्रसिद्ध एव।

No. 45. मध्यसिद्धान्तकौमुदी। Madhyasiddhāntakaumudī Substance, country-made colourless paper, 12 × 5 inches Folia, 50 Lines, 10–11 in a page. Character, Nāgara Date, ? Appearance, very old. Verse and prose. Generally correct. Incomplete

This codex contains a portion of the Madhya Kaumudī from the beginning *of the Subanta Prakriyā upto the end of the* Rudhâdi.

पुस्तकेऽस्मिन् मध्यसिद्धान्तकौमुदी खण्डिता वर्त्तते।

No. 46. मध्यसिद्धान्तकौमुदी। Madhyasiddhāntakaumudī Substance, foolscap paper, 12 × 6 inches. Folia, 200 (of which the last fol. has been torn and become useless). Lines, 9 in a page Character, Nāgara. Date, ? Appearance, somewhat old. Verse and prose. Not correct. Complete.

End. वायें सुषुन्॥ चापि रलं ऋसपेति चकारादमुनो चुडागम ॥ ञ्नित्ति प्रत्ययात् पूर्व्वमुदात्त स्यात्॥ चिकीर्षक । चत्र ईकारस्योदात्तता। इत्यादि प्रयोगमनुसन्धात्वाद्यास्तयं ॥ ० ॥ इति स्वरप्रक्रिया ॥ ० ॥

No. 49. **मध्यसिद्धान्तकौमुदी।** Madhyasiddhāntakaumudī. Substance, *country-made colourless paper*, 16 × 7 *inches* Folia, 57. Lines, 15-21 in a page. Character, Nāgara. Date, 1863, Samvat. Appearance, *very old, worm-eaten throughout, and with different handwritings.* Verse and prose. Generally correct. Complete.

A complete copy of the same work.

पुस्तकेऽस्मिन् मध्यसिद्धान्तकौमुदीसपूर्णा वर्त्तते।

No. 50. **प्रदीपसहितं महाभाष्यम्।** Pradīpasahitam Mahābhāṣyam Substance, country-made white and yellowish paper, 15 × 7 inches Folia, 1054 (each section with its own fol marks) Lines, 8-23 in a page Character, Nāgara. Date, ? Appearance, old. Prose. Not correct Complete.

This codex contains Pātañjali's Mahābhāṣya complete, with Kaiyaṭa's commentary on it in both the margins noticed before.

पुस्तकेऽस्मिन् कैयटकृतप्रदीपसहित महाभाष्यं सपूर्णं वर्त्तते।

No. 51. **मुग्धबोधं।** Mugdhabodham Substance, country made yellow paper, 11 × 4 inches Folia, 56 Lines, 6-9 in a page Character, Bengali. Date, ? Appearance, not fresh Verse and prose Not correct. Incomplete.

A Sanskrit grammar, entitled Mugdhabodha, consisting of aphorisms with Vṛittis, by Vopadeva, son of Kesava and pupil of Dhanesa. The date of the author is ascertained to be the latter part of the 13th century. It is a famous work generally studied in Bengal and has undergone several publications with or without commentaries. Noticed in the India Office Catalogue, Nos. 848-849, p. 230.

Beginning. श्री नमो गणेशाय।

मुकुन्दं सच्चिदानन्दं प्रणिपत्य प्रणीयते।

मुग्धबोधं व्याकरणं परीपकृतये मया॥

नम शिवाय इति नमस्कारसूत्रम् ॥ शं शब्देमङ्गल स्यादिति प्रयोजनाभि धेयसम्बन्धा ॥

End नास्ति।

Colophon. इति प्रथम पाद ।

विवरणम्—वोपदेवकृत मुग्धबोधव्याकरण सुप्रसिद्धमेव। अनकाम्रो मुद्रितमिद वङ्गनागरा क्षरै । .

No. 52. मुग्धबोध। Mugdhabodham Substance country made white paper, 12 × 7 inches bound like a book Folia, 77 Lines 16–23 in a page Character, Nagara Date, Śaka 1727 Appearance, old, worn out, torn and worm-eaten throughout. Verse and prose Not correct. Complete

A complete copy of the same work

End. क्वचिद्विहितं न स्यात्, क्वचिद्विविध स्यात्, क्वचिद्वा स्यात् क्वचित्ततोऽन्यथा पीत्यर्थं पूर्व्वेभि भाम्रयास इत्यादौ वेदसिद्धे ब्रह्मशब्दो मङ्गलार्थं इत्यादि पाद इति कृदन्ताध्याय । गीर्व्वाणवाणीवदनं लोके सकौशल चेतुभयं हि लोके सुदुर्लभ तत् खलु मुग्धबोधाद्भवतीऽत पठनीयमेतत् ॥

विद्वद्धनेशश्छात्रो भिषककेशवनन्दन ।
वोपदेवश्चकारेदं विप्रो वेदपदास्पदम् ॥ १ ॥
यौवोपस्पत्तिनेव पक्षगपुरी श्रीशाह्निनेवाभव
द्देमेकेन वि + + ग्मतो वसुमती सुव्येन संख्यावता ।
सोऽय व्याकरणार्णवैकतरणिर्यातुर्थचिन्तामणि
र्जीयात् कोविदगर्व्वपर्व्वतपति श्रीवोपदेव कवि ॥ २ ॥
यस्य व्याकरणे वरेण्यघटना स्फीता प्रबन्धा दश
प्रख्याता नव वैद्यकेऽपि तिथिनिर्द्धारार्थमेकोऽद्भुत ।
साहित्ये त्रय एव भागवततत्त्वोक्तौ परस्तस्य भु
व्यन्तर्वाणीशिरोमणेरिह गुणा के के न लोकोत्तरा ॥

Colophon. इत्याचार्यपदकचूडामणिश्रीवोपदेवविरचित मुग्धबोधं व्याकरणं समाप्तम् ॥

शरयुगनगतुरङ्गचन्द्रशाकेन युक्त
बुधदिनयमनिवारे फल्गुनीमूलयुक्ता ।
लिखितमपि मयक गौकाशीनाथाभिधेय
शागधी इति विख्यात वाराणशिपुरे स्थिति ॥

विवरणम्—पूर्व्वमुक्तम् ।

No. 53. मुग्धबोधं । Mugdhabodham Substance, country made yellow paper, 16 x 3 *inches* Folia, 125 (*of which foll* 1–15 *are* wanting) Lines, 5 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, torn, and writing effaced in most parts Verse and prose Generally correct Incomplete (without beginning or end)

The same work (incomplete)

पुस्तकेऽस्मिन् मुग्धबोधव्याकरणमसंपूर्णं वर्त्तते ।

No. 54. मुग्धबोधं । Mugdhabodham Substance, country made colourless paper, 15 x 3 inches Folia, 131 Lines, 3–5 in a page Character, Bengali Date Śaka 1695 Appearance, very old, worn out, slightly torn, and writing effaced in parts Verse and prose Generally correct Complete

The same work (complete)

विवरणमुक्तपूर्व्वम् ।

No. 55. मुग्धबोधं । Mugdhabodham Substance, country made *yellowish paper, 18 × 3 inches. Folia, 111* Lines, 5 in a page *Character,* Bengali Date, ? Appearance, old, *partly worn out,* and with different handwritings Verse and prose Generally correct Complete

The same work complete.

विवरणत्रिकपूर्ब्बम् ।

No. 56. मुग्धबोधं । *Mugdhabodham* Substance, *country made* colourless paper, 15 × 3 inches Folia 62 (of which foll 1 and 2 are wanting) Lines, 5-6 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, torn, and writing effaced in parts Verse and prose Generally correct Incomplete

The same work incomplete

विवरणत्रिकपूर्ब्बम् ।

No. 57. मुग्धबोधटीका । Mugdhabodhatikā Substance, country *made red and colourless paper,* 15 × 3 inches. Folia, 65 *Lines, 5-8 in a* page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old and partly *worn out. Prose Generally correct Incomplete*

This codex *contains fragments* of two separate commentaries on the Mugdhabodha, one by Kārtikeya Siddhānta, entitled Subodha, and the other by *Dayārāma* Vācaspati The first treats of Kāraka-pāda only, while the second of the Strītya each with its own fol marks Of these, *the first work is noticed in the Catalogue of* the India Office Library, No 862, p 235

पुस्तकेऽस्मिन् मुग्धबोधव्याकरणस्य द्वे टीके खण्डशो विद्येते । तयोश्च भणितनामधेयकर्त्तृके । तत्र प्रथमं कार्त्तिकेयसिद्धान्तकृतं सुबोधाभिधं, द्वितीयं दयारामवाचस्पतिकृतम् । प्रथमं कारकपादमात्रव्याख्यानपरं, द्वितीयन्तु स्त्रीप्रत्ययव्याख्यानपरं वर्त्तते ।

No. 58. मुग्धबोधटीका । Mugdhabodhatīkā Substance, country made yellow paper, 18 x 6 inches Folia 217 Lines, 7-8 on a page Character, Bengali Date, ? Appearance, almost fresh Prose Not correct Complete

A commentary on the Mugdhabodha, entitled Subodhā, by Durgādāsa Vidyāvāgīśa, son of Vāsudeva Sārvabhauma Bhattācarya Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 855 p 231 This is a famous work and is highly prized by the followers of Vopadeva It is published with the text

Beginning. ओं नमो गणेशाय ॥

लक्ष्मीकान्तं निखिलजगतां मङ्गलाधारहेतुं
दुर्गादासो धरणिपतितः कोटिकृत्वः प्रणम्य ।*
पद्यालोकाखिलबुधमते धीमतां पाठकानां
सन्तोषार्थं रचयति मितां मुग्धबोधस्य टीकाम् ॥
श्रीमद्विद्यानिवासाद्यैराचार्यैर्यद्यपि सूरिभिः ।
सूरिभिर्विहिता व्याख्या तथाप्याख्यायते मया ॥
अयुक्तं यदिह प्रोक्तं प्रमादेन भ्रमेण वा
वचो मम दयावन्तः सन्तः संशोधयन्तु तत् ।

End इदानीं सम्प्रत्यक्तमकीर्त्तिं वर्णयन् श्लोकद्वयमाह । धीवाचस्पतिनेत्यादि ॥

दुर्गादासो व्यरचयदिमां मुग्धबोधस्य टीकां
नानाविद्वन्मतविलसितामाशुबोधां सुबोधाम् ।
आलोक्यैतामपि गुणमनुधा सूयमाना स्वभावात्
दोषं व्यक्तालवमपि गुणं भूरिविद्रावयन्तु ॥

Colophon. इति दुर्गादासविद्यावागीशविरचिता सुबोधानाम मुग्धबोधटीका समाप्ता ॥०॥

विवरणम्—श्रीदुर्गादासविद्यावागीशविरचितासुबोधानाम्नी मुग्धबोधटीका । सुप्रसिद्धैवेयम् ।

---

* We notice some differences in the reading of the first verse of the India Office codex such as—

गौरीशानौ निखिलजगतां स्वर्गमङ्गारहेतू ।
दुर्गादासो धरणिपतितो भक्तिभावेन नत्वा ॥

No. 59. मुग्धबोधटीका। Mugdhabodhaṭīkā Substance, country made yellow paper, 18 x 6 inches Folia, 270 Lines, 7-8 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, old having oily stains upto fol 21 Prose Generally correct Complete

The same work complete

विवरणानुकपूर्व्वम्।

No. 60. मुग्धबोधटीका। Mugdhabodhaṭīkā Substance, country made colourless paper, 18 x 4 inches Folia, 211, each section having separate fol marks of its own Lines, 7-9 in a page Character, Bengali Date, Bengali era 120 Appearance, old, with different handwritings Prose Generally correct Complete

The same work

विवरणानुकपूर्व्वम्।

No. 61. मुग्धबोधटीका। *Mugdhabodhaṭīkā Substance, country* made yellow paper, 18 x 4 inches Folia, 278 Lines, 3-7 in a page Character, Nagara Date, ? Appearance, old Prose Generally *correct Complete*

The same work

विवरणानुकपूर्व्वम्।

No. 62. मुग्धबोधटीका। Mugdhabodhaṭīkā. Substance, country made yellow paper, 18 x 6 inches Folia, 299 Lines 3-6 in a page *Character, Bengali* Date, ? Appearance old the last fol is torn in two Prose Not correct Complete

The same work

विवरणानुकपूर्व्वम्।

No 63 मुग्धबोधटीका। Mugdhabodhatika Substance country made yellow paper, 18 × 6 inches Folia 269 Lines 4-10 in a page Character Bengali Date Saka 1757* Appearance, old Prose Not correct Complete

Another commentary on the Mugdhabodha entitled Setu sangraha by Gangadhara, son of Sivaprasada Tarkapancanana of Kumarahatta

Beginning. श्रीं नमो गणेशाय।

गङ्गाधर शिव नत्वा कुरुते सेतुसंग्रहम्।
दुर्गम्य मुग्धबोधाख्यसरित्सन्तरणार्थिनाम्॥
अत्र यत् स्खलितं स्यान्मे प्रमादेन भ्रमेण वा।
याचेऽहं प्राञ्जलिर्भूत्वा सन्तः शोधयन्तु तत्

माहेशव्याकरणादिभ्यः सारमाकृष्य संक्षेपेण मुग्धबोध नाम व्याकरणं कुर्वन् ग्रन्थकार आदावशेषविघ्नविघाताय सच्चिदानन्दमनन्तरूपमङ्गलमाचरति॥ परन्तु वाचनिकव्यापारे वाचनिकमङ्गलाचरणमुचितमतः आह मुकुन्दमिति।

End. अस्मिन् ग्रन्थे यदिदं लौकिकप्रयोगव्युत्पत्तये उक्तं तद्वैदिकप्रयोगव्युत्पत्तये उक्तं तद्वैदिकप्रयोगव्युत्पत्तये बहुलं तथ क्वचिद्विधिर्न स्यात् क्वचिन्निषिद्धः स्यात् क्वचिदतोऽन्यत्रापीति यथा पूर्व्वीभः पूर्व्वाङ्गिरा न एम॥ ब्राह्मणाम इति ब्राह्मणशब्दाज्जसि सस्य न विसर्गः। इत्यादौ वेदसिद्ध। ब्रह्मशब्दो मङ्गलार्थः। तथाच आदावन्ते च मध्ये च मङ्गलाचरणं कृतम्॥ ०॥

Colophon. इति कुमारहट्टनिवासि श्रील श्रीशिवप्रसादतर्कपञ्चाननात्मज गङ्गाधरकृत दुर्गम्यमुग्धबोधसरित्सन्तरणहेतुसेतुसंग्रहे उणादिपादः॥ ०॥ इति कृदन्ताध्यायः॥

द्विज गङ्गाधर शाके वाजिवाणाद्रिचन्द्रमे
संग्रहं सेतुकारेमं ध्वान्तऽद्विखलेन यथा॥ ०॥

समाप्तश्चायं ग्रन्थः॥ ०॥ ०॥ श्रीरामचन्द्राय नमः॥ ०॥ श्रीकृष्णाय नमः॥ श्रीहरि शरणं॥ ०॥ नमः शिवाय॥

विवरणम्—कुमारहट्टवास्तव्यश्रीशिवप्रसादतर्कपञ्चाननात्मजश्रीगङ्गाधरविरचितसेतुसंग्रहाभिध मुग्धबोधटीकाखण्डोऽयं निबन्धः।

---

* This is the date of the original composition of the work

No. 66. मुग्धबोधटीका । Mugdhabodhatīka Substance, country made colourless paper, 18 × 3 inches Folia, 43 Lines, 2-8 in a page. Character, Bengali Date, ? Appearance, very old Prose Generally correct Incomplete.

Another commentary on the Mugdhabodha, entitled Bālabodhinī, by Śrīvallabha Vidyavagiśa, son of Syamadasa Mukhopādhyaya Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No. 858, p 233

Beginning. श्रीं गुरवे नम ।

नत्वा श्रीगुरुपादपद्मयुगलं सर्व्वार्थसम्पत्प्रदं
भावत्गोपवधूजनप्रियपदं श्रीकुङ्कुमैरर्च्चितं
कृत्वापीपश्रमं सुजाततुलसीसन्मञ्जरीसंश्रितं
टीकां बालकबोधिनीं वितनुते श्रीवल्लभो ब्राह्मण ॥

श्रीवोपदेवनाम्ना पण्डितेन माहेश्वरग्रन्थादिभ्य सारमाकृष्य सङ्क्षेपेण मुग्धबोध नाम व्याकरणं कुर्व्वता तत्रादावशेषविघ्नविघाताय मुकुन्दशिवनमनरूपमङ्गल माचर्य्यते ॥ मुकुन्दमिति ॥ तत्र व्याख्याक्रम ।

उपोद्घात पदञ्चैव पदार्थ पदविग्रह ।

चालना प्रत्यवस्था च व्याख्या सूत्रस्य षड्विधा ॥ इति

अतो मुकुन्द द्वितीया । सच्चिदानन्द द्वितीया । प्रणिपत्य सुप्तप्रथमा । प्रणीयते क्रिया । मुग्धबोध प्रथमा । व्याकरण प्रथमा परोपकृतये चतुर्थी । मया तृतीया । मया वोपदेवेन मुकुन्दं प्रणिपत्य मुग्धबोधं नाम व्याकरणं प्रणीयते प्रकाश्यत इत्यन्वय ॥ मया लक्ष्म्या सहेति वा । तथाच माल श्रीर्निगद्यत इत्येकाक्षर कोष ॥

End. मासि ।

Colophon. इति बालबोधिन्यां व्यपाद ॥ श्रीमनोहरदेवशर्म्मण पुस्तकमिदम् ।

विवरणम्—श्रीश्रीवल्लभविरचितबालबोधिनीनामधेय मुग्धबोधटीकारूपोऽयं निबन्ध ।

This codex *contains also another fragment of the same work* upto the commencement of the Syadipāda.

अत्रैतस्मान्यापि काचित् खण्डिता टीकायाश्चस्या प्रतिलिपि स्यादिपादारम्भपर्य्यन्ता ।

No. 67. मुग्धबोधटीका । Mugdhabodhatīkā Substance country made red and colourless paper, 17 × 4 inches Folia 90 (of which foll 1 29 are wanting) Lines 5 9 in a page Character Bengali Date ? Appearance, very old, worn out, with different handwritings, and writing effaced in parts Prose Generally correct Incomplete

Another commentary on the Mugdhabodha by Madhusūdana Vācaspati, entitled Madhumati Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 869, p 236

Beginning. नास्ति ।

End, नास्ति ।

Colophon इति श्रीकृष्णचरणारविन्दमकरन्दमधुव्रतश्रीमधुसूदनवाचस्पतिभट्टाचार्यविरचितायां मुग्धबोधटीकायां मधुमत्यां चतुर्थं समासपादो गत ॥ श्रीमुरलकिशोरदासस्य पुस्तक स्वाक्षरञ्च मम ॥ श्रीश्रीरघुनाथाय नमो नमः ॥

किं गवि गोत्वमुत गवि गोत्व
गवि चेद् गोत्वमनर्थकमेतत् ।
गवि चेदगोत्वं यदि पुनरुक्तम्
सम्प्रति भवति भवत्यपि गोत्वम् ॥
आदौ वाग्भव सतीमुखश्री लावण्यलक्ष्मीलसी
मध्येरावतकुम्भसन्निभकुचौ जाताम्बुधि क्रमात् ।
इत्थं सम्भवसिनादिमथनाख्याता वपुर्वारिधे
जाते किञ्च कटाक्षवीक्षणविष सद्यं न मनोरपि ।

विवरणं—श्रीमधुसूदनवाचस्पतिविरचितमधुमतीनामकमुग्धबोधटीकाख्योऽयं निबन्ध । पुस्तकेऽस्मिन् खण्डितो वर्त्तते ।

No. 68 मुग्धबोधटीका । Mugdhabodhatīkā Under this number we find fragments of Durgadasa s commentary on the Mugdhabodha in four different codices

1st—Country made colourless paper, 16 × 4 inches Folia, 31 Lines 7 in a page Character Bengali Date ? Appearance somewhat

old Prose Generally correct Incomplete Upto the Visandhipāda from the beginning of the first verse, agreeing with that quoted in the India Office Catalogue, No 855, p 231

2nd—Country made yellow paper, 18 x 3 inches Folia 15 Lines, 10 in a page Character, Nāgara Date ? Appearance, old Prose Generally correct Incomplete From the beginning upto the Sandhi pāda

3rd—Country made yellow paper, 18 x 4 inches Folia, 21 Lines, 6 in a page Character, Bengali Date ? Appearance fresh Not correct Incomplete, containing only the first portion of the Dhātupāda

4th—Country made red and colourless paper 18 x 4 inches Folia, 31 Lines, 8–9 in a page Character Bengali Date ? Appearance old Prose Generally correct Incomplete Containing the Samāsa and Taddhita pādas

[illegible]

No. 69. मुग्धबोधटीका । Mugdhabodhaṭīkā Substance, country made colourless paper 16 x 4 inches Folia 179 Lines 9–12 in a page Character, Bengali Date ? Appearance old and slightly worm eaten throughout Prose Generally correct Incomplete

Another commentary on the Mugdhabodha by Rāma Tarkavāgīśa. It is a very interesting work and has been published with the text in Calcutta This contains upto a large portion of the Taddhitapāda. Noticed in the Catalogue of the India Office Library No 853, p 231 and also by Dr R Mitra in his Notices of Sanskrit MSS., No. 1540

Beginning. श्री नमो गणेशाय ।

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

पञ्चाननं चन्द्रकलाविराजं
नादं दधानं प्रणतिप्रयुक्तम् ।
ध्यानं मनसा कारितं मुनीन्द्रैः
ध्यात्वोदितं तत् त्रिगुणं नमामि ॥
दनुजकुलविपक्षश्चन्द्रगर्भाभिगर्भो
प्रमदमदनमाला रेजिरे यस्य वाचः ।
नृपदलनलवोभिः ध्यानविश्व सभायां
त्रिभुवनसुधर्म्म सेवताद्गौरहर्षं ॥ *
येन व्याकरणं कृतं कलियुगे दृष्ट्वा भवाब्धौ नरा
मज्जानाहतमानसान् करुणया श्रीमुग्धबोधं भुवि ।
पाणिन्यादिमतावलोकनपरः श्रीरामशर्म्मा कृती
तस्यैतां सुधियां प्रमोदजननीं टीकां तनोति स्वयम् ॥
गुणवद्भिर्गुणो नेयो न दोषोऽस्तीह यत्नतः ।
सतां खलनजो दोषः परिष्कार्य्यः सतां पुनः ॥
परेऽत्र पाणिनीयज्ञाः केचित् कलापकोविदाः ।
एके विद्या तितासा सुरन्ध्रे सांचिमतारका ॥

इह खलु सकलशिष्टैकवाक्यतया प्रारिप्सितग्रन्थसमाप्तिप्रतिबन्धकीभूता साधारणविघ्ननाशजनकेश्वरनमस्काररूपमङ्गलं शिष्यशिक्षार्थं चादौ निबध्नाति। मुकुन्दमित्यादि।

End. नास्ति।

Colophon श्रीश्रीरामतर्कवागीशभट्टाचार्य्यमहामहोपाध्यायविरचिता कारकपादटिप्पनी समाप्ता ॥

विवरणम्—श्रीरामतर्कवागीशभट्टाचार्य्यविरचितमुग्धबोधटीकारूपोऽयं निबन्धोऽतिसुप्रसिद्ध एव ॥

---

* The second and the third introductory ślokas are not quoted in the India Office Catalogue while the fourth is not found in Dr R. Mitra's *Notices*

No. 70 मुग्धबोधटीका । Mugdhabodhaṭīkā. Substance, country-made yellow paper, 17 x 4 inches Folia, 217 (each section having separate folio marks of its own) Lines 6-10 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, almost fresh Prose Generally correct Incomplete

This codex contains Gangādhara's commentary on the Mugdhabodha, entitled Setusaṃgraha upto the end of the Vibhaktipāda Already noticed in No 63

विवरणमनुक्रमपूर्व्वम् ।

No 71 मुग्धबोधटीका । Mugdhabodhaṭīkā Substance country made yellow paper, 21 x 4 inches Folia, 169 Lines, 3-9 in a page Character, Bengali Date ? Appearance old Prose Generally correct Incomplete

This codex contains Durgadāsa's commentary on the Mugdhabodha, entitled Subodha, upto the end of Tyādi Already noticed in No. 58

विवरणमनुक्रमपूर्व्वम् ।

No. 72. मुग्धबोधटीका । Mugdhabodhaṭīkā Substance, country made red and yellow paper, 20 x 4 inches Folia, 175 (of which foll 1-102 are wanting) Lines, 6 in a page. Character, Bengali Date, Śaka 1736 Appearance, old Prose Generally correct Incomplete

This codex contains a portion of Durgadāsa's commentary on the Mugdhabodha from the commencement of Samāsa upto the end.

Besides this there is another fragment of the same work on the Strītya chapter, the paper on which it is written being ash-coloured

विवरणमनुक्रमपूर्व्वम् ।

No 73 **मुग्धबोधपरिशिष्टं ।** Mugdhabodhapariśiṣṭam Substance, country made reddish paper, 15 x 3 inches. Folia, 19 Lines, 7 in a page Character, Bengali Date, 1756 Appearance not old Prose Generally correct Incomplete

A supplement to the Mugdhabodha Pariśiṣṭa by Nandakiśora Śarman Bhaṭṭācārya Cakravartin This codex contains a portion of the work from Kāraka upto the end of the Taddhitapāda Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 573 p 238.

Beginning. श्रीं नमो भगवते ॥

अथ कारकं विवृणुम ॥ तत्र क्रियानिमित्तं कारकमिति वदव । अत्र निमित्तपदस्य कारणार्थत्वे विप्राय भूमिं ददातीत्यत्र सम्प्रदानेऽव्याप्ति तस्य त्यागविशेषात्मकदानक्रियाया कारणत्वाभावात् अनन्यथासिद्धनियत पूर्व्ववर्त्तिन एव कारणपदार्थत्वात् । प्रयोजकार्थकत्वेन तु देवदत्तस्य तण्डुलं पचतीत्यत्र सम्बन्धेऽप्यतिव्याप्ति । तस्य तण्डुलसम्पादनद्वारा पाकक्रियाया प्रयोजकत्वात् किन्तु क्रियानिमित्तत्व क्रियान्वयित्व स चान्वयो विभक्त्यर्थ द्वारक तथाच क्रियान्वयिविभक्त्यर्थान्वयित्वं कारकत्वं विप्राय भूमिं ददातीत्यत्र दानक्रियान्वयि यच्चतुर्थ्यर्थसम्प्रदानत्वं तदन्वयित्वं विप्रस्येति तत्र लक्षणसङ्गम । देवदत्तस्य तण्डुलं पचतीत्यत्र षष्ठ्यर्थसम्बन्धित्व तण्डुलेऽन्वेति न तु पाकक्रियायामतो न सम्बन्धिन कारकत्वापत्ति । वस्तुत कर्म्मादि षट्कान्यतमत्वमेव कारकत्वम् ।

End. ॥ तस्वौ ॥ भावविहितप्रत्ययान्ता मित्रादय स्त्रीलिङ्गाः स्यु । अन न्तिनत्वात् कर्म्मण्योऽनुवर्त्तिनोऽस्ति । साधोर्भाव साधुता गुरुता लघुता । नेमन् । भावविहितेमन् प्रत्ययान्त पुंलिङ्ग स्यात् । अङस्य भाव अणिमा लघिमा गरिमा ॥ प्रियो वा ॥ इमनन्तं प्रिय पुंलिङ्गे वा स्यात् ॥ प्रेमा प्रेम ॥ स्वार्थप्रत्ययान्तानां क्वचित् लिङ्गान्तरत्वमभि धानात् । यथा त्रिलोकी एव त्रैलोक्यं मुक्ता एव मौक्तिकं ॥ ० ॥

Colophon. इति श्रीनन्दकिशोरभट्टाचार्य्यचक्रवर्त्तिकृतौ मुग्धबोधपरिशिष्टे तद्धितप्रकरण समाप्त ॥

शाके याते रसशरसरित्स्वामिचन्द्रप्रमाणे
चार्द्रे मासौ गतवति तिथौ वासरे ज्ञितिजस्ये ।
वाणीपादाम्बुजयुगलकृत मानसाधि प्रवेशा
भूदेवो दीर्णिगिरिनामलिखत् पुस्तकं विश्वनाथे ॥
अस्य हर्त्ता पितुर्वंशे कोलशूर पतेत् सदा ॥

विवरणम्—श्रीमन्दकिशोरभट्टाचार्य्यचक्रवर्त्तिकृतमुग्धबोधपरिशिष्टनामकोऽयं मुग्धबोधपाठकउपकारिनिबन्धविशेष ॥

No. 74. महाभाष्यप्रदीपविवरणम् । Mahābhāṣyapradīpavivaraṇam Substance, country made colourless paper, 10 × 4 inches Folia, 159 Lines, 9 in a page Character, Nagara Date, ? Appearance, very old *Prose* *Generally correct* *Incomplete*

A commentary on Kaiyata's gloss on Mahabhasya by Narayana, entitled Bhāsyapradipavivarana, generally known as Narāyaniya, different from the work on the same subject and under the same name by Isvarananda, which is noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 580 p 158 The codex contains from the beginning of the second chapter upto the end of the sixth

Beginning. ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

चा समर्थं ॥ ननु समानधर्म्मोपलब्धाद्विशेषधर्म्मानुपलब्धाच्च स्थाणुर्वा पुरुषो वेति सन्देह उपजायते विधिशब्दे तु न तथाविधसन्देहनिमित्तमुपलभ्याम इति प्रश्नानुपपत्तिरित्यत आह सर्वानिश्चयादिति ।

End. न मैवैयादित्यर्थं निषेधार्थं यष्कादिषु लुगर्थं पाठो न कर्त्तव्य इत्यतोऽवेति लुक्सिद्धत्वादित्यत निपातनेन विशेषसिद्धि ॥ ।

Colophon. इति नारायणीये श्रीमहाभाष्यप्रदीपविवरणे षष्ठस्याध्यायस्य चतुर्थे पादे चतुर्थमाह्निकं पादश्चाध्यायश्च समाप्त ॥ शुभमस्तु ॥ राम ४५६० ॥

विवरणम्—नारायणीयमहाभाष्यप्रदीपविवरणसम्पूर्णम् ।

No. 75. माधवीयधातुवृत्ति. । Madhavīyadhātuvṛttiḥ Substance, country made colourless paper 12 × 5 inches Folia, 220 Lines, 12 × 13 in a page Character, Nagara Date ? Appearance, very old, worn out, torn, and slightly worm-eaten in parts Prose Not correct. Incomplete.

A commentary on Pāṇinīya Dhātupāṭha entitled Mādhavīya Dhātuvṛtti, by Sāyaṇācārya brother of Mādhavācārya. Noticed in the Catalogue of the India Office Library Nos 689-694 pp 183-184. This codex contains upto the end of the Bhvādi. *The work has been published in Bombay.*

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥

वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानामुपक्रमे ।
यं नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तं नमामि गजाननम् ॥ १ ॥
जीयाद्दन्तिमुखो यस्य लीलाशैलाद्रिखण्डने ।
कुन्दाङ्कुरवदाभाति दन्ताग्रं तदद्भुतम् ॥ २ ॥
चिदानन्दकला वाणी वन्दे चन्द्रकलाधरा ।
नैमल्यतारतम्येन विदिता चित्तवृत्तिषु ॥ ३ ॥
स्वस्ति श्रीमद्बुक्कमहीप पृथ्वीतलपुरन्दर ।
यत्कीर्तिमौक्तिकादर्शे त्रैलोक्यं प्रतिबिम्बते ॥ ४ ॥
यस्य श्रीतापराक्रान्ता (?) यत् प्रतापकृताश्रम ।
पर यान्ति पदं दिव्यं राजानो रणदीक्षिताः ॥ ५ ॥
तूर्णं काशान्तिकं प्राप्य यत्प्रतापधनञ्जयः ।
पुरी निधाय गाङ्गेयमाद्या सरस्वती परे ॥ ६ ॥
कुर्वन् सद्य यशांसि धूमपटलीकल्पं कषायास्पदं
काष्ठाभगविवर्जितं प्रकटयन् भूमिं नवां भूयसीम्
आतन्वन् इतरप्रतापदहनस्फारस्फुलिङ्गाकृति
प्राणी यश्चरति यत् प्रतापदहनः कान् कान् विधीरताम् ॥ ७ ॥
तस्य मन्त्रिशिखारत्नमन्त्रिमारणसायण ।
ये व्याति रत्नगर्भेति यथार्थयति पार्थिवी ॥
\+ + + + + ॥ ८ ॥
तन मा + + सार्वज्ञेन मनीषिणा ।
व्याख्या माधवीयेयं धातुवृत्तिर्विरच्यते ॥ १२ ॥

End भातरि पूर्वपदस्थयतवानिति इमारलीपो लुग्वा निपात्यते ततुदुक्षी जति वहुश्रुमिति वा सस्कृतमिति । इत्र प्रमादय्या इता अयश्चे । + + + इति व्याख्याया रामेण लुपतीसवमादीभागातमङ्गीनसिद्धानां संपद्य सिद्धौ न भवति ॥ छ ॥

Colophon. इति पूर्वदक्षिणपश्चिमसमुद्राधीश्वरकम्पराजसुतसङ्गमराजमहामन्त्रिणा सायणपुत्रेण माधवसहोदरेण सायणाचार्य्यविरचितायां माधवीयायां धातुवृत्तौ श्विकरणभ्वादय समाप्ता ॥ ॥ छ ॥ शुभमस्तु ॥

विवरणम्—माधवीयधातुवृत्तिनामधेयपाणिनीयधातुपाठव्याख्याननिबन्ध' श्रीसायणाचार्य्यकृत सुप्रसिद्धएव साम्प्रत मुद्रितश्चाय निबन्धः ॥

No. 76. लघुशब्देन्दुशेखर । Laghuśabdenduśekharah Substance, country made yellow paper, 12 x 6 inches Folia, 565 Lines, 7–8 in a page Character, Nāgara Date, Samvat 1907, Bengali Era 1257, A D 1850 Appearance, almost fresh Prose Not correct Incomplete

An abridgment of the Śabdenduśekhara, a commentary on the Siddhāntakaumudi, by Nagoji Bhatta son of Śivabhatta and Sati Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 663, p 177 The codex contains only upto the end of the first half (Purvarddha) of the work.

Beginning. श्रीगणेशाय नम ॥ श्रीसरस्वत्यै नम ॥

पातञ्जले महाभाष्ये कृतभूरिपरिश्रम ।
शिवभट्टसुतो धीमान् सतीदेव्यास्तु गर्भज. ॥ १ ॥
याचकानां कल्पतरोररिकक्षहुताशनात् ।
शृङ्गवेरपुराधीशाद्रामतो लब्धजीविक ॥ २ ॥
नत्वा फणीशं नागेशस्तनुतेऽथप्रकाशनम् ।
मनोरमोमार्द्धदेह लघुशब्देन्दुशेखरम् ॥ ३ ॥

ग्रन्थसमाप्तिप्रत्यूहप्रचारादिप्रतिबन्धकदुरितप्रशमनाय समुचितकल्पितवचनमस्कारवत्मङ्गलमाचरन् व्याख्यातृश्रोतृणामनुषंगतो मङ्गलाय च निबध्नाति ॥ सुनिश्चयमिति ॥

End. चार्थे द्वन्द्व इति तु संज्ञाशब्दोऽव्युत्पन्न । अव्ययवद्भावादिति तदाशय । विस्तरस्तु बृहच्छब्देन्दुशेखरे द्रष्टव्य ॥

शब्देन्दुशेखरे ह्यस्मिन् पूर्व्वमर्द्धमपूपुरं ।
प्रीयतां तेन भगवान् शिवया सहित शिव ॥

भूषित फणिभाष्योक्त्या लघुशब्देन्दुशेखर ।
सतां हृत्कमलेष्वास्तां यावत फणिफणे धरा ॥ २ ॥

Colophon. इति श्रीशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृते लघुशब्देन्दुशखरे पूर्वार्द्धं समाप्तम् ॥ सम्वत् १९०७ सन १२५७ साल। इराजी १८५०। तां ९ श्रावण १२ जुलाइ मङ्गलवार शुक्ला चतुर्दशी। लिखितं श्रीगोविन्दराम शर्म्मणा ॥

विवरणम्—लघुशब्देन्दुशेखराभिधश्शब्देन्दुशेखरसंक्षेपरूप सिद्धान्तकौमुदीटीकाग्रन्थ श्रीनागोजीभट्टविरचित सुप्रसिद्ध एव।

No. 77. लघुशब्देन्दुशेखर । Laghuśabdenduśekharah Substance country made yellow paper, 12 × 6 inches Folia 109 (of which fol 1 is wanting) *Lines, 2–8 in a page* *Character, Nagara* *Date, Samvat* 1907 , Bengali Era, 1257 , A D 1851 Appearance, almost fresh Prose Not correct Incomplete

This codex contains the latter half or Uttarārddha of the same work.

Beginning. नास्ति ।

End. चनार्थान्नादित्यस्योदाहरणं। स्त्रधातमभिति स्त्रधातृन सेन वैकल्पिकता दित्यस्योदाहरणं। चसला भर्वतीरित्यसला भर्वतीरिति। चसला इति शब्दविशेषानुकरणमिति महाभाष्यमत इति सर्व्वं सिद्धि।

शब्देन्दुशेखर पुत्री मञ्जूषा चैव कन्यका ।
स्वमतौ सम्यगुत्पाद्य शिवयोरर्पितौ मया ॥ १ ॥
शब्देन्दुशेखरः शीर्यं फणिभाष्योक्तिभूषित ।
सतां हृत्कमलेष्वास्तां यावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ २ ॥

Colophon. इति श्रीमदुपाध्यायोपनामशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागेशभट्टरचितलघुशब्देन्दुशेखराख्ये सिद्धान्तकौमुदीव्याख्याने उत्तरार्द्धं समाप्तम् ॥ समाप्तश्चायं ग्रन्थ । शुभमस्तु । लिखितं श्रीगोविन्दरामशर्म्मभि सम्वत् १९०७ सन १२५७ इराजी १८५१ साल तां १ माघ पौष सुदि एकादशी। ११ । इराजी १९। जानुयारी।

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् लघुशब्देन्दुशेखरस्योत्तरार्द्धं वर्त्तते ॥

No. 78. लघुशब्देन्दुशेखर । Laghuśabdenduśekharah Substance, country made white paper, 12 × 4 inches Folia, 175 (of which foll 1-113 are wanting) Lines, 9-11 in a page Character, Nāgara Date, ? Appearance, old, with different handwritings. Prose Generally correct Incomplete

This codex contains only a fragment of the above-mentioned work.

पुस्तकेऽस्मिन् लघुशब्देन्दुशेखर खण्डितो वर्त्तते ॥

No. 79. लघुसिद्धान्तकौमुदी । Laghusiddhāntakaumudī Substance, white foolscap paper, 13 × 5 inches Folia, 123 Lines, 2-7 in a page Character, Nāgara Date, Samvat 1880 Appearance, not fresh Verse and prose Not correct Complete

An abridgment of the Siddhantakaumudi, by Varadaraja, is entitled Madhya Siddhāntakaumudī or Madhya Kaumudi This is a further abridgment of the same work under the name of Laghusiddhāntakaumudi by the same author It has undergone several publications of which that with an English translation by J. R. Ballantyne, is remarkable Noticed in the Catalogue of the India Office Library, Nos 669-671, pp 178-171

Beginning. श्रीगणेशाय नम ।

नत्वा सरस्वतीं देवीं शुद्धां गुण्यां करोम्यहं ।
पाणिनीयप्रवेशाय लघुसिद्धान्तकौमुदीम् ॥ १ ॥

अ इ उ ण् ऋ लृ क् ए ओ ङ् ऐ औ च् ह य व र ट् लण् ञ म ङ ण
नम् झ भ ञ् घ ढ ध ष् ज ब ग ड द श् ख फ छ ठ थ च ट त्
क प य् श ष स र् हल् इति माहेश्वराणि सूत्राण्यणादिसंज्ञार्थानि एषा

वादिष्वकार उच्चारणार्थः लण् मध्ये लित्संज्ञकः । हलन्त्यं । उपदेशेऽन्त्यं हलित् स्यात् । उपदेश आद्योच्चारणं सूत्रेष्वदृष्टं पदं सूत्रान्तरादनुवर्तनीयं सर्वत्र ।

End. युवतिः । युवन् शब्दात् स्त्रियां ति स्यात् । युवतिः ॥ ० ॥ इति स्त्री प्रत्ययाः ॥

शास्त्रान्तरे प्रविष्टानां बालानां चोपकारिका ।
कृता वरदराजेन लघुसिद्धान्तकौमुदी ॥

Colophon. इति श्रीवरदराजकृता लघुसिद्धान्तकौमुदी समाप्ता ॥ छ ॥ संवत् १८८० ॥ माघफाल्गुन वदी । वार सोम । तिथि षष्ठ्यां ॥ श्रीकर्षणदासलिखितं ॥ श्रीमस्वत्ये नमः ॥

विवरणम्—श्रीवरदराजकृतलघुसिद्धान्तकौमुदीनामकसिद्धान्तकौमुदीसारसंग्रहग्रन्थोऽयं निबन्धः ।

No. 80. लिङ्गानुशासनं । *Lingānuśāsanam* Substance, country-made colourless paper, 16 x 4 inches Folia, 8 Lines, 2 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, and worn out Verse Generally correct Complete

The last chapter of Amarakoṣa treating of genders It might be considered as a supplement to grammar.

पुस्तकेऽस्मिन्नमरकोषस्य लिङ्गानुशासनभागमात्र वर्त्तते ।

No. 81. वाक्यपदीयटीका । *Vākyapadīyaṭīkā.* Substance, country made yellow paper, 10 x 5 inches. Folia, 61 Lines, 7-9 in a page Character, Nāgara Date, Samvat 1901; Bengali Era 1251; A. D 1849 Appearance, not fresh Prose Not correct Incomplete.

A commentary on the Vākyapadīya of Bhartrihari, a metrical treatise on the philosophy of grammar complete in three kāṇḍas,

for which it is sometimes called Trikāṇḍī by Harivṛṣabha. The first kāṇḍa is entitled Brahmakāṇḍa or Āgamasamuccaya (on grammar and language generally). The second is called Vākyakāṇḍa (on the sentence). The third is Padakāṇḍa or Prakīrṇaka (on the word). This work has been published with Harivṛṣabha, Puṇyarāja and Helārāja's commentaries by Paṇḍita Rāmakṛṣṇa Śāstrin in the Benares Sanskrit Series. Noticed in the Catalogue of the India Office Library No. 700 p. 186. The codex under notice contains only Harivṛṣabha's commentary on the first chapter.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः । श्रीमत्पशुपतये नमः ।

अनादिनिधनं ब्रह्म शब्दतत्त्वं यदक्षरं ।
विवर्ततेऽर्थभावेन प्रक्रिया जगतो यतः ॥ १ ॥

सर्वपरिकल्पातीततत्त्व अन्यमार्गेणमतिक्रमेण समाविष्ट कल्पामि शक्तिभि र्विद्याविद्याप्रविभागरूपे अपविभागे कालभेददर्शनाभ्यासेन मूर्तिविभाग भावनया च व्यवहारानुपातिभिर्धर्मैः अनादिनिधनं ब्रह्मेति प्रतिज्ञायते नहि कार्यकारणात्मकस्य विभागाविभक्तस्येव ब्रह्म सत्त्वादन्तु पूर्वापरे प्रवृत्तिनिवृत्तिकोटी परिसमाप्यते न चास्तीत्यथ निष्ठत्वा मूर्तिपरिवर्तप्रत्ययानां क्वचिदेव च्छेदोऽभ्युपगम्यते तथा भिन्नरूपाभि र्मात्रामपि विकाराणां प्रकृत्यन्तराय शब्दोपादानतया च शब्दतत्त्वमभि धीयते

End नित्यवादिनान्तु ये साधवो ... प्रतिपन्नाः ... साधुव्यवस्था मन्यन्ते ते प्रकृतौ प्राकृत साधूनां शब्दानां समुद्भावयन्ते विकारेभ्यः ... व्यवस्थापितो य ... पुरुषैः ... न दीयते इति । ... यो न प्रयुज्यते शब्दो न सोऽर्थस्याभिधायक यथापि सैव पुरा कल्पे ... कदाचिदासीत् तथापि ... साधुत्वव्यवस्था नित्यत्वविच्छेदेन ... । ... प्रयुज्यमानेषु य शब्दो ... न वाचको न च साधुत्वमेव ... संप्रत्ययमात्रं जायते ॥

Colophon इति श्रीहरिवृषभमहावैयाकरणविरचिते वाक्यपदीये ब्रह्मसमुद्देशो नाम

९ s c

ब्रह्मकाण्डं समाप्तम्। संवत् १९०४ सन १२५४ इंराजी १८४८, २१ फाल्गुन ३ माघ श्रीगोविन्दरामशर्म्मणा लिखितम्।

विवरण—श्रीहरिवृषभविरचित वाक्यपदीयाख्यग्रन्थप्रथमकाण्डस्य टीकाप्रदीपं नियम।

No. 82. वाक्यपदीयटीका। Vākyapadīyatikā. Substance, country made yellow paper, 10 × 5 inches. Folia, 166. Lines, 8–9 in a page. Character Nāgara. Date, Samvat 1905, Bengali Era 1255, A D 1848. Appearance, not fresh. Prose. Not correct. Incomplete.

This codex contains Punyarāja's commentary on the second kāṇḍa of Bhartṛihari's Vakyapadiya.

Beginning. श्रीं नमो भगवते वासुदेवाय। श्रीगणाधिपतये नम॥
एवं शब्दस्य प्रयोजनसहितं स्वरूपादिक लेशतो निर्णीतं। तस्य च साधु रूपेण वाचकत्वं व्यवस्थापितं। इदानीं मतभेदेन केषांचित् पदं वाचक मन्येषां वाक्यमिति वाचकात्मनो वाक्यस्वरूपस्य च द्वितीयस्वरूपप्रतिपादनाय द्वितीयकाण्डप्रारम्भ।

End.
अथाव तत्र न्यायस्य सिद्धिर्भाष्यानुगा स्मृता।
अवतारोऽपि भाष्यस्य सवर्ह्व समुपागते॥
निबन्धेतो शास्त्रस्य टीकाकारेण कीर्त्तित।
संग्रहस्यास्त्रनुगुणपवृत्त्वं चोपपादितम्॥
विद्यावतामपोतस्य सग्रहप्रतिपत्तत।
कृतमाचार्य्यदेवन्र राविशविवर्मकृत॥
भट्टसाग्रायमारस्य वैयाकरणगामिन।
मूलभूतमवाप्यार्थं पर्व्वतादागम स्वयम्॥
आचार्य्यवसुरातेन न्यायमार्गान् विचिन्त्य च।
प्रणीतो विधिवचाय मम व्याकरणागम।
तथापि गुरुनिर्द्दिष्टाद्याख्यायविस्तृतये॥
काण्डत्रयक्रमेणायं नियम परिकीर्त्तित।
ग्रन्थकारेण यत्रेऽस्मिन् मालिन् गुर्व्वागम स्फुटं।
तत्रैव वाक्यकाण्डस्य प्रमेयविषया स्मृता॥

भगति कीर्त्तिता लघ्वी समासेनानिराकुला ।
विद्वज्जनानां च खण्ड सम्बन्ध दीयते मते ॥
उपहत्य विरचिता राज्ञा + + पुरवम नामैव ।
शशाङ्कशिष्याच्छुल्वैतद्वाक्यकाण्डं समासतः ॥
पुण्यराजेन तथीका संगतिः कारिकाश्रिता ।
गुरवे भर्त्तृहरये शब्दब्रह्मविदे नमः ॥
सर्व्वसिद्धान्तसन्दोहसारामृतमयाय च ॥

Colophon. इति श्रीपुण्यराजकृता वाक्यपदीयद्वितीयकाण्डटीका समाप्ता । लिखितं श्रीगोविन्दशर्म्मणा सम्वत् १९०५ श्रावण कृष्णद्वतीया बुधवारे । सन १२५५ श्रावण ईराजी १८ जुलाइ बुधवार माणे १८४८ ॥

श्रीरामनारायणवासुदेव
गोविन्दवैकुण्ठमुकुन्दकृष्ण ॥

विवरणम्—श्रीपुण्यराजविरचितवाक्यपदीय द्वितीयकाण्डटीकाख्योऽयं निबन्धः ।

No 83 वाक्यपदीयटीका । Vākyapadīyaṭīkā Substance country made yellow paper [illegible]×6 inches Folia 64 Lines 6-9 in a page Character Nāgara Date ? Appearance not fresh Prose Not correct. Incomplete

Another copy of the preceding work

पुस्तकेऽस्मिन् वाक्यपदीयद्वितीयकाण्डटीकामात्रं वर्त्तते ।

No 84 शब्दकौस्तुभ । Śabdakaustubhaḥ Substance, country made white paper, 12×5 inches Folia 206 Lines, 11 in a page Character, Nāgara. Date, ? Appearance very old, worn out, and writing slightly effaced in parts Prose Generally correct Incomplete

A commentary on Pāṇini's Aṣṭādhyāyī entitled Śabdakaustubha, by Bhaṭṭoji Dīkṣita, the author of the renowned grammatical work, Siddhāntakaumudī. The work was left unfinished, only nine lectures, treating of the rules contained in the first quarter of the first Pāda, are generally found, the remainder is said not to be extant *Noticed in the Catalogue of the India Office Library, Nos. 607-609,* pp 162-163 See also Dr. Mitra's Notices of Sanskrit MSS, No 1464

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥

विश्वेशं सच्चिदानन्दं वन्देऽहं योऽखिलं जगत् ।
चरीकर्त्ति बरीभर्त्ति संजरीहर्त्ति लीलया ॥ १ ॥
नमस्कुर्वे जगद्वन्द्यान् पाणिन्यादिमुनित्रयम् ।
श्रीभर्तृहरिमुख्यांश्च सिद्धान्तस्थापकान् बुधान् ॥ २ ॥
नत्वा लक्ष्मीधरं तातं सुमनोवृन्दवन्दितम् ।
फणिभाषितभाष्याब्धेः शब्दकौस्तुभमुद्धरे ॥ ३ ॥
परिभाव्य बहून् ग्रन्थान् योऽर्थो यत्नेन लभ्यते ।
तमर्थमनायासादितो गृह्णीत सज्जनाः ॥ ४ ॥
समर्प्य गम्भीरमपि भक्त्या श्रीशब्दकौस्तुभम् ॥
भट्टोजिभट्टो जनुषः साफल्यं समभीहते ॥ ५ ॥

प्रधावत् प्रवृत्त प्रधावत्प्र॰णयि व्याकरणस्य विषये भगवान् भाष्यकार प्रादर्शयत् ॥ अथ शब्दानुशासनमिति ॥

End. वार्त्तिकव्याख्यानेन भगवता शाकल्येन ग्रामो ग्रामस्योदाच्य वाहीकोभयरूपताभ्युपगमात् तत्र हरदत्तादिभिरप्येवानुवादाच्च । तस्माद्वाहीकोदेशविशेष इत्येव तत्त्वम् । यथाह कर्णपर्वणि

"पञ्चानां सिन्धु + + ष्ठानामन्तरं ये समाश्रिता ।
वाहीका नाम ते देशा न तत्र दिवसं वसेत् ॥ इति

एतेन धर्मबहिर्भूतत्वाद्वाहीका इत्युक्तं भवति । शतद्रुविपाशाइरावतीवितस्ता चन्द्रभागा इति पञ्चनद्यः । सिन्धु + + + + तन्मध्यदेशो वाहीक इति व्याख्यातार । व्युत्पत्त्यन्तरं तु तेनैव दर्शितं । वहिश्च सा + + + + विपाशायां पिशाचक । तयोरपत्यं वाहीका नैषा + + + + रिति । एतच्च + + + + + वक्ष्यत इति सर्वं सुस्थम् ॥

Colophon. इति श्रीविद्वन्मुकुटरत्नश्रीधरसूरेः सूनुना भट्टोजिभट्टेन कृते शब्दकौस्तुभे प्रथमस्याध्यायस्य प्रथमपादे नवमाह्निकम् ॥

विवरणम्—श्रीमद्भोजिदीक्षितविरचितशब्दकौस्तुभाभिधपाणिनीयसूत्रटीकाद्यपोऽयं निबन्धः। निबन्धोऽयं ग्रन्थकृतैवासंपूर्णं कृत इति प्रवादः प्रचरतितराम् ॥

No. 85. शब्दकौस्तुभ । Śabdakaustubhah Substance, country made white and yellow paper, 14 x 5 inches Folia, 290 (of which foll 157-229 have been lately replaced) Lines, 4-9 in a page Character, Nagara Date, ? Appearance, very old, except those lately replaced Prose Generally correct Incomplete

The same work

विवरणमुक्तपूर्वम् ।

No. 86. शब्दकौस्तुभटीका (प्रभा) । Śabdakaustubhaṭīkā (Prabhā) Substance, country made white paper, 13 x 6 inches Folia, 89 Lines 6 10 in a page Character, Nagara Date, ? Appearance, old, and slightly worm-eaten in parts Prose Generally correct Incomplete

A commentary on Bhaṭṭoji Dikṣita's Sabdakaustubha, entitled Prabha, by Vaidyanatha Payagunda, son of Mahadeva and Vani Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 610, p 163.

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥ शिवाय सांबाय नमः । श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

आनन्दकन्दं मुनिहृन्निलिन्दं
स्वच्छन्दगोविन्दपदारविन्दम् ।
वन्दे सुरेन्द्रादिमदादिदम्
दीनादिग्रंदं रविमन्दमन्दम् ॥ * १
वैद्यनाथः पायगुण्डो नत्वा माहेश्वरं गुरुम् ।
व्याख्यां प्रभाख्यां तनुते कौस्तुभस्य स्वबुद्धये ।

---

* Prof Aufrecht suggests— वन्दे सुरेन्द्रार्चित पादपद्मं
दीनार्द्रभाव विशदं च नन्दम् ।

प्रारिप्सितग्रन्थनिर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थं कृतं भगवदादिनत्यात्मक मङ्गलं शिष्य
शिक्षायै व्याख्यातृश्रोतॄणामनुषङ्गतो मङ्गलाय च निबध्नाति ॥

End. नास्ति ।

Colophon. नास्ति ।

विवरणम्—श्रीवैद्यनाथपायगुण्डेविरचित प्रभाभिध शब्दकौस्तुभटीकाखण्डोऽयं निबन्ध ।

No 87. शब्दशोभा । Śabdaśobhā Substance, country made white paper, 12 x 4 inches Folia, 18 Lines, 14-15 in a page Character, Nagara. Date, Samvat 1824 Appearance, old, and slightly worm-eaten in parts *Verse and prose Generally correct* Complete.

A little grammatical work, consisting of rules based on Bhaṭṭoji Dikṣita's *works with short explanations, entitled Śabdaśobhā*, by Nilakaṇṭha Kavi, son of Janardana Śukla. He finished the work in Samvat 1693

"जिनवषड्ङेकमितेऽब्दे तिकाले विक्रमादित्यात् ।
शिवराशौ शिवपदयोर्लिङ्गकलिताभाषि नीलकण्ठेन ॥"

Beginning. श्रीहरमन्वै नमः ॥

सानन्दं नत्वा नत्वा शिवयोश्चरणद्वयम् ।
शब्दशोभां वयं कुर्मः शिशुव्युत्पत्तिसम्पदे ॥ १ ॥

अ इ उ ऋ ऌ ए ऐ ओ औ ह य व र ल ञ म ङ ण न झ भ घ ढ ध ष
ज ब ग ड द ख फ छ ठ थ च ट त क प श ष स इति सूत्राण्यादिसमाप्तानि
॥ आद्यन्ताभ्याम् ॥ आद्यन्ताभ्यां तन्मध्यस्थितानां मध्यगतानां संज्ञा स्यात् ।
यथा अण् इति अ इ उ ण इत्येषां संज्ञा स्यात् एवमादय ।
हादिष्वन्त्यवर्णत्वादित् ।
॥ कार्यार्थित् ॥
उच्चारणार्थं प्रयोजनार्थमित् ।
इतोऽप्येव ॥
प्रसक्तादर्शनं लोपो लोपयायनविनश्वरम्

End. समासे क्यप् ।

अनञ् पूर्व्वे समासे सति पूर्व्वकाले क्यवेककर्त्तृके धातावुपपदे । प्रथम्य

याति । क्यपि लघुपूर्व्वात् परस्य णेरय् परिणमय्य मादाय ।

पीन पुन्ये णम् ॥ पदं द्विय ।

एककर्त्तृके धातौ पूर्व्वकाले णम् । णमन्त द्वि ॥ स्मार स्मारं हरये ।

लोकाच्छेषस्य सिद्धि ।

इति कृत्प्रक्रिया ॥

यद्यपि स्वनश्रुनीर्णी तथा क्रोममदस्येव ।

तुष्यति सदैव तेजो विलसति यस्य प्रसादेर्थं ॥ १ ॥

यकजमार्द्दनपुत्री वाक्याचार्य्यस्य दौहित्र ।

अभ्यस्तशब्दशास्त्रो भट्टोजीदीक्षितच्छात्र ॥ २ ॥

हीराभिधानपातिव्रतमहसि मातनिजजन्मा ।

कविनीलकण्ठशर्म्मा निर्म्मितिमेनां विनिर्म्ममे ग्रन्थ ॥ ३ ॥

त्रिनवषड्केकमितेऽब्देसिकाने विक्रमादित्यात् ।

शिवराधौ शिवपदयोर्निजकृतिराधायि नीलकण्ठेन ॥ ४ ॥

Colophon. नीलकण्ठकविकल्पित शब्दशोभाभिध व्याकरणं सम्पूर्णम् ॥ संवद्वेदाग्निवसुभू प्रमितेऽब्दे मार्गशीर्षाष्टम्यां सिते पक्षे वङ्गदेशान्तर्वर्त्तिनि श्रीदाकानाम्नि नगरेऽलेखि वादानन्दिशालग्रामिणा स्वपठनाय ।

विवरणम्—श्रीनीलकण्ठकविविरचित शब्दशोभाभिधव्याकरणनिबन्ध ।

No. 88. शब्दशोभा । *Śabdaśobhā* Substance, country made yellow paper, 12 × 6 inches Folia, 13 Lines, 7 in a page Character, Nāgara. *Date*, ? *Appearance*, almost fresh Not correct. *Incom plete*

The same work.

विवरणमूक्तपूर्व्वम् ।

No. 89. शेखरास्थिमाला । Śekharāsthimālā Substance country made white paper, 14 × 5 inches *Folia*, 81 (*of which fol 1 is wanting*) Lines, 10–11 in a page Character, Nāgara Date, ? Appearance old, *slightly worm-eaten throughout, and written by different hands.* Prose Not correct Incomplete

A commentary on the Laghu-śabdenduśekhara, a work noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 666, p 177, under the name of Cidasthimāla, by *Vaidyanātha Pāyagunda In the Catalogue* of Sanskrit MSS mention is, made of another commentary on the Laghuśabdenduśekhara, entitled Asthimalā, by Balambhatta Pāyagunda As the codex under notice is incomplete, and has neither a beginning nor end, and has no descriptive colophon at the end of a *chapter or section, we cannot ascertain whether it is Cidasthimālā or* Asthimālā or a third work different from these

पुस्तकेऽस्मिन्नस्थिमालाभिधलघुशब्देन्दुशेखरटीकाद्यपोऽय निबन्ध खण्डितो वर्तते ।

No. 90. षट्कारकम् । Ṣatkārakam Substance, country made colourless paper, 14 × 5 inches Folia 20 Lines, 5–8 in a page Character, Nagara Date, Samvat 1870 Appearance, old Verse and prose *Not correct. Complete.*

A treatise on the grammatical functions of the cases under the name of *Ṣatkārakam* in verse with explanations, by Vallabhānanda The very introductory verse shows that *the author is a Buddhist*

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।

भग्नं मारबलं येन निर्जितं भवपञ्जरम् ।
निर्वाणपदमारूढं तं बुद्धं प्रणमाम्यहम् ॥
षट्कारकाणि सम्बन्धस्तूक्तानुक्ततया द्विधा ।
विभक्तिर्द्वेयमितिद्वयमवश्य योगमिष्यता ॥

इहार्थं ग्रन्थकर्त्ता बालव्युत्पत्तये संक्षेपेण सम्बन्धमभिदधान प्रथमतः षट्कारकाण्याह ।

End. मचैव केवलस्यापदस्य प्रवृत्तिनिवृत्तिस्तु क्वचिदपि श्रूयते अत शब्दव्यवहारे क्रियमाणे बहुभिरेव पदै वाक्यं इति प्रालापि पदसिद्धमवैकम कदा चिन्मन्दमतयो बहुपदमधीगमानां सन्दिह्निरन् अनककारकसम्बन्धो यथा पाटव निहन्तीति स्थितम् अतएवायमस्माकमतारम्भ परिश्रम एषां विंशति संयुक्तानां मध्ये गम्यस्तु शतम् अतामरसी लोके सम्बन्धीयोतसिद्ध ।

Colophon इति श्रीवल्लभानन्दविरचित षटकारक समाप्तम्। भाद्रमासे कृष्णपक्षे तिथौ एकादश्यां चन्द्रवासरे सवत् १८७० ।

विवरणम — श्रीवल्लभानन्दविरचितषट्कारकाभिधकारकविषयकोऽयं निबन्ध ।

No 91. प्राकृतमनोरमा । Prakritamanorama Substance country made white paper, 12 × 6 inches Folia 31 Lines 4 10 in a page Character Nagara Date Samvat 1873 Appearance old Prose Generally correct Complete

A commentary on Vararuci's Prakritaprakasa by Bhamaha Noticed in No 41

विवरणमुक्तपूर्वम् ।

No 92 वार्त्तिकपाठ । Varttikapathah Substance, country made yellow paper 12 × 6 inches Folia 60 Lines 9 in a page Character, Nāgara Date, Samvat 1905, Śaka 1770 Bengali Era 1255, A D 1848 Appearance almost fresh Prose Not correct Complete

Supplementary rules to Panini's aphorisms on Sanskrit grammar entitled Varttika Patha, complete in eight chapters, each chapter having four Pādas, by Katyayana It is a well known work but has not yet been published The Varttikapatha published in Benares deals with such Varttikas only as are to be found in the Siddhānta Kaumudi

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।
सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे लोकतोऽर्थप्रयुक्ते शब्दप्रयोगे शास्त्रेण धर्मनियमः । यथा,
भायासयीवरती शब्देन चापशब्देन च शब्दैर्भावार्थाभिधेय इति नियमः ।
तत्र शास्त्रपूर्वके प्रयोगे धर्मः ।

End. शर्षीटि । चमीति वाच्यम् चष्यात्रेय । प्रकृतिचरा । प्रकृतिचर प्रकृतिगमा प्रकृतिजन इति वक्तव्यम् । च च एकदेशनिर्देशाद्वचन पाणिनेः सिद्धम् ।

Colophon. इति श्रीभगवत्कात्यायनकृते वार्त्तिकपाठे अष्टमाध्यायस्य चतुर्थः पादः ।४।८।

विवरणम्—कात्यायनकृतवार्त्तिकपाठमिदं सुपरिशुद्धं चेति ।

No. 93 मुग्धबोधव्याकरणम् । Mugdhabodhavyākaraṇam Substance, country made colourless paper, 14 x 5 inches. Folia, 25 Lines, 6 10 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old Verse and prose Not correct Incomplete

This codex contains the first part of the Mugdhabodha Vyākaraṇa, *from the beginning upto the end of the Hasanta Strilingapāda.* Noticed in No 51

विवरणमनुपयुक्तम् ।

No. 94. मुग्धबोधपरिभाषाटीका । Mugdhabodhaparibhāṣāṭīkā *Substance, country made yellowish paper,* 15 x 3 inches. Folia, 15 Lines, 2-5 in a page Character, Bengali *Date,* Śaka 1728 Appearance, old Prose Generally correct Complete

An explanatory note on Mugdhabodha Paribhāṣā

Beginning. श्री गणेशाय ॥

विष्णु प्रणम्य सारीणां आत्मा मुक्तमनीषया ।
कामादीन् परिभाषायां भाष्ये व्याकुर्वे ॥

येन केनचिदुपायेनानुक्तमित्याद्यमनुपलक्षणम् । यथा मूत्रयति दर्शयति सूचयति वा मतम् ।

End. आख्येयेतत् मन्त्राधानव्यपदेशः विशेषणतिपरिभाषया प्रकरणादेनामभावं विशेषकरणाय मचनानुसारं भदितो मत्वा मताभिप्राय सार्थं पठ्यते इति ॥ • ॥ इति श्रीपदर्देवताये नमः ॥

Colophon. इति श्रीमुग्धबोधव्याकरणे महामहोपाध्यायश्रीबोपदेवमञ्जितपरिभाषा सयुक्तिटीका समाप्ता ॥ • ॥ समाप्ता चेयं परिभाषा

केवलं मुग्धबोधिनामिदं हि प्रायशः शिका
इमां टीकामनालम्ब्य गमति चलता यथा ।

शकाब्दा १०१८ ॥ श्रीरामनारायणस्य आत्मनिः ॥ श्रीहरि
*शरणम् ।

विवरणम्—मुग्धबोधपरिभाषासयुक्तिटीकादयोऽयं निबन्धः ।

No. 95. अन्तर्व्याकरणम् नाट्यपरिशिष्टम् । Antarvyākaraṇa Nātyapariśistam. Substance, country-made yellow paper. 14 × … inches. Folia, 66 (not regularly numbered). Lines, 10–12 in a page. Character, Bengali. Date, ? Appearance, not fresh. Prose and verse. Not correct. Incomplete.

This codex contains only fragments of Antarvyākaraṇa or Natya-pariśiṣṭa, a Sanskrit grammar written in the style of a drama, having two-fold meanings. Interpreted in one way, the passages are found to contain good advice and profound doctrines of Hindu philosophy, but in the other way, they are aphorisms of Sanskrit grammar with illustrations, by Kṛṣṇānanda Vācaspati, a resident of Maheśpura in Nadia, who was rewarded for this work by Mahārāja Satiśacandra of Kṛṣṇanagara with the title of Sarasvatī. This

work has been recently published by Paṇḍita Ajitanātha Nyāyaratna of Navadvīpa with his own commentary. The codex under notice has neither a beginning nor an end, nor even a complete chapter of the work.

पुस्तकेऽस्मिन् श्रीकृष्णानन्दवाचस्पतिविरचितस्य भाष्यपरिशिष्टापरपर्य्यायस्य वाक्यार्थकरणस्य कति पत्राणि वर्त्तन्ते ।

No. 96. सारमञ्जरी । Sāramañjarī. Substance, country made yellow paper, 12 × 4 inches. Folia, 30. Lines, 3-8 in a page. Character, Nāgara. Date, Śaka 1766. Appearance, rather old. Prose. Generally correct. Complete.

A treatise on the philosophy of grammar by Jayakṛṣṇa Tarkapañcānana. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 724, p 191, under the name of Śabdārthasāramañjarī. It has been published in Bengali type by Sarvesvara Bhattacharyya of Navadvīpa.

Beginning. ओं नमो गणेशाय ॥

हेरम्बचरणद्वन्द्वं विघ्ननाशकरं परम् ।
प्रणम्य जयकृष्णेन क्रियते सारमञ्जरी ॥

तत्र प्रथमतः कालत्रयनिरूपणम् । वर्त्तमानध्वंसप्रतियोगित्वमतीतत्वम् । वर्त्तमानप्रागभावप्रतियोगित्वं भविष्यत्त्वम् । स्वावच्छिन्नकालवृत्तित्वं वर्त्तमानत्वम् ॥ अथ लकारादौ शक्तिनिरूपणम् । लटो वर्त्तमानत्वम् । अथ विधिलिङो भविष्यत्त्वं विधिः सम्भावना च । विधिः कर्त्तव्यतोपदेशः । सम्भावना कल्पनम् । लोटो भविष्यत्त्वं । आशीः प्रेरणा च । आशीः शुभचिन्तनं । प्रेरणं प्रवर्त्तनम् । आशिषि लिङो भविष्यत्त्वं आशीश्च । लृट्लुटोर्भविष्यत्त्वं । तव्यानीययोर्भविष्यत्त्वं विधिश्च । लङ्लुङोरतीतत्वं । लिटो वक्तृपरोक्षत्वं अतीतत्वञ्च । लृङोऽतीतत्वं क्रियातिक्रमश्च ।

End. एवमस्मै ब्राह्मण इत्यत्र जातिपुरस्कारेण ब्राह्मणमात्रोपस्थितौ एकपदं सार्थकं द्वौ ब्राह्मणावित्यत्र द्विपदं द्वित्वबोधाय सार्थकं त्रयो ब्राह्मणा इत्यत्र पञ्च षडित्यादौ तु बहुवचनेन बहुत्वावच्छिन्नब्राह्मणोपस्थितौ त्र्यादीनान्तु व्यावर्त्तकतया सार्थकत्वमेवेति निष्कर्षः ।

आसीत् त्रिविधदत्त विद्यार्थी च पुनः पुनः ।

कृतेयं जयकृष्णेन शब्दार्थसारमञ्जरी ॥

Colophon. इति जयकृष्णविरचिता शब्दार्थसारमञ्जरी समाप्ता ॥ ० ॥ दुर्गा । ० । दुर्गा । ० । दुर्गा । ० । दुर्गा । ० । दुर्गा दुर्गा । ० । शकाब्दा १७५८ ॥ दुर्गा ॥

विवरणम्—श्रीजयकृष्णतर्कपञ्चाननविरचितशब्दार्थसारसंग्रहनिबन्धविषयकशब्दार्थसारमञ्जरीनामको निबन्धविशेष । मुद्रितोऽयं निबन्धो बङ्गाक्षरे, तथापि सर्वत्रसमादरणीयश्च ।

No. 97. शब्दार्थसारमञ्जरीटीका। Śabdārthasāramañjarīṭīkā Substance, country made colourless paper, 15 x 3 inches. Folia, 14 Lines, 7-9 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old Prose Generally correct Incomplete

An explanatory note on a part, entitled Kārakādinirupana, of the abovementioned work, entitled Saṭkārakavivecana, by Bhavānanda Siddhāntavāgīśa.

Beginning नत्वा श्रीकृष्णचरणं कारकार्थविवृतय ।
श्रीभवानन्दसिद्धान्तवागीशेन विरच्यते ।

तत्र क्रियानिमित्तं कारकमिति सामान्यलक्षणं । अन्यदानादिकृत्यनिवर्त्तका तनयादेव तत्पादिसम्प्रदानतया सम्भविन्यिति दानादिक्रियानिमित्तत्वेन सम्भविनि चैतन्य तत्पुत्रे पयतीत्यादौ चैत्रादावतिव्याप्तेः । किन्तु क्रिया कार्यतावच्छेदकतया कारणत्वात्मकान्वयित्वं कारकत्वं क्रियान्वयित्व सहित मुख्यमिति बोध्यं पचतीत्यादौ क्रियान्वयित्वेऽपि क्रियाविशेषणत्वाभाव विभक्त्यर्थद्वारा इति चैत्रः पचतीत्यादौ चैत्रसम्बन्धिनं न पाकेऽन्वेति यत्तु सामान्यतस्तया क्रियाया जाति कर्त्रादिकारकसामान्यतया परम्परा सम्बन्धात् ।

End. यदपि मम च मातेव भावनत्वमिति वाचितत्वे क्रियाया सामान्यादि कारके समवेतत्वात् सामान्येऽपि सामान्यविशेषयोः समन्वये न युक्तः तत्र हि इत्यादिसम्बन्धे सति सत्तादिव्यभिचारयोरसम्भवात् तथा सम्बन्धं सर्वत्र

तया व्याख्येयमिति तत् षष्ठमनीयं यत्र धर्म्मेण धर्म्मान्तरं निरूप्यतामा माधिकरणं प्रतिपाद्यते तत्र सप्तमीति सूत्रार्थः । यत्र क्रियया ऽन्यस्य क्रियान्तरं लक्ष्यते इति व्याख्यातञ्च शाब्दिकाभिप्रायिकम् ।

Colophon. इति श्रीमहामहोपाध्यायभवानन्दसिद्धान्तवागीशविरचितं शब्दार्थसारमञ्जर्यां षट्कारकविवेचनं समाप्तम् । श्रीहरिनाथदेवशर्म्मणा लिखितमेतत् ॥

विवरणम्—महामहोपाध्यायश्रीभवानन्दसिद्धान्तवागीशविरचित शब्दार्थसारमञ्जर्या कारकांशटीकारूप षट्कारकविवेचनाभिधो निबन्धविशेष ।

No. 98. षट्कारकविवेचनम् । Saṭkārakavivecanam Substance, country made colourless paper, 14 x 3 inches Folia, 4 Lines, 8 in a page. Character, Bengali. Date, ? Appearance, old Prose Generally correct Incomplete

The same work incomplete, having somewhat different reading *in the introductory verse, such as*—

नत्वा कृष्णपदद्वन्द्वं कारकार्थविनिर्णयः ।
श्रीभवानन्दसिद्धान्तवागीशेन प्रकाश्यते ॥

विवरणन्तूक्तपूर्वम् ।

No. 99. शब्दरत्नम् । Śabdaratnam Substance, country made yellow paper, 18 x 3 inches Folia, 5 Lines, 7 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old Prose Generally correct. Complete

A little work *treating of the philosophy of Sanskrit grammar*, entitled Śabdaratna, by Śrirama Śirana, entirely different from the work of the same name, noticed in the Catalogue of the India Office Library, Nos 651-652, p 172

Beginning.

शब्दब्रह्ममयीं नत्वा शब्दशास्त्र विलोकयन् ।
श्रीरामशरणेनेयं शब्दरत्नं समासत ॥

तत्र प्रकृतिप्रत्ययाभ्यामर्थस्य वाचक शब्द । शब्दगती वाद्दमकान्द ।
तथाचामरे शास्त्रे शब्दस्तु वाचक इति । स च चौढा भवति ।

शक्तो लाक्षणिको रूढो योगरूढश्च यौगिक ॥
क्वचिद्यौगिकरूढश्च शब्द चोढा निगद्यते ॥

इति शब्दशक्तिप्रकाशिका । तत्र शक्त्यर्थप्रतिपादक शक्त । शक्तिश्च शब्दानां मुख्यव्यापार शब्दनिष्ठो यो मुख्यव्यापार भगवत्संकेतितोऽस्मा च्छब्दादयमर्थो बोद्धव्य इतीश्वरेच्छारूप सैव शक्तिरित्यर्थं तद्विशिष्टार्थ प्रकाशत्वप्रतिपादक शक्तो वाचक इति यावत् । आधुनिकसङ्केतस्तु न शक्तिर्नित्यस्यैव तथात्वात् । तदुक्त भर्तृहरिणा

आजानिकश्चाधुनिक सङ्केतो द्विविधो मत ।
नित्य आजानिकस्तत्र या शक्तिरिति गीयते ॥

कादाचित्कस्त्वाधुनिक शास्त्रकारादिभि कृत इति । अतएव गोपीनाथ तर्काचार्य्यैरपि साक्षात् संकेतितं योऽर्थमभिधत्ते स वाचक ।

End.

प्रत्येकपदानुभवजन्य संस्कारैश्चरम तावद्विषयकस्मरणस्याव्यवधानोत्पत्तेर्नाना सन्निकर्षैरेकप्रत्यक्षस्येव नानासंस्कारैरेकस्मरणोत्पत्तिसम्भवात् तावत्पदसंस्कार सहितचरमवर्णज्ञानस्योद्बोधकत्वात् कथमन्यथा नानावर्णैरेकपदस्मरणं परन्तु तावत् पदार्थानां स्मरणादेकदैव खल कपोतन्यायात्तावत् पदार्थानां क्रियाकर्मभावेनान्वयरूपं शाब्दबोध भवतीति केचित् । तथाहि
वृद्धा युवान शिशव कपोता खले यथाऽमी युगपत् पतन्ति ।
तथैव सर्व्वे युगपत् पदार्था परस्परेणान्वयिनो भवन्तीति शेष । शाब्दबोध ॥
तदा युवानोऽन्वयिनो भवन्तीति केचित् । परेतु

यद्यदाकाङ्क्षित योग्यसन्निधानं प्रपद्यते ।
तेन तेनान्वित स्वार्थं पदैरेवाऽवगम्यते ॥

तथाच खण्डवाक्यार्थबोधानन्तर तथैव पदार्थस्मृत्या महावाक्यार्थबोध इत्याहु । तात्पर्य्यं वक्तुरिच्छा यदि तात्पर्यज्ञानं कारणं न स्यात् तदा सैन्धवमानय इत्यादौ क्वचिदश्वस्य क्वचिल्लवणस्य बोधो न स्यात् । न च तात्पर्य्यग्राहकप्रकरणादीनामेव शाब्दबोधकारणत्वमस्त्विति वाच्यं तेषामननुगमात् तात्पर्य्यज्ञानजनकत्वेन तेषामनुगमे तु तात्पर्यज्ञानेनैव लाघवात् कारणमिति स्थितम् ॥

Colophon इति शब्दार्थं समाप्तम् ॥

विवरणम्—श्रीरामशरणविरचितशब्दस्वरूपादिविषयकग्रन्थस्याभिधेयं निबन्धः ।

No. 100. सारमञ्जरी । *Sāramañjarī* Substance, country made yellow paper, 14 x 3 inches Folia 25 Lines, 2-7 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, old, with different handwritings Prose Not correct Incomplete

An incomplete copy of the work noticed in No 96

विवरणमनुक्तपूर्वम् ।

No. 101. सम्बन्धोद्देश । Sambandhoddeśah Substance, country made colourless paper, 12 x 5 inches Folia, 11 Lines, 9-11 in a page Character, Nāgara Date, ? Appearance, very old, worn out, *slightly worm-eaten and torn in parts Verse and prose Not correct* Complete

A portion of Gangadāsa's Kārikā on case affixes, entitled Sambandhoddeśa, with short explanatory comments

Beginning. श्रीगणेशाय नमः । श्रीशिवचरणाभ्यां नमः ।

यस्मिन्नर्थे विधीयन्ते स्यादित्यादितिङ्हिता ।

समासो वा भवेद् यत्र स उक्तः प्रथमा मता ।

यस्मिन्नर्थे इत्यस्यार्थः । तद्यथा स्यादित्यादितिङ्विना प्रथमा यस्मिन्नर्थे यस्मिन् कारके विधीयन्ते क्रियन्ते स उक्तो भवति तत्र उक्तत्वात् प्रथमा विभक्तिः स्यात् । यत्र यस्मिन् कारके समासो वा भवेत् स उक्तो भवति तत्र उक्तत्वात् प्रथमा वेदितव्या । तद् यथा पटुरो भवति यस्ते विधुर्पते इव राजते राजति वा सकर्मस्य । नयति शत्रुन् नृपति ध्वजाद्ये वरसीर्ष्ण्यर कटं करोति कुरुते वा देवदत्त ।

End. तत. भामग्रेत्यादि विशेषेणानुक्तमेऽपि पूजादिक्रियावता विशेष्येणेत्यादि त्यादिना कृता च कर्म्मपि विहितेनोक्तकर्म्मत्वत प्रथमा नाम उक्त कर्म्माश्रिता द्वितीयापि ॥ ० ॥

उक्तकर्म्मवीकृतायां कचिदुक्तमनुक्तताम् ।
अनुक्तमपि वीक्त स्यात् कचिदेव पदान्तरे ॥ १६ ।

॥ ० ॥ ० ॥ श्रीशिव ।

Colophon इति गोयइन्दासकृतौ सम्बन्धोद्देश समाप्त ॥

विवरणम्—सम्बन्धोद्देशाभिध गोयइन्दासकृतकारिकायन्थांशविशेष ।

No 102. संस्कृतवल्ली । Samskritavalli Substance, country made colourless paper, 10 x 5 inches Folia, 4 Lines, 14-17 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, and worn out Prose Not correct Incomplete

This codex contains only a small portion of Samskritavalli, a work on Sanskrit grammar

एतस्मिन् संस्कृतवल्लीनामधेयस्य संस्कृतव्याकरणविशेषस्य स्वल्पांशो वर्त्तते

No. 103 संक्षिप्तसारटीका गोयीचन्द्रकृता । Samksiptasaratika Goyicandrakrita

This codex contains Goyicandra's commentary on Sanksiptasara in six parts of different descriptions each having separate fol marks. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 816, p 218

1st.—Substance, country made yellowish and red papers, 18 x 6 inches Folia, 75 Lines, 3-7 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, old Prose Generally correct Incomplete (upto the end of the Sandhipada)

Beginning श्री नमः शिवाय ।

हरिहरहिरण्यगर्भान्नत्वा हरवल्लभं विनायकं गुरुम् ।
अभिनवमारटीकां गोयीचन्द्रः स्फुटां कुरुते ॥
दोषापकरणपरा पदार्थभेदावधारणप्रवणा ।
कस्यो रचय इत्यादौ मामनुसरन्तु सद्‌रूपा ॥
यद्वत् दोषानपि त्यक्त्वा कृत्वास्थेऽपि गुणे यत्नम् ।
सुभावयन्तु सन्तो मां शिरस्येव कृतोऽञ्जलिः ॥
सुकृते कतिचित्कुरम्यमतिविम्बं दृश्यते यत्नम् ।
तद्व्याकरणानां सारमिच्छास्वपि दृश्यतां मयि ॥

प्रत्यूहसमूहनिराकरणकारणं नमस्कारमारम्भे विधाय शास्त्रारम्भानुपपत्त शास्त्रान्तरदर्शनाभावचेतसामिदानीन्तनजनानां प्रवृत्तिकारणं ग्रन्थनामधेयं प्रयोजनपूर्वावस्थानहेतवे यत्नेन च स्वनाम प्रथमपद्यमाचार्यो दर्शयति । शिवमित्यादि ।

End. भवान् शेते इति पचे दुर्गटीकाकाराभावात् शेषेति सादृशो न भवति एवं स्वर्गं लिखति धनमभिलिखति दुःखं याति दुःखमायाति इत्यादौ वानुस्वारे ॥ ० ॥

Colophon. इत्यौत्यासनिकश्रीगोयीचन्द्रविरचितायां कुमरनन्दिपरिशोधितकलापटीकायां सन्धिपादः समाप्तः ॥ ० ॥

2nd —Substance, country made colourless paper, 18 × 4 inches. Folia, 25 Lines, 10-12 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old and worn out *Prose* Generally correct *In*complete

(Commentary on the Kārakapada only, but incomplete)

3rd —Substance, country made colourless paper, 18 × 4 inches Folia 9 Lines 8 in a page Character, Bengali, Date, ? Appearance, *very old Prose Not correct Incomplete*

(Only a portion of the commentary on Taddhita)

4th —Substance, country made yellow paper, 18 × 4 inches Folia, 22 *Lines, 8 in a page Character, Bengali Date,* ? Appearance, almost fresh Prose Not correct Incomplete

(Commentary on Krit, incomplete)

5th —Substance, country made colourless paper, 18 × 5 inches Folia, 40 Lines, 5-11 in a page Character, Bengali, Date, ? Appearance, very old Prose Generally correct Incomplete

(Commentary on the Kṛdantapada only)

6th —Substance, country made papers of several colours, 18 × 4 inches Folia, 67 Lines, 5-7 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, not old, Prose Not correct Incomplete

(On the Suvantapāda only)

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् गोयीचन्द्रकृता संक्षिप्तसारटीका खण्डिता वर्त्तते ।

— —

No. 104. संक्षिप्तसारटीका गोयीचन्द्रविरचिता । Saṃkṣiptasāraṭīkā Goyīcandraviracitā Substance, country made colourless paper, 18 × 2 inches Folia, 113 Lines, 5-6 in a page Character Bengali Date, Śaka × × 16 Appearance, very old worn out torn and writing effaced in parts* Prose Generally correct Incomplete

This codex contains Goyicandra's commentary on the Taddhitapada only of the Saṃkṣiptasāra

Beginning. तद्धित इत्यधिकार पादसमाप्ति यावत् । नाम इत्यधिकार समासपाद समाप्ति यावत् । तद्धितसंज्ञाप्रयोजन रत्नूनं तद्धित इत्यादि ।

End. स्वत्विगर्थे विशेषणत्वे ब्रह्मपर्य्यायात् ब्रह्मत्व ब्रह्मता भवति ॥ ० ॥ ० ० ॥ ● ॥ .

Colophon. इत्यौत्यासनिक श्रीगोयीचन्द्रविरचितायां जुमरनन्दिविरचित + + + + + + + + + लिखितम् ॥ शुभमस्तु शकाब्दा × × १६ सौर चाश्विनस्य चतुर्थदिवसे शुक्रवासरे दिवा + + + + श्रीमद्धरदेव शर्म्म ९ + + + ।

विवरणम्—गोयीचन्द्रविरचितसंक्षिप्तसारतद्धितपादटीकाश्पोऽय निबन्धः ।

---

* The first two figures of Saka are written in a new hand and appear just like 10, but forms of the character in which it is written do not appear to be so old

Colophon इति पूर्व्वग्रामिकुलकलानिधिविद्याविनोदात्मजश्रीन्यायपञ्चाननकृतायां व्याकरणदीपिकायां प्रथम सन्धिपाद समाप्त ॥ ० ॥ ० ॥ लिपिरियं श्रीहरप्रसाददेवशर्म्मण पुस्तकञ्च ॥ श्रीश्रीराम जयराम श्रीश्रीदुर्गा श्रीश्रीदुर्गा श्रीश्रीदुर्गा श्रीश्रीदुर्गा काली जयति शकाब्दा १०१८ ॥

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् न्यायपञ्चाननकृतायां संक्षिप्तसारटीकायां व्याकरणदीपिकाया. प्रथमपादमात्र वर्त्तते।

१

2nd —Substance, country made colourless paper, 16 × 4 inches Folia, 147 Lines, 6 8 in a page Character, Bengali Date Bengali era 1145 Appearance, very old, worn out, partly torn, and writing effaced in parts Prose Generally correct Incomplete

This contains only the second or Tinantapada of the same work

Beginning. श्रीराम ॥

कालत्रयमध्ये वर्त्तमानकालस्य पुरोवर्त्तित्वेन मुख्यत्वात् वर्त्तमानकालविहित प्रत्यय विदधत् शब्दशास्त्रासत्वप्रसिद्धान् तानादाय चोपदिश्यन्त इति मत्वाम यन् टन् चणमादावुपन्यस्तवान् ॥

End. तस्य कर्म्मस्थत्वात् कर्त्तरि विहितोऽण् कर्म्मकर्त्तर्यपि भवत्येवेति अतिदेशिकस्य नित्यत्वादिति प्रागेव निरवीषम् ॥ ० ॥

Colophon. इति पूर्व्वग्रामिकुलकलानिधिमहामहोपाध्यायश्रीविद्याविनोदभट्टाचार्य्यात्मज श्रीन्यायपञ्चाननकृतायां व्याकरणदीपिकायां द्वितीयस्तिङन्त पाद ॥ ओं नमो रामचन्द्राय चक्रपाणये नम ॥ श्रीगुरवे नम महामहिम श्रीरामरामन्यायालङ्कारभट्टाचार्य्यस्यान्तेवासिन राधामाधवशर्म्मणो लिपिरियं कार्त्तिके मासि सिते पक्षे नवम्यां शुक्रवासरे समाप्तिरस्य जाता तिङन्त ॥ ० ।

यत्नेन लिखितं ग्रन्थं यश्चोरयति मन्दधीः ।
शूकरी तस्य माता च पिता तस्य च गर्द्दभ ॥

सन ११४५ साल श्रीकृष्णाय नम ॥०

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् व्याकरणदीपिकाया द्वितीयपादमात्र वर्त्तते।

3rd —Substance, country made yellowish paper, 15 × 3 inches Folia, 11 Lines, 4–12 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1726 *Appearance, not very old Prose Generally correct. Incomplete*

This contains only the third or *Kṛidantapāda of the same work*

Beginning. ओँ नम शिवाय। तिङ्व्यर्थं समाप्य कृत्व्यर्थं प्रक्रममाणस्तिङ्वर्तिनो अवधानो विदधप्राह लट्॥

End.

तत्प्रसादपि यथा तुच्छ तथैव निरदोषम्।
क्वचित्पुपरवदित्येति यथ् धनौ च मरादय॥
पूर्व्वपामसद्धाकुली समभनि श्रीन्यायपञ्चाननी
अङ्गीकृत्य गुरोर्मतं समकरोत् कृत्टिप्पनी शोभनाम्॥

Colophon. नास्ति लिपिरियं श्रीहरप्रसादशर्म्मणः आदर्शस्याशुद्धत्वे लेखकस्य दोषो न विचार्य्यो॥ तथा च

यथा दृष्टं तथा लिखितं लेखकं नास्ति दूषणं।
भीमस्यापि रणे भङ्गो मुनीनाञ्च मतिभ्रम॥
यदि न लिखितं यत्नं यदि रक्षति मानव।
शूकरी तस्य माता च पिता तस्य च गर्दभ॥

भाद्रमासस्याष्टमदिवा कृदन्तटीप्पनी समाप्ता एवं सोमवारे हरौ च शकाब्दा १७२६।

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् व्याकरणदीपिकायास्तृतीयपादमात्र वर्त्तते॥

4th —Substance country made yellowish paper, 15 × 3 inches Folia, 45 *Lines 6–9 in a page Character, Bengali Date,* ? Appearance, not fresh Prose. Generally correct Incomplete.

This contains only the fifth or Kārakapāda of the same work

Beginning. ओँ नम गणेशाय॥

ननु प्रकृतिप्रत्ययादिविभागपरिकल्पनया शब्दसाधनं व्याकरणं तद्विहितात् वाच क्रियासुव्यवयोगकारित्यादेर्व्याकरणत्वं। अत्रोच्यते। सुप्रत्ययलक्षिता

यत्र स्वयं विधानमानकवादिसंज्ञा विना न सम्भवतीति तद्धेतुमात् समादिसिद्धानामपि व्याकरणत्वं यदा नाम इत्यधिकारात् समादिसंज्ञा नामपद नाम च प्रकृतिभेदेन इति न कश्चिद्विरोध ।

End. भावकर्मणोरिति चतुर्थ्यन्तादिदाम्नैकपदमित्यत्र्यमनर्थं मुख्यं चतएव यदा इत्यत्रे उपन्यस्तमित्याप्तमि इति कश्चित् पुस्तके दृश्यते तद्यद्धमेव टीकायां टीक वार्त्तिक इति पाठो लिपिकरप्रमादकृत यथान्यपाठी इदम टीक वार्त्तिकस्यार्थे टीक शास्त्रव्यवहारार्थे वृथकृता निवद्ध इत्यर्थं अथवा वार्त्तिकपद्येवर्द्धि टीकवार्त्तिकस्यैवपाठात् नामानामधिकरणमिति । श्री ॥

Colophon. इति पूज्यपादमिश्रकुलकमलिनीविकाशविनोदाख्यश्रीमन्नारायणभट्टाचार्यकृतायां मंक्षिप्तसारटीकायां व्याकरणदीपिकायां पञ्चम आख्यपाद समाप्त । श्री नारायणाय नम ॥ श्री गुरवे नम ॥

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् व्याकरणदीपिकाया पञ्चमपादमात्र वर्त्तते ।

5th.—Substance, country made yellowish paper 17 × 3 inches. Folia, 61 Lines, 6 8 in a page Character, Bengali Date ? Appearance, rather old Prose Generally correct Incomplete

This contains only the sixth or Suvantapâda of the same work

Beginning. श्री नमो गणेशाय ।

सुबन्तमथुक्ता तन्त्रकाण्डे तन्त्रकृतिकाण्डेन वच सुबन्तपादमारभ माणो जसादीनां अकारादिसमहं सम्बोधनादेश लघवनाय मुखं च ।

End सदर्थं सन्निकाद्याभावात् चकर्मविनिमात् टांमिश्र सन्निकमानिवत्त प्रत्यो पदात् सवर्णदीर्घ स्यात् । यदा सब्दपरत्वात् ... स्थाने अविधानवरै चर्तामिति साक्ष सिद्धं स्यात् । चर्चं । स्याद इति सवाद्भिर्संमान इत्यर्थ । नामग्रन्थात् सर्वेषिः म्नातव्याः सूचा ।०।

Colophon इति पूज्यपादमिश्रकुलकमलिनीविकाशविनोदाख्यश्रीमन्नारायणकृतायां व्याकरणदीपिकायां षष्ठ सुबन्तपाद समाप्त । श्री गुरवे नम । श्रीहरिं चाहं नम । श्रीराम ।

पथे मिते तथाषाढे पक्ष्माच शमेश्वरे।*
भाषार्थेश कृतैर्य समासा लिखिता मतौ ॥ ०० ॥ ०० ॥ ० ॥ ० ।
० । ० । ० । ० । ० ।

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् व्याकरणदीपिकायां पञ्चमपादमात्र वर्णितं।

6th —Substance, red and yellowish paper, 15 x 3 inches. Folia, 60 Lines, 4-8 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1731 Appearance, not fresh Not correct Incomplete

This contains only the seventh or Samāsapāda of the Vyākaraṇadīpikā a different work by a different author

Beginning. ओं नमो गणेशाय।

सुखेन शेरते सन्त शरणे यत्पदाम्बुजे।
इन्द्रनीलमणिश्याम श्रीरामं प्रणमाम्यहम् ॥

॥ तत्समासोऽनेन विधीयते स चानेकस्यैकीकरणमेव। एकस्य तत् कथं सम्भवतु इत्युपात्तस्य सुबन्तेन सहैकत्वापेक्षितत्वे हेतुमाह नामाधिकार (०) विधान एवेत्यादि ॥

End. केचित्तु नित्येति प्रमादकृतं चिन्तरक्षानन्तर मकलशब्द प्रमादपतित एवं मति पर्यायभेदोक्षी भवतीत्याह ।

वच सम्पन्निदायिन्वं सुखे पञ्चाननस्य च।
लिखिताध्यामतो मुक्तिर्नं वंशीवदनादिना ॥ शुभमस्तु ॥

Colophon. इति श्रीवंशीवदनभट्टाचार्यविरचितायां व्याकरदीपिकायां सप्तम समास पाद ॥ ० ॥ शुभमस्तु शकाब्दा १७३० । जयती काली ॥ श्री गुरवे नम ॥

वारे रवेस्तथा मासे श्रावणे सितपक्षके।
हरपमादनान्नेदं लिखितं पुस्तकं मुदा ॥
॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ । ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ०

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् वंशीवदन भट्टाचार्यकृतायां व्याकरदीपिकायां समासपादमात्र वर्णितं ॥

---

* As no era is mentioned, the exact date cannot be found out from this only

This work is an exposition of Goyīcandra's commentary on Saṁkṣiptasara Noticed in the Catal g ie of the India Office Library, No 830, p 221 The full name of the auth r is given in it as Nārāyana Nyayapancanana, and that of his father as Vanesvara Vidyāvinoda The *codex under notice contains the work complete* with the exception of Padas iv and vii for while iv is wanting, the seventh or Samasapāda, annexed here as a portion of Narayana Nyayapancanana's Vyakarana dipika, is not really so It is Vam i vadana's exposition of Goyicandra's commentary, sometimes called by the name of Vyakaranadipika and sometimes as Vyakaranadarsa Noticed in the Catalogue of the India Office Library, Nos 823-829 pp 220 221

No 106 संचिप्तसारटीका। Saṁkṣiptasāratīkā Substance country made colourless and reddish papers 15 x 3 inches Folia 108 Lines 6–8 in a page Character Bengali Date ? Appearance very old worn out, and writing effaced in parts Prose Generally correct Incomplete

This codex contains Goyicandra's commentary on the Kāraka and Tinantapadas of the Saṁkṣiptasara, noticed in No 103 each with separate fol marks of its own, both incomplete

पुस्तकेऽस्मिन् संचिप्तसारव्याकरणस्य गोयीचन्द्रकृतटीकायां कारकतिङन्तपादात्मकमपूर्णं विद्यते।

No 107 परिभाषेन्दुशेखरटीका। Paribhāṣenduśekharatīkā Substance country made white and yellow paper, 15 x 5 inches Folia, 87 (of which foll 1–4 are wanting). Lines 9 in a page Character, Nāgara Date ? Appearance not fresh Prose Not correct Incomplete

This codex contains a commentary on the Paribhāṣenduśekhara of Nāgoji Bhatta, incomplete

As the codex under notice has neither a beginning nor an end nor even a regular colophon we could not find out the name of the author

पुस्तकेऽस्मिन् परिभाषेन्दुशेखरस्य काचिदसम्पूर्णा व्याख्या वर्त्तते ।

No. 108 सारस्वतटीका। Sarasvatatīkā Substance country made white paper, 12 × 5 inches Folia, 125 Lines, 7 8 in a page Character, Nāgara Date, ? Appearance very old Prose, Not correct Incomplete (upto the end of the Taddhitaprakaraṇa).

A commentary on the Sārasvataprakriyā the text of which is *given in full throughout, by Puñjarāja son of Jīvana, and a minister* of Gayasadan (Gaisuddin Khiliji?) ruler of Mālava Noticed in the Catalogue of the India Office Library, Nos 801-802, pp 212-213 The codex under notice is incomplete containing *the commentary upto the end of the first chapter only*

Beginning. आनन्दैकनिधिं देवमजरामरमीश्वरम्
दयानिलयनं वन्दे वरदं द्विरदाननम् ।
वाग्देवतायाश्चरणारविन्द
मानन्दसान्द्रं हृदि सन्निधाय ।
श्रीपुञ्जराजः कुरुते मनीषां
सारस्वतव्याकरणस्य टीकाम् ॥

इह ग्रंथस्य कर्त्ता निर्विघ्नग्रन्थाभीप्सितार्थसिद्धेः शिष्टाचारपरिपालनाय च देवतानमस्कारपूर्वमंगलाचरणपूर्वकं प्रयोजनाभिधानपूर्वकं चिकीर्षितं प्रतिजानीते ॥

प्रणम्य परमात्मानं बालधीवृद्धिसिद्धये ।
सारस्वतीमृजुं कुर्वे प्रक्रियां नातिविस्तराम् ॥

End तथायडो संख्यायां संख्यावाचकात् तथायडो प्रत्ययो भवत । द्वौ अवयवौ मुदा यस्य द्वितयं त्रितयं महान्त्यादीप द्वितयौ त्रितयौ च

अथ यस्य लोप इतीकारलोप । टित्वात् ङीप् स्त्री त्रयी । अनुक्तमपदार्थं माह यथा निपात्या कत्यादय का संख्या येषां ते कति सा संख्या येषां ते तति या संख्या येषां ते यति विंशतिपञ्चाशादयोऽपि प्रयोगानुसारेण निपात्या इति ॥ ० ॥

Colophon. इति

वर्धमानवयास्साहिखानश्रीराजेन्द्रचूडामणि
श्रीमत्साहिगयासदानसचिव श्रीजन्यदुग्धोदधि ।
तत्त्वज्ञावधिसाधुजीवनसुत सारस्वतव्याकृता
वैतन्वामिति तद्धितप्रकरणं श्रीपुञ्जराजोऽभ्यधात् ॥

वैशाखकृष्णाष्टम्यामा रवि श्रीरामारामेण ।

विवरणम्—श्रीपुञ्जराजकृतसारस्वतप्रक्रियाटीकारूपाऽयं निबन्धः पुस्तकेऽस्मिन्संपूर्णो वर्तते ॥

No 109. सारस्वतटीका। Sarasvatatīka Substance country made white paper, 12 × 5 inches Folia, 114 Lines, 7 8 in a page. *Character*, Nagara *Date* ? Appearance, *old* *Prose* *Not correct* Incomplete

The latter part of the same work (incomplete)

Beginning श्रीगणेशाय नम ॥

दयावती दीव्यति देवता सा
यथा चिरं चेतसि विष्णुरस्या ।
सरस्वतीसूत्रविचारणीया
समन्दता विन्दति माद्दृशोऽपि ॥

अथाख्यातप्रक्रिया निरूप्यत इत्येति तद्धितसमासकप्रत्ययसन्दर्शननिरूपणान न्तरं चाख्यातसंज्ञका अथवा आख्यातमथवा शाकपार्थिवादित्वात् मध्यम पदलोपीति समास स्यादिवचनानन्तर त्यादिनिरूपणावसरे नादिमन्दा नपहाय प्रथममथशब्द प्रयुक्तो मङ्गलार्थतामपि व्यनक्ति ।

End. नास्ति ।

Colophon *at the end of the Akhyata* नारायणानन्दप्रणीता विरचितायां विद्याधायां पुस्तकानां सुधिया मदत्यासायानन्दमारमतम् व्याकरणाख्यातप्रक्रिया समाप्ता । इत्याख्यातप्रक्रिया ॥

विवरणम्—श्रीपुरपाणकृतसारस्वतंप्रायाऽद्टीकाद्यो नित्योऽयमूर्ध्वं ।

No 110 सारस्वताख्यातं। *Sārasvatākhyātam.* Substance, country made colourless paper, 10 × 4 inches. Folia, 30 Lines, 10-11 in a page Character, Nāgara. Date, ? Appearance, old Verse and prose Generally correct Incomplete

This codex contains only an incomplete portion of the Ākhyāta chapter of Sārasvataprakriyā, a grammatical work consisting of the Sutras of the Sārasvatavyākarana with a commentary or vritti on them by Anubhuti Svarūpācaryya in three sections viz 1 Suvanta, 2 Ākhyāta, 3 Kridanta Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 790, p 210 This work has been published in Bombay, Benares, etc

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ।

। अथाख्यातप्रक्रिया निरूप्यते ।

। धातोः ।

वक्ष्यमाणाः प्रत्यया धातोर्ज्ञेयाः ।

। भ्वादि ॥

भू सत्तायामित्यादिगणो धातुसंज्ञो भवति । धातुत्वात्तिबादयः । स च त्रिविधः । आत्मनेपदीपरस्मैपदयुभयपदी चेति ॥

End नास्ति ।

Colophon नास्ति

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् सारस्वतप्रक्रियाया आख्यातप्रकरणमात्र खण्डितं वर्तते ।

No. 111. सारस्वतदीपिका । Sarasvatadīpikā Substance, country made colourless paper, 12 × 5 inches Folia, 115, Lines, 15–17 in a page Character, Nāgara Date, Samvat 1795 Appearance, old, and slightly worm-eaten throughout Prose Generally correct Complete

A commentary on the Sārasvataprakriya, entitled Dipika, by Candrakīrti Sūri The name of the work as well as of the author is mentioned in the Catalogue of the India Office Library, No 803, p 213

Beginning. श्रीसरस्वत्यै नमः ।

नमोऽस्तु सर्वकल्याणपद्मकाननभास्वते ।
जगन्नितयनाथाय पराय परमात्मने ॥ १ ॥
नमः श्रीगुरवे चारुबुद्धये दत्तसिद्धये ।
मतिप्रदानशीलायै सरस्वत्यै नमो नमः ॥ २ ॥

अथ श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीअनुभूतिस्वरूपो निःशेषविघ्नसंघात शान्त्यर्थं सत्स्वपि इष्टेष्वपि ऐहिकामुष्मिकफललिप्सुत्वाय फलद्वयदानाय मानपास्य भगवन्नमस्कृतिपूर्वकं सारस्वतीं प्रक्रियां चिकीर्षुः सरस्वतीदत्तवर चादावेव प्रस्तावेन श्लोकानाह । प्रणम्येति ।

End.

स्वस्य सिद्धस्य सुबोधिकस्य
सारस्वतव्याकरणस्य टीकाम् ।
सुबोधिकाख्यां रचयाञ्चकार
सूरीश्वरश्रीयुतचन्द्रकीर्त्तिः ॥ ३
स्फुटं समस्तमस्यापि शतसंख्यमनुष्टुभाम् ।
सारस्वतस्य टीकायां ग्रन्थमानमिहोदितम् ॥ ४ ॥

Colophon इति श्रीमन्नागपुरीयतपागच्छाधीश्वर राजभट्टारकश्रीचन्द्रकीर्त्तिसूरिविर चितायां सारस्वतव्याकरणस्य दीपिकायां संपूर्णा समाप्ता (?) ॥ श्रीरस्तु कल्याणमस्तु ॥ संवत् १७९५ वर्षे ।

विवरणम्—श्रीचन्द्रकीर्त्तिसूरिविरचितदीपिकाभिधसारस्वतटीकाख्योऽयं निबन्धः

No. 112. **सारस्वतप्रक्रिया ।** Sarasvataprakriyā Substance, *country made colourless paper, 10 x 4 inches.* Folia, 85 Lines, 8 in a page Character, Nagara Date, ? Appearance, very old, worn out and writing effaced in parts. Verse and prose Generally correct. Incomplete

Another copy of that part of the Sarasvataprakriya which has been noticed in No 110, with the only difference that at the very beginning of this codex we find the following verse

लक्ष्मीश्रियं प्रणिपत्य काम्यां
बुधाय पद्माकरभट्टमुख्यान् ।
सारस्वतीयां च तिमादिवृत्तिं
क्रमात् लिखेय गणपप्रसादात् ॥

पुस्तकास्मिन् सारस्वतप्रक्रियाया आख्यातभागमात्रं वर्तते ।

No. 113. **सारस्वतप्रक्रिया ।** Sarasvataprakriya Substance, *country made white paper, 15 x 6 inches* Folia, 71 *Lines, 7 in a page.* Character, Nagara. Date, Samvat 1881 Appearance, not old Verse and prose Not correct Incomplete.

This codex contains a portion of Sarasvataprakriyā from the beginning to the end of the Taddhita Prakriyā

Beginning. श्रीमते रामानुजाय नमः ॥ श्रीसरस्वत्यै नमः ॥

प्रणम्य परमात्मानं बालधीवृद्धिसिद्धये ।
सारस्वतीमृजुं कुर्वे प्रक्रियां नातिविस्तराम् ॥ १
इन्द्रादयोऽपि यस्यान्तं न ययुः शब्दवारिधेः ।
प्रक्रियां तस्य कृत्स्नस्य क्षमो वक्तुं नरः कथम् ॥ २

तत्र तावत् संज्ञा संव्यवहाराय संगृह्यते अइउऋऌसमानाः । अनेन प्रत्याहारग्रहणाय वर्णाः परिगण्यन्ते । तेषां समानसंज्ञा च विधीयते ।

End. संख्याया प्रकारे धा द्विधा त्रिधा चतुर्धा गुणो वा द्विधा त्रिधा क्रियाया आवृत्तौ कृत्वस । पञ्चकृत्व सप्तकृत्व द्विस्त्रिश्च सु । द्विकं त्रिकं ।

वहन्त्याभ्यामुभम् । मङ्गा चन्यम । तयपटी संख्याया । दितयं त्रितयं द्वयं त्रयं । अड्डामप्रादतिवेलादयो मुक्त्या अधामा जेवाकाविक जाधिक शेषा निपात्या ॥ कम्यादय । का संख्या येषां ते कति ।

Colophon: इति तद्धितप्रक्रिया समाप्ता ॥ संवत् १८८१ चैत्र सुदिमावास्यां मंगलवारे

यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया ।

यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते ॥

१॥ । लिखितं सकरचणरामानुजदासरामचन्द्रसहाय । श्रीकृष्णाय नमः ॥

॥ ॥ ॥

एतावेऽस्मिन् सारस्वतप्रक्रियाया प्रथमतम्‌तद्धितावधिकोंऽशो वर्तते ॥

No. 114. सारस्वतप्रक्रिया । Sārasvataprakriyā Substance, country made colourless paper, 12 × 5 inches Folia, 71 (of which foll 1 7 are wanting) Lines, 9 10 in a page Character, Nāgara. Date, Samvat 1785 Appearance, very old, worn out, torn, and writing slightly effaced in parts. Verse and prose Generally correct Complete, excepting the first eight folia.

Another incomplete copy of the same work

विवरणनूतनपूर्वम् ।

No 115. सारस्वतप्रक्रिया । Sārasvataprakriyā Substance, country made colourless paper, 12 × 4 inches. Folia, 53 Lines, 8 2 in a page Character, Nāgara Date, ? Appearance, very old Prose and verse Generally correct. Incomplete

This codex contains the *Ākhyataprakriya only of Sārasvata-prakriyā*

विवरणनूतनपूर्वम् ।

No. 116. **सारस्वतव्याख्या ।** Sārasvatavyākhyā Substance, country made colourless paper, 14 x 5 inches. Folia, 24 Lines, 10 in a page Character, Nāgara. Date, Samvat 1698 Appearance, very old, and worn out *Prose* *Not correct* *Incomplete*

This codex contains a Hindi explanation of the Sārasvataprakriyā, as well as the original text upto the end of Pañcasandhi only *Anonymous.*

Beginning. ॥ ॐ ॥ ॐ नमः

प्रणम्य परमात्मानं बालधीवृद्धिसिद्धये ।
सारस्वतीमृजुं कुर्वे प्रक्रियां नातिविस्तरां ॥

व्याख्या —

अस्य श्लोकस्य अष्टौ पदानि सन्ति । यह श्लोकका आठ पद छइ । कहा । प्रणम्य । परमात्मानं । बालधीवृद्धि । सिद्धये । सारस्वतीं । ऋजुं । कुर्वे प्रक्रियां । नातिविस्तरां । अन्वय । ग्रन्थकर्ता इति कथयति ग्रन्थकर्ता एहवुं कहइ छइ ।

End. नास्ति ।

Colophon. इति स्वरसन्धि समाप्त (१) इति पंच संधि बालविबोध संवत १६९८ वर्षे फागुण सुदि १ गुरौ ।

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् भाषाव्याख्यासहितसारस्वतप्रक्रियायाः पञ्चसन्धिपर्यन्तोऽंशो वर्त्तते ।

No. 117. **सिद्धान्तकौमुदीव्याख्या तत्त्वबोधिनी ।** Siddhāntakaumudīvyākhyā Tattvabodhinī Substance, country made colourless paper, 14 x 5 inches. Folia, 530 Lines, 6–13 in a page Character, Nāgara. Date, Samvat 1837–1878 * Appearance, very old, worn out, slightly worm-eaten throughout and with different handwritings. Prose Not correct. Complete

---

* We find different dates at the end of different sections of which the first is 1837 and the last 1878.

This codex contains a copy of the work noticed in No 28, and is divided into four parts, each having separate folio marks of its own with different handwritings The first is in 156 folia, the second in 218 folia, completing the first-half or Purvarddha, dated Samvat 1857, the third in 89 folia, upto the end of Tinanta, dated Samvat 1878, while the fourth is in 60 folia containing the Krdanta portion only, dated Samvat 1878

विवरणमनूक्तपूर्वम् ।

No 118. सिद्धान्तकौमुदीव्याख्या सुबोधिनी । *Siddhantakaumudī vyakhya Subodhinī* Substance, country made colourless paper, 12 × 4 inches, bound like an ordinary book Folia, 91 Lines 8–9 in a page Character Nāgara Date, ? Appearance, old Prose Generally correct Incomplete

This codex contains the Tinanta portion only of Subodhini, a commentary on the Siddhāntakaumudi, by Jayakrsna, son of Raghunātha and grandson of Govarddhana Bhatta of the Mauli family. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, Nos 658-659, p 176

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥

अथात्मनेपदिनः । तत्र अकारादयः अष्विकरणाः । अकि लक्षणे । अजि गत्याक्षेपे गतौ गत्यारम्भे च । अट अतिक्रमणहिंसनयोः अतिगतौ । अवि अभिशब्दे । अय अडि गतौ । भ्वादयोऽष्टौ ।

End. यज पाठयतेति यजेन जविषत् किं मुद्गादगुदात्तत्वं सरितत्वमिति । स्वरितो वाऽनुदात्ते पदादाविम्थनेन स्वरितमिति स्वरितमिति कालेगृहमगौ सादिता स्वतात्रुपपदे यजे क्विप् वचिस्वपीति सम्प्रसारणं न यियक्षतीति । इमत वर्जितस्य नित्यमपन्नकस्या दृढदात स्यादिति सूत्रार्थः ।

Colophon इति श्रीमन्मौनिकुलतिलकायमानश्रीगोवर्द्धनभट्टात्मजरघुनाथात्मजेन जयकृष्णेन कृतायां सिद्धान्तकौमुदीव्याख्यायां सुबोधिन्यां तिङन्तस्वरप्रकरणं समाप्तं ॥ शुभमस्तु ॥

विवरणं—सिद्धान्तकौमुदीव्याख्या सुबोधिनी । पुस्तकेऽस्मिन् निबन्धस्य तिङन्तप्रकरणमात्र वर्त्तते ।

No. 119. सिद्धान्तकौमुदी पूर्व्वार्द्धं । Siddhāntakaumudī Pūrvārddhaḥ Substance, *country made yellow and white paper,* 10×4 inches. *Folia,* 248 *Lines,* 7–10 in a page Character, Nāgara. Date, ? Appearance, old Prose Not correct. Complete

This codex contains the Pūrvārddha or first half of the well-known grammatical work *Siddhāntakaumudī of Bhaṭṭoji Dīkṣita.* Noticed in the Catalogue of the India Office Library, Nos 626-642, pp 171-173 The complete work has undergone several publications in different parts of India

Beginning. श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीसीतापतये नमः । अथ ग्रन्थ ॥

मुनित्रयं नमस्कृत्य तदुक्तीः परिभाव्य च ।
वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदीयं विरच्यते ॥१॥

अ इ उ ण् ऋ ऌ क् ए ओ ङ् ऐ औ च् ह य व र ट् ल ण ञ म ङ ण न म् झ भ ञ् घ ढ ध ष् ज ब ग ड द श् ख फ छ ठ थ च ट त व् क प य् श ष स र् ह ल् इति माहेश्वराणि सूत्राणि अणादिसंज्ञार्थानि एषामन्त्या इतः लण् सूत्रे अकारश्च हकारादिष्वकार उच्चारणार्थः ।

End. व्युत्क्रमश्च पृथगवस्थानं । कक व्युत्क्रान्ता । द्वितयसम्बन्धेन पृथगवस्थिता । इह यथायथमपि प्रयुज्यन्ते । इन्द्र सद्वयवयासुदैवी । अभिव्यक्तौ साहचर्ये इत्यर्थः ॥ योगविभागादन्यत्रापि इन्द्र इष्यते ॥ इति द्विरुक्ति प्रक्रिया ॥

Colophon. इति भट्टोजीदीक्षितविरचितायां सिद्धान्तकौमुद्यां पूर्व्वार्द्धं समाप्तं ॥ शुभं भूयात् ॥

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् सिद्धान्तकौमुदीनामधेयस्य सुप्रसिद्धवैयाकरणनिबन्धस्य पूर्व्वार्द्धमात्र वर्त्तते ।

No 120 शब्दसिद्धान्तकौस्तुभ । Śabdasiddhantakaustubhah
Substance, country made white paper, 14 x 6 inches Folia, 210 Lines, 5-11 in a page Character, Nagara. Date, Samvat 1803 Appearance, old and worn out Verse and prose Generally correct Incomplete

A grammatical work based on Pāṇini s Sūtra arranged after the system of Bhaṭṭoji Dikṣita, entitled Śabdasiddhāntakaustubha, a different work from the Śabdakaustubha A commentary on Pāṇinisutra noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 607, p 162 Anonymous The codex under notice contains a portion of the work from the beginning upto the end of the Samāsa Prakarana

Beginning. ॥ श्री नम ॥

देवं प्रणम्य गोविन्दं सुवर्णं पाणिनिस्मृति ।
तत्प्रीत्यै पठ्यते सूत्रे शब्दसिद्धान्तकौस्तुभ ॥ १

अइउण । ऋऌक । एओङ । ऐऔच । हयवरट् । लण । ञमङ णनम् । झभञ् । घढधष् । जबगडदश । खफछ ठथचटतव् । कपय । शषसर् । हल । इमानि माहेश्वराणि सूत्राण्यणादिसंज्ञार्थानि । एषामन्त्या इत्संज्ञकाः । लण्सूत्रस्थाऽवर्णश्च । हकारादिष्वकार उच्चारणार्थ

॥ हलन्त्यम् ॥
हलिति सूत्रेऽन्त्यमित् स्यात् ।

॥ आदिरन्त्येन सहेता ॥
अन्त्येनेता सहित आदिर्मध्यगानां संज्ञा स्यात् अण् अच् इत्यणादिसिद्धौ ।

॥ हलन्त्यम् ॥
उपदेशेऽन्त्यं हलित् स्यात् । आद्योच्चारणमुपदेश । सूत्र सदृष्ट पद सूत्रान्तरादनुवर्तनीयं । तेन णच् अच् णच् अच् अञ इत्यादि संज्ञासिद्धि ।

End. मल्लरमल्लादिवत् मनुपरिमाणवती, मल्लरमल्लोऽनुनृत्यमल्ल सुकृति च निपात्यते । हस्तिति किं मल्लरोदर मल्लरी मतुट ।
पारस्कर प्रभृतीनि च संज्ञायाम् ।
एतानि सति सुट् निपात्यते । पारस्कर किष्किन्धा । तस्करेति ॥
तस्करो तारपतीर्थेर देवता सुटतन्त्रीवच ।
तत्पूर्वे चर्चेन दकारादि बोध्य ॥

समुच्चतार्द्धकारतकारौ मध्येन करयमोन्तु मुट । तस्मार हस्वति । प्रायश्चि-
चित्तिमिसधो । प्रायश्चित्तं प्रायश्चित्ति । पारस्करादिराकृतिगण ।

Colophon. इति शब्दसिद्धान्तकौमुद्यां समासप्रक्रिया पूर्तिमगात् ॥ ० ० ॥ श्री ॥ छ ॥
संवत् १८०९ सुदी पञ्चमी भाद्रपदी ।

विवरणम्—शब्दसिद्धान्तकौमुद्यभिधेय पाणिनिमूलक कविव्याकरणविषयविशेष । पुस्तकेऽस्मिन् निबन्धकर्तृनामादिकं नाल्लिखितम् ।

No. 121. सिद्धान्तचन्द्रिकाटीका सुबोधिनी (पूर्व्वार्द्ध) Siddhānta candrikāṭīkā Subodhinī (Pūrvārddhah) Substance, country made white paper, 16 x 7 *inches* *Folia* 121 *Lines*, 8-13 *in a page* *Character* Nāgara. Date, Samvat 1869 *Appearance, old* *Prose* Generally correct Complete

This codex contains only the first half of Subodhinī, a commentary on the Siddhāntacandrikā, *a succinct commentary on the Sārasvata* Sūtra, by Rāmāsrama. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 807, p 215, complete in two Arddhas the first comprising the Suvanta section, *the second, the Ākhyāta and* Kṛdanta *sections, by* Pandita Sadānanda Gaṇijit, a pupil of Śrībhagacandra Gaṇi Pāṭhaka, a follower of Arhat In this commentary the text is quoted throughout

Beginning ओं श्रीमते भगवज्जिनाकाय नमोनम ।

पुराणपुरुषं ध्यात्वा नत्वा चाह नतायक ।
सिद्धान्तचन्द्रिकाटीकां चक्रेऽतिमितरामहम् ॥ १ ॥
विद्यारत्नपयोनिधौ खरतराम्नाय जगत्पूज्यके
श्रीभट्टारकसत्पदा गुणगणैर्युक्तो भरत् पुण्यवान् ।
पूज्यश्रीजिनभक्तिसूरिरधिकोत्कर्षात् विद्यानिधि
सोऽयं श्रीजकरायत च यशसा सूरीयन तत्कथा ॥ २ ॥
श्रीकीर्तिरत्नसूर्याख्यो यतीन्द्रोभूत्परो सत ।
श्रीमत्कुमतिरङ्गाख्य पाठक प्रवरस्तत ॥ ३ ॥

श्रीपाठका श्रीसुखनामसंज्ञा
जाग्रत्प्रभावा विलसत्प्रतिज्ञा ।
तच्छिष्यवर्या कृतिराजिधुर्या
श्रीपाठका पाठकवारवेन्द्रा ॥ ४ ॥
श्रीभागचन्द्रागणिसप्रवर्त्ता
संवेगरंगाङ्गनिमग्नचित्ता ।
श्रीभक्तिपूर्वं विनय हि यथा
तन्नामधेयं गुरवो वदन्ति ॥ ५ ॥
तथा हि तेषां विनयप्रधानो
ऽनवद्यविद्याभ्यसनैकतान ।
प्राज्ञ सदानन्दमपि सुशिष्य
करोति हर्षं सुभगां सुबोधिनीम् ॥ ६ ॥

ग्रन्थादौ ग्रन्थमध्ये ग्रन्थान्ते च मङ्गलमाचरणीयमिति शिष्टाचार । तत्र मङ्गलं त्रिविधं आशीर्वादात्मकं नमस्कारात्मकं वस्तुनिर्देशात्मकञ्चेति । अथ ग्रन्थादौ ग्रन्थकर्त्ता रामाश्रमो नमस्कारात्मकं शिष्यशिक्षार्थं निबध्नाति ।

End प्रश्ने निपात्या कत्यादय । कत्यादय शब्दा निपात्यन्ते सख्यापरिमाणे कत्यर्थे य प्रत्यय वर्त्तमानात् किम् शब्दात् डति प्रत्यय पक्षे वतु का सख्या यषां ते कति चेति जसोर्लुक् कति कियन्त ।

दविका शिंशपादिभ्यश्चद्दीर्घसत्वश्चसां पक्षान्तं दक्षौ प्रासादात् स्मर स्मात्त निपात्यते भिति चिति च दविकायां भवं दाविकं दविकायां सरण्डां च भवे दाविकसारवमित्यमर चण् शिंशपाया विकार शांशप यमस चच दित्योह इदं दात्योह वाहीकग्रामादो स्वरे इत्यौत निपातनात् अच दीर्घ दाघसत्र भवं दार्घसत्रम् निपातनादण् श्रेयसि भव श्रायसं निपातनादण् ॥ ० ॥

श्रीमत् पाठकवर्यभक्तिविनयाविख्यातकीर्तिप्रभा
राजेन्द्रै परिपूजिता सुकृतिन पुष्पावशास्त्रवता ।
सन्तारो जगतां पतिं गुणगणैर्विभाजमाना सतत्
सुवेगादिगुणो जयन्ति सततं बन्धात्रविद्याविद ॥ १ ॥
तेषां शिष्य सदानन्दसद्गुणसम्भूषित ।
सिद्धान्तचन्द्रिकावर्णि पूर्वार्द्धेऽपकरोत्तिमाम् ॥ २ ॥

Colophon. इति श्रीसिद्धान्तचन्द्रिकाव्याख्यायां पण्डितप्रवरश्रीसदानन्दगणिविरचितायां सुबोधिन्याख्यायां पूर्वार्द्धं समाप्तम् संवत् १८६८ । ० । ० । श्रीराधा ।

विवरणम्—सिद्धान्तचन्द्रिकाभिधसारस्वतटीकाव्याख्यारूप सुबोधिन्याख्योयं निबन्ध श्रीसदानन्दगणिविरचित । पुस्तकेऽस्मिन् निबन्धस्यास्य पूर्वार्द्धमात्रं वर्त्तते ।

No 122 सिद्धान्तचन्द्रिकाटीका सुबोधिनी (उत्तरार्द्ध)। Siddhānta candrikāṭikā Subodhinī (Uttarārddhah) Substance country made white paper, 16 × 7 inches. Folia 123 Lines 9–14 in a page. Character Nāgara. *Date, ? Appearance, old Prose. Generally correct.* Complete

The Uttarārdha or the second half of the same work

Beginning श्रीनित्यानन्दायनम ॥

सार्वार्थं सच्चिदानन्दं नामं नामं जगत्प्रभुम् ।
सिद्धान्तचन्द्रिकाव्याख्यानमित्येक्रियतेतराम् ॥ १ ॥

॥ धातो ॥

अधिकारोऽयं प्राङ् नाम्नो यदस्थत किमर्थोयमधिकार उच्यते करोकरोति यङ्लोभवति सहायोस्यादित्यादौ कुर्यादितिसूत्रमधीधात्वो प्राकप्रयोगस्य नियतत्वेन विहिता प्रत्ययोत्पत्तिर्यथा न स्यात् अन्यथा अट्‌हितयो दीर्घो दुस्वार स्यादित्यधिकार ।

॥ भ्वादि ॥

भवन भू क्रियासामान्यं वाचके वाच्यत्वर्थमित्यादि अन्तर्भावितण्यर्थं यथा दीयत गच्छति अर्थोऽनेनेति वाङ् पूर्व्वादिदास किमस्यच शब्द इति यावत् भुव क्रिया सामान्यस्य वादिवाचक शब्दो धातुसंज्ञो भवति एवं सति हिरुक नाना इत्यादावप्यये अभूव अभूवे इत्यादावाव्याप्ताक्त वाति व्याप्तितयामपि क्रियावाचकत्वात् अतो भ्वादिरित्यावर्ज्य भूवादियसति यङ् लौकिन्योस्य अनादिशब्दो व्यवस्थायां तेन भूशब्दादारभ्य ये पठितास्ते धात्वा तेन क्रियावाचित्वे सति भ्वादिगणपठितत्वं धातुत्वं नामधातूनां स धातुरिति वचनाज्ज्ञातुत्व सौनाद्युगण एव पाठ्या ।

End. भरणधारणपोषणयो गद्गदवाक्स्खलने एलाविलावेला इला विलासे खेला स्खलने च लिट् लट् अल्प' कुत्सनयो लाट् जीवने ह्रीङ् रीवयो लज्जायां च मडीङ् पूजायां रेखा श्लाघा सादनयो इव सपरितापपरिचरणयो तिरम् अन्तर्द्धौ घगदमीरोगत्वे उरस बलेन तरणगतौ पयस चसतौ संभूयम् प्रभूतभावे भेवर संख्ये संभरणे ५१ इति कण्ड्वादिगण १८८२।

सिद्धान्तचन्द्रिका वृत्तिराख्या येयं सुबोधिनी ।
शिष्याणामुपकाराय सदानन्देन निर्मिता ॥ १ ॥

Colophon. इति श्रीसिद्धान्तचन्द्रिकाव्याख्यायां पण्डितप्रवरश्रीसदानन्दगणिविजित् कृतौ सुबोधिन्याख्यायां उत्तरार्द्धं समाप्तम् समाप्तश्चायं ग्रन्थ शुभं भूयात् मङ्गलं भवतु श्रीकृष्ण ।

आनन्दघनं नित्यमेकमपायोज्झमच्युतौ ।
स्वावाक्सुधाकरैर्वन्दे भक्त्या श्रीनिम्बभास्करम् ॥

श्रीकृष्णचन्द्राय नम । श्रीमते निम्बार्काय नम । श्रीराधाकृष्णाभ्यां नम ॥

विवरणम्—सिद्धान्तचन्द्रिकाभिध सारस्वतटीकाव्याख्यारूप सुबोधिन्याख्योऽयं निबन्ध श्रीसदानन्दगणिविजितविरचित । पुस्तकेऽस्मिन् निबन्धस्याथोत्तरार्द्धमात्रं वर्त्तते ।

No. 123. - सिद्धान्तचन्द्रिका पूर्व्वार्द्धम् । Siddhāntacandrikā Purvārddham Substance, country made colourless paper, 12 x 4 inches, Folia, 45 Lines, 7–13 in a page Character, Nāgara. Date, ? Appearance, very old, and worn out Verse and prose Generally correct Complete

This codex contains only the first half or Pūrvārddha of the Siddhāntacandrikā, a succinct commentary on the Sārasvata Vyākarana, by Rāmāśrama, quoting the text throughout. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No. 807, p 215

Beginning. श्रीगणेशाय नम ॥

नमस्कृत्य महेशान मतं बुद्ध्वा पतञ्जले ।
बालोपयोगिनं बालां कुर्व्वे सिद्धान्तचन्द्रिकाम् ॥ १ ॥

॥ अ इ उ ऋ ऌ समानाः ॥

अनेन क्रमेण यथा प्रत्याहारेषु समानसंज्ञायाम् । नैतत् सूत्रेषु सन्धिरत्र सन्ध्योरविवक्षितत्वात् विवक्षितस्तु सन्धिर्भवतीति नियमात् ॥

॥ ह्रस्वदीर्घप्लुतभेदाः सवर्णाः ॥

एषां ह्रस्वदीर्घप्लुताः सजातीयाः परस्परं सवर्णा भण्यन्ते । ऋवर्णऌवर्णौ च । एकमात्रो ह्रस्वः । द्विमात्रो दीर्घः । त्रिमात्रः प्लुतः । एते च्यो त्यो सम्बन्धार्थाः ।

॥ उभये स्वराः ॥

अकारादयः एकारादयश्च ह्रस्वदीर्घप्लुतभेदाः स्वरा उच्यन्ते ।

End. कन्दं यत्पापानि मधुलन्ति । कन्दं सदर्पमवानुष्टवी । अभिमतो माद अर्थे खल्वर्थे । चार्थे कन्द इति निपातनात् । पुस्तमपि मेवा निपात्या । कन्यादय वा सख्या मेवाते कति । दाविक । मौमप । दान्यौव दार्थ मत न्यायत । क क क क क क क क ।

Colophon. इति श्रीरामचन्द्राश्रमाचार्यविरचितायां सिद्धान्तचन्द्रिकायां पूर्वार्द्धं समाप्तम् शुभमस्तु संवत् (?) क श्री० श्री० श्री० श्री० श्री० श्री ।

विवरणम्—श्रीरामाश्रमाचार्यविरचित सिद्धान्तचन्द्रिकाभिध सारस्वतटीकापूर्वार्द्धं विषय ।

No. 124 सिद्धान्तचन्द्रिका । *Siddhantacandrika* *Substance* country made colourless paper, 12 x 5 inches Folia, 65 Lines, 7 10 in a page. *Character, Nāgarī* *Date, Samvat 1756* *Appearance* very old, worn out, and torn in parts. Verse and prose Generally correct *Complete*

A complete copy of the same work

End. ॥ पीन पुन्ये अम् पदं द्विय ॥

समानकर्तृकयु धातुषु पूर्वकालि धातोर्णम् अमन्तस्य पदस्य द्विर्वचनं पार्थ पार्थं गच्छति । भीक भीक्ष्णु कार कारं गातं गातं गतं गतं हंसं मेसं लाभं लाभं कथमादिषु स्वार्थे लभीयम् । कथकारं अन्यथाकारं एवकारं इत्थं कारं पठति । एवं पठतीत्यर्थे ।

अयेरथम पूर्वेषूपपदषु क्त्वा णमौ वा । अग्रे भोजं व्रजति अग्रे भुक्त्वा पूर्वं भोजं पूर्वं भुक्त्वा । पश्चे अग्रे भुक्त्वा मती व्रजति । आभीक्ष्ण्ये तु पूर्ववत् नित्यमेव णम् ॥

॥ स्वाद् काय ॥ थकार ककार
॥ र द्विफा वा ॥ रफ । रकार ॥
॥ लोकाच्छ्यस्य सिद्धियथा मातवाद ॥

Colophon इति रामाश्रमविरचिता सिद्धान्तचन्द्रिका समाप्ता शुभमस्तु इदं पुस्तक रामेश्वरमिश्रके श्राकलद्विपीथी नसिराजाज्ञिक सम्वत् १७१६ अगहन सुदि दशम

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् सिद्धान्तचन्द्रिका सम्पूर्णा वर्त्तते ।

No 125 सुपद्मव्याकरणम् । Supadmavyākarana Substance country made colourless paper 13 x 3 inches Folia 213 (of which foll 1 13 are torn, spoiled and entirely useless) Lines 4 6 in a page Character Bengali Date Śaka 1591 Appearance very old worn out torn and writing effaced in most parts Verse and prose Generally correct. Complete

A Sanskrit grammar in aphorisms with brief explanations based on Panini's sutras *complete in five adhyāyas or chapters*, each containing four Padas The first adhyāya treats of Samjnas and Sandhis the second of Satva Natva Kāraka and Vibhaktis (case-affixes) the third of conjugation of roots the fourth of Kṛt and Samāsa and the fifth of Taddhitas by Padmanābhadatta a Maithila Brahmana descendant of a Vararuci According to Dr R. Mitra Padmanābhadatta was an up-country scholar settled in Bengal From his citations from Ujjvaladatta and Medinikara he appears to have lived after the fifteenth century A D The work has undergone two different editions in Bengal one in Nāgara character, by Paṇdita Hṛṣikesa Śāstri and the other in Bengali type by Trailokyanātha Kāvyatirtha The study of this work is chiefly confined to districts of Jessore and Khulna and to Bhatpara in 24 Perganas. The work has several commentaries on it of which the Makaranda of Viṣnumiśra is the best The author has given the following list of his works in his Paribhāṣā a different work —Supadmavyākarana Panjikā,

or a short commentary on it Prayogadīpikā, Uṇādivṛtti, Dhātukaumudī, Yañlugvṛtti, Paribhāṣā Gopālacarita, a kāvya, Ānandalaharīṭikā Chandoratna, a work on Prosody, and Ācaracandrikā in Smṛiti In his Uṇādivṛtti we find names of his ancestors upto the third generation, Dāmodara Bhaṭṭa being his father, and Śrīdatta his grandfather Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 883, p 242, and also in the Catalogue of Sanskrit Mss in the Library of the Asiatic Society of Bengal, part I No 427, p 158

Beginning. *Torn and not legible*

End ॥ निष्कुलान्निष्कोषणे ॥

असमयहितनिष्कर्षणे डाच् स्यात् । निष्कुला करोति दाडिम

॥ सत्यादशपथे ॥

डाच् स्यात् ॥ सत्या करोति भिदिमासीत्यथ । शपथे तु सत्य करोति विप्र ।

॥ शूलात्पाके ॥ डाच् स्यात् । शूला करोति मांसं ॥

॥ दुःखात् प्रातिकूल्ये ॥ दुःखाकरोति कुपुत्र ॥

॥ सुखप्रियादानुकूल्ये ॥

डाच् स्यात् ॥ सतामुख सुखाभव ॥

प्रियाकरोति सखि कान्तसखा शक्ता प्रियाकरोति सुपुत्र ॥

॥ तदाद्यव्ययम् ॥

Colophon. इति श्रीपद्मनाभदत्तकृतौ सुपद्मे व्याकरणे पञ्चमोऽध्यायः ॥ ० ॥

श्रीरस्तु मयि लेखके ॥ शुभमस्तु शकाब्दा १५८१ ॥ श्रीरामनाथदेवशर्मण

पुस्तकमिदं व्याकरण ॥ श्री नमः सरस्वत्यै ॥

विवरणम्—पद्मनाभदत्तविरचित सुपद्माभिधोव्याकरणनिबन्धोऽयं सुप्रसिद्ध एव ।

No. 126. सुपद्मव्याकरणम् । Supadmavyākaraṇam Substance, country made colourless and yellow paper, 17 × 4 inches Folia, 229 (of which foll 1 138 are too old but the rest are fresh, most probably they were lately copied) Lines, 6–9 in a page Character, Bengali.

Date, ? Appearance, partly very old and decayed, and partly fresh, with different handwritings Verse and prose Generally correct Complete

Another complete copy of the same work

Beginning. ओं नमोगणेशाय ॥

प्रणम्य परमं देवं देवीं वाचमथो गुरून् ।

पद्मनाभः स्फुटं पूर्णं भाषायामाह लक्षणम् ॥

अथ विवरणस्य तस्य शब्दानुशासनेन पाणिनीयादिशब्दस्मृतीतरतन्त्र मौकर्य्योपाधये प्रतिमस्तकस्य शब्दलक्षणस्य सदाप्ते वर्णोपदेश शास्त्र प्रयोगाय । .

। अ इ उ ण ऋ ऌ क ए ओ ङ ऐ औ च ।

॥ आदिरन्त्येन सहेता ॥

आदिर्वर्णोऽन्त्येन इता अकारादिना इत् सञ्ज्ञकेन सह उच्चार्यमाणः समष्टी वाची भवति। अणित्युक्ते अकारइकारउकाराः उच्यन्ते अकारादीनां प्रत्याहारार्थमुच्चारणं। एवमन्ये च प्रत्याहाराः । अच इण अक इक उक एक एङ अच इच एच् ऐच इत्यमीष्विकादश। अपरे च नाम्नोपदिश्य दादश ।

॥ अचोऽन्ये हल ॥

अचोऽन्ये वर्णा हलसंज्ञका भवन्ति। कादयोऽष्टाः। .

End. See the preceeding No

Colophon. See the preceeding No

विवरणानुकपूर्णम् ।

No 127. उपसर्गवृत्तिः । *Upasargavritti* Substance, country made colourless paper, 12 x 2½ inches Folia, 5 Lines, 3–5 in a page Character, Bengali Date, Bengali era, 907 Appearance, very old, worn out, and writing slightly effaced throughout Verse Generally correct Complete

A little work treating of Sanskrit prefixes or Upasargas in verse,

समाप्त नानाख्यानभिनेकवध्यापनादिषु ।
गै वै परीनिन्दमे स्यादानुपादार्थनादिषु ॥
धातूपसर्गसंसर्गसम्भवा कतिचिन्मया ।
समिहा गदिताशायां शिवा श्रीया प्रयोगतः ॥ ० ॥

Colophon. इति वैयाकरणकेसरिश्रीभरतमल्लविरचितोपसर्गवृत्तिः समाप्ता । श्रीविश्वेश्वरशर्मणा लिखितं । १५ कार्तिक १०७ साल ।

विवरणम्—श्रीभरतमल्लिकविरचितोपसर्गार्थविवेकविषयकोपसर्गवृत्तिनामको निबन्धविशेषः ।

No. 128. संक्षिप्तसारटीका । Samkṣiptasāraṭīkā. Substance, country made colourless paper, 18 x 3 inches. Folia, 57. Lines, 4–6 in a page. Character, Bengali. Date, ? Appearance very old, and worn out. Prose. Generally correct. Incomplete.

This codex contains Goyīcandra's commentary on the Saṁkṣiptasāra, upto the end of the Sandhipāda only. Noticed in No. 103.

विवरणमुक्तपूर्वम् ।

No. 129. गणरत्नमहोदधिः । Gaṇaratnamahodadhiḥ. Substance, country made white paper, 12 x 5 inches. Folia, 40. Lines, 5–10 in a page. Character, Nāgara. Date Samvat 1925. Appearance, old, and slightly worm-eaten in parts. Verse and prose. Not correct. Complete.

A metrical arrangement of Gaṇas used in Pāṇini's grammar with a short commentary, entitled Gaṇaratnamahodadhi, by Vardhamāna, disciple of Govinda Sūri, complete in eight adhyāyas. *Noticed in the* Catalogue of the India Office Library, Nos. 915-917, p. 258.

Beginning. श्रीवर्धमानाय नमः शिवाय गुरवे नमः इति चर नम ।
येनाचरसमाचारमविषम महेश्वरात् ।
तस्यै श्रीकरवं दोष तस्मै पाणिनये नम ।

यनिकक(शिनायानुजन्मविष्णुरावणा ।
भर्गौ भवानीं वाग्देवीं वन्देऽभीष्टार्थसिद्धये ॥ १ ॥
मुख्येनैव यदीयानि गणरत्नानि या भिता ।
इति सारस्वत सर्वो गणरत्नमहोदधे ॥ २ ॥
शालातुरीयशकटाङ्गजचन्द्रगोमि
दिग्वस्त्रभर्तृहरिवामनभोजमुख्याः ।
मेधाविन प्रवरदीपककर्तृयुक्ता
प्राज्ञैर्निषेवितपदद्वितया जयन्ति ॥ ३ ॥
विन्त्यापिश्लगणान्यपि यदीयाननुपलभ्य च ।
स्वशिष्यप्रार्थितं कुर्मो गणरत्नमहोदधिम् ॥ ४ ॥
सर्वान्यविश्वोभयतमयतद
कि युष्मदस्मद्भवत् त्यदेतत्
उभयतरद्वयोन्यपरस्परेतरा
सम सिमस्त्वान्यतरेतरेतरा ॥ १ ॥
॥ सर्वादीनि सर्वनामानि ॥
सर्वनाम्न ङे स्मै ङसि स्मात् आम्स्मिं जस शी ।
एकेन्मन्मी स्रोया इतरीडमसत्या
स्वमत्रादि धनी मामि काला दिग्देशगत ।
पूर्वापरावरपराधरदक्षिणोत्तरा
इत्यादी व्यवस्थायामसंज्ञायां स्रेया सर्वादिकार्यिण ॥

End मुखविभक्ती सदीपु पुग्गानिमी दृश विज्ञेय दयाच्योदवंश सवमप कमर दायादकाकमुख ४३८ साक्षतिगणोयम् मुखविमुखादि ।

Colophon. इति श्रीगोविन्दचरणकमलनिहितपरमभक्तिविजितसकलवेदान्तसिद्धान्त विद्वन्मत श्रीमज्जगदीश्वरकृत षड्दर्शनादेश सार्वभौमसकलमण्डितपार्श्व युगल श्रीगोविन्दपण्डित शिष्य श्रीवर्द्धमानपण्डितविरचित गणरत्नमहोदधौ चाव्ययादत्यन्तप्रत्ययगणनिर्णयो नामाष्टमोऽध्याय समाप्त ।

* The f ll wing verses are four d after the colophon and appear t) h ve been composed by a f rmer copyist

गिरिजयाश्रितवामिकलेवरं
गिरिवरं समधिश्रितमीश्वरम् ।
बहुगिरिजगणे समुपस्थितं
गिरिशमिन्दुललाटमहं भजे ॥ १ ॥

ललितपदसरोजद्वन्द्वमार्द्धं विचिन्त्य
रमरमधुकराणामिष्टगन्धं समृद्ध ।
अविरतमभिवन्द्य तत्सुताया हिमाद्रे
र्नियतविभजदाद्यापूरमुत्कल्पमिदम् ॥ २ ॥
मित सम्वद्भूमिसिद्धिरदवसुपीयूषकिरणे
अपम्येमाघेया लिखितिरिति सम्पूर्तिमगमत् ।
चतुर्दश्यां पक्ष ग्रमधरसुताऽङ्घ्रिदिनदिवे
बुधे साङ्गाम्नायैर्मिलतमभिर्माङ्घ्रिर्थस्य नगर* ॥ ३ ॥
उपाध्यायापनाम्ना च नाम्ना श्रीचरमूर्त्तुना ।
सिद्धियरथ सकला नवरत्नमहोदधे ॥ ४ ॥
पुत्रात्नामरराजसुव्रुसुमनोमौलीयरत्नाञ्चितं
पादाङ्गुष्ठनखे दधत्कटितटं शार्द्दूलचर्माम्बरं
कण्ठे लेलदहिर्ध्वनितममलिलं विलोकयन्फणान्यायौ
भूषां मूर्द्ध्नि सुधाकरं गिरिसुतामङ्के सदाङ्गे शिव ॥ ५ ॥
गिरिजाम्बिकाभिष्ट यथेप्सितफलप्रदम् ।
य शिरोऽर्चितमर्हं नलाम मौक्तिका जना ॥ ६ ॥
जलकाय पठित च ददातीशो यथेप्सितम् ।
मनोरथान् सर्व्वदैव गिरिजातनयाप्नुत ॥ ७ ॥
इति शुभं
यादृशं पुस्तकं दृष्टं तादृशं लिखितं मया
यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते ॥ १ ॥
संवत् १९२५

विवरणम्—नवरत्नमहोदधिनामकव्याकरणग्रन्थलिखितगणनिकरविवरणविषयकोऽयं निबन्धः श्रीवर्द्धमानविरचित ।

---

* The date indicated by this verse contradicts that given in figure for according to this, the writing was finished in Samvat 1871, while the date in figure is Samvat 1925 To solve this it might be supposed that the date in verse indicates a previous copying

No. 130. **अष्टाध्यायी ।** Aṣṭādhyāyī Substance country made white paper, 12 × 5 inches. Folia, 56 Lines, 6–8 in a page. Character Nāgara. Date, ? Appearance, old, and slightly worm-eaten in parts. Verse Generally correct Complete

A complete copy of the same work noticed in No 12

विवरणमुक्तपूर्वम् ।

No. 131. **परिभाषावृत्ति ।** *Paribhāṣavṛttiḥ* Substance country made yellow paper, 18 × 5 inches Folia, 89 (of which foll 6 and 7 are wanting) Lines, 4–7 in a page Character, Bengali. Date, Śaka 1774 Appearance, *too old worn out, writing effaced throughout, especially for* foll 1–8, which are not legible at all, they are also torn in parts. Prose Not correct Complete.

A commentary on the Paribhasās or general rules of interpretation and application as handed down in connection with Paṇini's grammar, complete in 27 Pādas or sections, by Śrīdeva. Noticed in the Catalogue of the India Office Library No 672, p 170.

Beginning.

स्फुरदभिनवरागा भास्करामा प्रगल्भा
प्रशमभुवनदीपा स्फीतमङ्गीकपक्षा ।
विचितच्छिलविचारा जाड्यजालीपमार्गी
प्रभवतु परिभाषावृत्तिराधिविशेषा ॥
व्याख्या + सो विशेषप्रतिपत्तिर्न सन्देहा
द + + + + ।

End

समासकृत्तद्धितेभ्य चतुष्प्रभावप्रत्ययसम्बन्धमाह यथा नीलोत्पलस्य पाचकत्वं छुरिकात्वमिति कथमभिषद्रूपाव्यभिचरितसम्बन्धे ध्यस्तु सम्बन्धाभिधाने कदि + + + + यिकात्वमिति केचित् कुम्भकारत्वमित्यस्य । यत्र हि समासोत्पन्नीभावप्रत्यय न क्रियासम्बन्धी भावाभावात् किन्तर्हि कुम्भ कारत्वं जाति । अभिप्रदर्प यथा पुरुषाद्वागी मोपादत्विति तृतीय इत्यपाक भावप्रत्यय हत भागमात्रमुच्यते न तु सम्बन्ध । अव्यभिचरितसम्बन्धा यथा

यच्छब्द उत्पत्तिमत्स्वपि पदार्थेषु षट्सम्भवो न व्यभिचरति यत तत्पद भावप्रत्ययसामान्यमभिदधाति तद्वेति न तु क्रियासम्बन्ध * ॥ ० ॥

Colophon. इति महामहोपाध्यायश्रीगौरदेवकृतायां परिभाषावृत्तौ न्यायमूला परिभाषा समाप्ता ॥ ० ॥ ० ॥ शकाब्दा १७७४ भाद्रस्य षष्ठदिवसीया लिपिरियं ॥

विवरणम्—पाणिनीयव्याकरणव्यवहृतानां परिभाषापरम्पराणां व्याख्यारूप परिभाषावृत्ति नामकोऽयं निबन्ध श्रीगौरदेवविरचित ।

No. 132. संक्षिप्तसारतद्धितपरिशिष्टवृत्तिः । Saṁkṣiptasārataddhita pariśiṣṭavṛttiḥ. *Substance, country made colourless paper,* 15 x 3 *inches* Folia, 62 Lines, 4–8 in a page Character, Bengali. Date, Śaka 1621 Appearance, very old, and worn out Prose Not correct Complete

Goyīcandra's commentary on the *Taddhita Pariśiṣṭa of the* Saṁkṣiptasāra Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No. 836, p. 223

Beginning. श्रीं श्री नमो गणेशाय ।

श्रीमज्जुमरनन्दिपरिशोधितभागात् परिशिष्टमस्ति यत्किचित ।
तत् सम्पूर्णं कुरुते गोयीचन्द्र प्रकीर्णया त्वया ॥
॥ स्त्रीपुंसाभ्यां नञ् स्नञ् तद्दन्दादौ ।

तद्दन्दादयोयावन्त एवार्था प्रयुक्तास्तेष स्त्रीपुमस इत्येताभ्यां नञ् भवति स्त्रैण पौंस्न † । स्त्रियां स्त्रैणी पौंस्नी मदादित्वादौ । तद्दन्दादाविति किम् स्त्रीवत् पुम्वत् ।

---

* The reading of the codex noticed in the India Office Catalogue is different, सामान्यमपि दधाति तद्वेति सतत्रैतग् + + + +

† In the codex noticed in the India Office Catalogue, we find the following addition after स्त्रैण पौंस्न —ईयादादित्वकारभुक् स्त्रीणां इन्दं स्त्रीषु भव स्त्रैणी दितं स्त्रीभ्य आप्ता स्त्रोणामिदमित्यादयोऽर्थो अवगन्तव्या । In that codex we find also the following additional reading after मदादित्वादौ —बहुवचनात् तदादे विकल्प मन्विच्छन्ति स्त्रैणं स्त्रीत्वं पौंस्न पुस्त्व ।

No. 133. तद्धितपरिशिष्टवृत्तिव्याख्यानम् । Taddhitapariśiṣṭavṛttivyākhyānam. Substance, country made colourless paper, 15 x 3 inches. Folia, 27 Lines, 8-9 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1623 Appearance, very old and worn out. Prose Generally correct. Complete

An explanatory note on the above work Anonymous

Beginning नमो गणेशाय ॥ कर्त्तव्यमस्य प्रकृतिं दर्शयन् ग्रन्थकार स्वनामापि दर्शयति । शुभरनन्दीत्यादि । परिशिष्ट यत्किञ्चित् तत्राप्यकालिक विवक्षया नपुंसकत्व मतोभावापेक्षया पुंस्त्व कस्मात् स्यादिति नियमम् । कृत इति वर्त्तमानार्थे लट् कृत्या विवरणं प्रकीर्त्तयता मयाऽऽख्यानता यथ ग्रीके शीमज्जो लिपिकरप्रमादान्न दृश्यते । परिशिष्टोऽपि लिपिकरप्रमाद कृत ततश्च सति चन्द्रोमट स्यात् तथाद्यं पाठ श्रीशुभरनन्दिसाधित भाषात् परिशिष्टमपि यत्किञ्चिदित्यादि ।

End अपवारात् कमीनिकायायेति तत् महती तदपवारात् इत्यत ॥ • ॥

Colophon इति तद्धितपरिशिष्टव्याख्यानं संपूर्णं ॥ श्रीश्रीगणेशाय नमः ॥ • ॥ • ॥ शुभमस्तु शकाब्दा १६२३ तारिख ८ श्रावण ॥ श्रीगौरीशङ्कराय नमो नमः श्रीगुरवे नमो नमः ॥ श्रीरामचन्द्राय नमो नमः ॥

विवरणम् – प्राक्कृततद्धितपरिशिष्टवृत्तिव्याख्यानरूपोऽयं निबन्धः ।

No 134 कातन्त्रवृत्तिपञ्जिका । Katantravṛttipañjikā Substance, country made colourless paper 18 x 2 inches Folia 40 (of which foll 1-9 are wanting) Lines, 3-6 in a page. Character Bengali Date, Śaka 1540 Appearance, very old, worn out, and writing effaced in most parts. Prose Not correct. Incomplete

A commentary on Durgā Dāsa's vṛtti on Kātantra, entitled Pañjikā, by Trilocanadāsa, upto the end of the Sandhipāda only Noticed in the Catalogue of the India Office Library No. 741, p. 198

Beginning नास्ति ।

End. नियमन ककारोपादानात् मथाशाभिर्भिघो । ईश्वर विद्यावीर यन्ं ।

माणाकारा गृह्यते तथ्यंवाद्गुणत्वात्। वाक्याकारणयोश्च वचनामेव निरवत्वात् दोषात् विकल्प एव। माक्षिददिति हेदिरमायाम एतस्मो ईकारागुणमार्गेति वकल्पवलादव्ययम मामव्दोऽप्यव्यय एव तम पुनो माक्षिददित्यादिमापूर्ण्येव विकल्प एवेति ॥ ० ॥

Colophon. इति विद्यावागीशसकृतायां कातन्त्रपरिशिष्टिकायां प्रथम सन्धिपाद समाप्त। श्रीहरि। श्रीराम श्रीराम साम्वरथ श्रीकृष्णरामदत्तस्येव शकाब्दा १२६०

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् विद्यावागीशकृताया कातन्त्रपरिशिष्टिकाया सन्धिपादाशमात्रि काऽस्मी वर्त्तत।

N B—This codex contains also fragments of the same work on Kṛitpada but entirely useless, not worth notice •

पुस्तकेऽस्मिन् कृत्पादपरिशिष्टिकापि मृयावरा खण्डिता च वर्त्तत।

No. 135 सक्षिप्तसारसमासज्ञापकावली। Samkṣiptasārasamāsa jñāpakāvali. Substance country-made yellowish paper, 18×4 inches. Folia, 17 Lines 6-8 in a page Character, Bengali Date, Saka 1736 Appearance, old, Prose Not correct Complete

This codex contains only an exposition of a collection of Jnapakas or indicatory sutras supposed to be contained in the Samasapāda of the Samkṣiptasāra, by Haragovinda Vacaspati We find a notice of a portion of this work on the Sandhi, Tinanta and Kṛidantapādas only, in the Catalogue of the India Office Library, No 837, p 224

Beginning श्री नमो गणेशाय ॥

प्रणम्य गौरीजनवक्त्रमाङ्घ्रि
भक्त्या भगवत्कामदकल्पवृक्षम्।
सुधीप्रमोदाय तनोति कश्चित्
सुधी समासज्ञापकावलीताम् ॥

॥ तत्तु ॥ समासर्न एकीकरण सव विभक्त्यर्थनिर्देशात् चनेकस्येव सम्भवति अथ सूत्रे नम इति यद्यपि केवलस्य नस्य च एकीकरणं नोपपद्यते, तस्मात्

मत्र एकीकरण सहकारि किमप्यपयत तदिह सुबन्तपदान्तरकरणात् सन्निहितं सुबन्तमेव मत्वधिकारात्र नामति तथात्वे विधेयता न स्यात्। अत्र ज्ञापक लुक् सुपोऽलीजष्टादिरित्यनेन समासे सुपोलुग्विधाने तथाच अधिकार प्राप्तस्य नाम्न एव समासविधाने सुपोलुग्विधानमनर्थकं स्यात्। अत सुबन्तेन सहेति सिद्ध। तत्पुरुषसंज्ञक समासो वा भवतीति।

End. ॥ ते वा ॥ अत्र ज्ञापकं शरदादौ पथिशब्दपाठ इति पूर्व्वमुक्तम् ॥ अस्मिन् पादीका इत्यादि अत्र वीजे टादिप्रत्ययानां लक्षितपादेऽकरणमिति राजादेष्ट इत्यत्रे लिखित ॥

कतिचित् ज्ञापकानीह दर्शितानि मया बुधा ।
शास्त्रानुसारतोऽन्यानि कल्प्यानि दिशयाऽनया ॥
नाना बुधैर्विरचितव्युपलब्धिवीजे
संक्षिप्तसारगहने विनिगूढवर्त्मं ।
धीरा. प्रपश्यत सुखं ज्ञापकावलीना
मालां समाकलनसंजनितामलश्रा ॥
एषा ज्ञापकमालिका हरगोविन्दसंशोधिता
धीरा व्याकरणं प्रनिथनिचयं भिन्नामव सादरम्।
कर्णेन ध्रियतां विपश्चिधिषणा सम्मोहनालङ्कृती
राद्धान्तप्रचयप्रसूनघटिता सारप्रभन्नाहता ॥

Colophon. इति श्रीगोपीनाथचरणारविन्दाचरितध्यानप्रमुञ्जीवितपरमानन्दसन्दोह श्रीलहरगोविन्दविद्यावाचस्पतिविरचितायां संक्षिप्तसारज्ञापकावल्यां समास ज्ञापकावली समाप्ता ॥ शक १७१६ तां १८ वैशाखस्य ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् श्रीहरगोविन्दविद्यावाचस्पतिविरचितज्ञापकावलीनामकनिबन्धस्य समासज्ञापकावलीमात्र वर्त्तते।

No. 136. संक्षिप्तसारसुबन्तज्ञापकावली। Saṁkṣiptasārasuvanta jñāpakāvalī. Substance, country made yellowish paper, 18 × 4 inches Folia, 19 Lines, 8–10 in a page Character, Bengali. Date, ? Appearance, old Prose Generally correct. Complete.

This codex contains only the Suvanta portion of the above-mentioned work.

Beginning. ओं नमो गणेशाय ।

। लुक् । लुगित्यनुवृत्तम् अदर्शनं नाम एतच्च लुकि स्त्रीविहितस्य चान्त्य निर्देशेन च बोधितं अन्यथा लुके किमन्तस्य रूपत्वे लुकीति स्यात्। चिह्नार्थस्य इति चिह्नमं चिह्नं ज्ञाने तदेव अर्थं प्रयोजनं कार्य्यं यस्य स चिह्नार्थस्तस्य ज्ञानकारणस्येत्यर्थः एतेन असादिप्रत्ययादीनां अकाराद असादिज्ञानं प्रतिकारणत्वात् लुक् विधीयते । ननु चेत् असादीनां अकार सकारयोरपि लोप प्रसज्जेत् तथाहि अकारादीनां असादिज्ञानं प्रति यथा कारणत्वं तथा अकार सकारादीनामप्यस्ति । उच्यते यत्रां ज्ञानमात्र कारणता तेषामेव लोप न तु कार्य्याक्षरसाधकानां तथाहि अकारादीनां असादिज्ञानमात्रकारणता अकारसकारादीनां तथा नास्ति अमीषां पद घटकत्वमप्यस्ति अतो न लोप ।

End. । स्वादौ । अव्ययप्रधानार्थत्वे निषेधाभावात् तत्साव्यय भवति तत्र स्त्रिया टाभिरिति । स्वादौ । प्रकरणनियमात् स्वादाविति प्राप्तेऽपि स्वादाविति कृतं अनादिष्टस्यैव स्वादर्थत्वे तेनादेशोऽस्त इत्यत्र न भवति एवं त्रैरिदि त्यत्रापि सुधीभुवस्त्रिज्ञापकत्वेन बोध्या ॥

गुरूपदिष्टमार्गाध्वा दुर्गदासानुकामतः ।
वत्सीयो हरगोविन्दो निर्म्माति ज्ञापकावलीं

Colophon. इति सुबन्तज्ञापकावली समाप्ता । ओं नमो गणेशाय । श्री दुर्गा श्री हरि ॥

विवरणम्—पूर्व्वोल्लिखितस्य निबन्धस्य सुबन्तप्रकरणं पुस्तकेऽस्मिन् वर्त्तते ॥

No 137. तिङन्तज्ञापकावली । *Tinantajñapakāvalī* Substance, country made colourless paper, 18 x 3 inches Folia, 11 Lines, 6-9 in a page. Character, Bengali. Date, ? Appearance, old Prose. Generally correct. Complete

This codex contains only the Tinanta portion of the same work.

Beginning ओं नमो गणेशाय ।

गोपीनाथपदं नत्वा वितनोति सतां मुदे ।
तिङन्ते हरगोविन्द सूनायां ज्ञापकावलीम् ॥

भानौ ॥ ननु वर्त्तमानसम्बन्धे क्रियाया विशिष्य कथमिति किम् इव काले क्रिया वर्त्तते इति सन्तानापन्नैव क्रिया वर्त्तते पुनर्न तदेतत् ज्ञापयति यद्यपि भानवैमैव व्यवहारः । अतएव पदार्थादौ वर्त्तन भानवत्ता घटितेति । तत्र काल इत्यनेनापि क्रियते वर्त्तमान इति कालस्य विशिष्टत्वम् एतत् तदन्यथा किम् किमपि न कथ्यते वर्त्तमाने कालत्वं वर्त्तमानाद्यतीतभिन्नत्वमेवोपपद्यते । तदेव ज्ञापयति क्रियाकालयोरभेद इति।

End. सकालस्यातीतं क्रियाकालं ज्ञापयति अतिक्रान्तकालवर्त्तिता च पुनरेव भाव्यादिव्याप्तानिविष्ट अतिक्रान्तवर्त्तिता च एव भवति तेनाद्यतिरिक्त पतिव्यादौ भावीत्येवकालवर्त्तितासम्भवेऽपि द्वा इत्याकारक सदाकाशे चक्री भवत्येवेति बीजम् । ॥ अत्र पृथ्वी बलवत् च निषेधेन ज्ञापित पर्यनुषे सत्कृत्यानिष्पन्नवर्त्त भवत्यादीपि गन्तव्ये अतएव आख्याति भव्य समर्पितादौ व्याख्यातया वैयाकरणा बद्धाबद्धेन भव इव ॥

तिङन्तपादे समुदीरितानि
दिग्दर्शनाय प्रकृतानि यस्मात् ।
जिज्ञासवो व्याकरणार्थसारं
जानन्त्वनन्तस्य विलोकयन्तु ॥

Colophon. इति द्वितीयतिङन्तपादज्ञापकावली ॥ दुर्गा च नमो नमः शिवाय हरये नम हरये नम ॥ श्रीराम ॥

विवरणम्—पूर्वकथितम् पूर्वोल्लिखितस्य नियमस्य तिङन्तपदवरत्ने वर्त्तते ।

No. 138. कारकज्ञापकावली । Kārakajñāpakāvalī Substance, country made red and yellowish papers, 18 x 4 Inches Folia, 8 Lines, 5–10 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, old Prose Generally correct Complete

This codex contains a portion of the same work dealing with the Kārakapāda only, entitled Kārakajñāpakāvalī.

Beginning. क्रिया । अथ नवे कारकपदार्थत्वेऽपि क्रियेति कथम् कारकतान्वयाय क्रिया मुख्यविशेष्यो इति अविकारकपदसमन्वय क्रियापदस्य मुख्य विशेष्यपदेन समन्वयात् । तदपि कारकं वैयाकरणादि इत्यादि

परमपदात् साध्यसाधनभावद्वयं तेन क्रियायां मुख्यक्रियानिष्ठसाध्यतानिरूपितसाधनताश्रयेषु मुख्य इत्यर्थे तेऽपि च तत्साधनताश्रया कारकाख्येन भवन्तीति। अतएवोक्तं क्रियानिमित्तं कारकमिति॥

End. ननु तत्पुरुषे उत्तरपदार्थप्रधानत्वेन साधुना सप्तमीति कृतेपि असाधुयोगे सप्तमीसिद्धौ किमसाधुग्रहणेन तदेतत् ज्ञापयति साध्वसाध्वोरिति चायुक्तेन च इति। प्रकरणविहितेन तद्योगे विभक्तिर्न प्रवर्त्तते। अत्र सप्तमीति करणात् न प्रवर्त्तते। उत्तरसूत्रे पूजायामिति ग्रहणात् अत्र साधुशब्द उत्तमकारिवचनः। ननु अत्र सामान्यग्रहणादेव उभयार्थग्रहणं भविष्यति किं तत्र साधुग्रहणेन। उच्यते तदेतत् ज्ञापयति अपूजायां प्रत्यादियोगेऽपि साध्वसाधुभ्यां सप्तमीत्यनेन साधुर्वियो मातरि प्रतीतिर्भवति। एतदर्थमत्र उत्तरसूत्रे द्वितीयावर्ज्जमित्यादि निषेधसत्त्वेपि अपरन्यादावित कृतम्। इति। इदं लक्षणं ज्ञापकं अपवादविभक्तेः कारकविभक्तिर्गरीयसीति प्रागेवोक्तम्। अन्य। इदं ज्ञापकं कर्मणि वाच्ये प्रत्यये कृत्य सामान्य उक्तत्वस्वीकारे न पुनर्विशेष उक्तत्वं अन्यथा अनुक्ताधिकारात् अधीते व्याकरणे इत्यत्र उक्तात् व्याकरणशब्दात् सप्तमी न प्रसज्येत।

बालकानां सुबोधाय कानिचित् ज्ञापकानि तु।
उक्तान्यन्यानि सुधिय ऊह्यन्त्वनया दिशा॥

Colophon. इति संक्षिप्तसारज्ञापकावल्यां कारकज्ञापकावली॥ इति श्री दुर्गा॥ श्री गङ्गा॥ श्री राम॥

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् पूर्व्वोल्लिखितस्य ग्रन्थस्य कारकप्रकरणमात्रं वर्त्तते॥

No. 139. संक्षिप्तसारटीका गोयीचन्द्रकृता। Saṃkṣiptasāraṭīkā Goyīcandrakṛtā Substance, country made colourless paper, 15 × 3 inches. Folia, 80 Lines, 7 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1639 Appearance, very old and worn out Prose Generally correct Incomplete

This codex contains Goyīcandra's commentary on the Sandhi part only of the Saṃkṣiptasāra, noticed in No 103

विवरणमुक्तपूर्व्वम्।

No. 140. व्याकरणदीपिका । Vyākaranadīpikā Substance, country made colourless and red papers, 15 x 3 inches Folia, 61 (of which foll 1–15 are wanting Lines, 7–8 in a page Character, Bengali Date Saka 1696 Appearance, old, and writing effaced in parts Prose Generally correct. Incomplete

This codex contains only the fragments of Sandhipada of the Vyākaranadīpikā of Nyāyapañcānana, noticed in No. 105

विवरणलुप्तपूर्वम् ।

No. 141. वसुधातुकारिका सटीका । *Vasudhātukārikā satīkā* Substance, country made colourless paper, 15 x 3 inches Folia, 15 Lines, 4–8 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out and writing slightly effaced in parts Verse and prose Not correct Complete

This codex contains a treatise on Sanskrit roots in imperfect metre, entitled Vasudhātukārikā, and a short commentary on it *written separately The text is finished in fol 4 and then begins the commentary which is finished in fol 15 Anonymous* Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 841, p 227

Beginning *of the Text* ओं नमो गणेशाय ॥

इध्वार्धेसि कविधुतां स्थितिरलीयंस्ये यनियन्यथी
व्यनामामरन्तां तथाश्रिमभरक्षीनां दिकारे परे ॥
चान्ता ईश्विपदी इधिश्विति च मान्तासया भावका
स्तेषां भक्षिमता कदि कदिकला मीच स्वरीन्मृष्यते ॥

End. य शक्, शको पठितो दिशादौ
स त प्रमित्र (कर्प) प्रकृति शकाते च ।
शकोति रूप च सुव्यादिपाठात ॥ १७ ॥
ये तुरादि सुवातुर कतिपय
स्तेषां चुरादौ गणे पाठात्
स्वार्थभिन्न पाठयिदितरचन (?) पाठतथं व्याप्यते

पुत्राया पठितोऽर्हति मोक्षे

मोक्षयतीति दपमपर सं षदपनि म्याथम् ॥ ० ॥ शमो दमे ॥ मन ॥

प्रकाश्ता ।

Colophon समाप्तश्चाय ग्रन्थ । सरस्वत्यै नम

Beginning *of the Commentary* ओं नम शिवाय ॥ भ्वाद्यर्थसीत्यादि । एषां धातूनां मोच स्वरी लुप्यते ॥० एतेऽनुदात्तश्चोपित इत्यथ ॥ पराम्नुदात्तलीपा दात्मनेपद ॥ तद्यथा हथ ह्वरी वर्द्धन श्वाड् ग्रन्थ इत्काद्या धातव ॥ कथ द्युत ग्रभ वा दीप्ती दीपते धीतते शोभते ।

End. प्रधर्षणार्थयो मम मण धातोषमे धात्मनेपदी ।

Colophon. इति वसुधातुकारिका टीका समाप्ता । हरि ॥ लिपिरियं गोपालचन्द्र शर्म्मण श्रीहरि ।

विवरणम्—वसुधातुकारिका नाम धातुविषयक कश्चिद्ग्रन्थ सगीकोऽस्मिन् पुस्तके वर्त्तते । अत्र हि ग्रन्थकर्त्तुष्टीकाकारस्य च नामादिक नोल्लिखितम् ।†

No. 142. धातुप्रकाश । Dhatuprakāśah Substance, country made red and colourless paper, 15 x 3 inches Folia, 21 Lines, 6-7 in a page Character, Bengali Date, Bengali era 1154 Appearance very old, and worn out. Prose Not correct Complete

A work on Sanskrit roots with their meanings and classifications as handed down in the Saṁksiptasāra School, entitled Dhatuprakaśa a different work from Dhatuganaprakaśa, noticed in the Descriptive Catalogue of the Sanskrit MSS, *in the library of the* Asiatic Society, Bengal, part I, Grammar No 673 (1) p 33, in which roots are arranged according to the order of the Supadma grammar

---

* The codex noticed in the *India Office Catalogue* appears *to have* some different readings, such as—

भ्वाद्यर्थसीत्यादि । एषां धातूनां नोच स्वरीलुप्यते । नीचोऽनुदात्त एऽनुदात्तशीतिम इत्यर्थ । तद्यथा ह्वथुह्वरी वर्द्धते ।

† *We found out another codex in our library containing the* Tīkā *portion only, noticed after words in which the commentary is attributed to* Vidyendrācārya

Beginning. भ्वा मम जिवाद॰ भ मताग्रां थिता संज्ञान। चल मात्स्यगमने चैनिरन्युतिर चामिचने। शुतिर वरण। सानघ्यादिरवि। नुतिर भावुवे। कित निवासे रोगापनयने च। मथ विलोडने। कुषि नुषि लघि माघि हिंसा संक्लेशयो ॥

End वर्णं वर्णक्रियाविस्तारगुणवचनेषु। महानमेतन्निदर्शन। पर्ण हरित भावे। वेच दर्शने। चीख आवरणे। चुराद्य समाप्ता ॥ ० ॥ ० ॥

नमो गुरुचरणसरोजाभ्याम् ॥ ० ॥

हिमारी च स्थिते सिद्दे गते पञ्च च वासरे।

लिखितं पुस्तकं प्रीत्या गोपालदेवशर्म्मणा ॥

इति सन ११५४ साल मीकाम कमरापुर श्रीशम्भूरामदेवशर्म्मण वाद्यो ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥

कश्य पतित मेरा द्रोणी हर्षमुपागत ।

कदलि पाण्डवा सर्व्वे हाहा कश्य कश्य ॥

Colophon. नास्ति।

विवरणम् कविकल्पद्रुमानुगत भ्वादिधातुविषयकीऽय निबन्ध ।

No. 143. कविकल्पद्रुम। Kavikalpadrumah Substance, country made red paper, 15 x 3 inches Folia, 28 Lines, 4-5 in a page. Character, Nagara. Date, Śaka 1710 Appearance, old Verse Generally correct Complete.

A copy of the work noticed in No. 9.

विवरणमनुक्तपूर्व्वम्।

No. 144. गोयीचन्द्रकृत संक्षिप्तसारटीका। Goyicandrakritasamksiptasāratika. Substance, country made colourless and yellow paper, 17 x 3½ inches. Folia, 96 Lines, 2-5 in a page Character, Bengali Date, Bengali era 1234 Appearance, old Prose Generally correct. Incomplete

This codex contains Goyicandra's commentary, only on the sixth or Subantapāda of the Saṁkṣiptasāra, noticed in No. 103.

विवरणमूलपुस्तम् ।

No. 145. पाणिनीयभाषावृत्तिः । Pāṇinīyabhāṣavṛttiḥ. Substance, country made white paper, 15 × 7 inches. Folia, 186 Lines, 5–11 *in a page.* Character, Bengali. *Date,* ? Appearance, fresh. Verse *and prose* *Not correct* *Complete*

A brief commentary on the non-vaidika part of the Pāṇinīya Aṣṭādhyāyī, entitled *Bhāṣāvṛtti*, or a scholium *on the Sanskrit* language *proper. It is divided according to the text* of Pāṇini into eight books *of four chapters* each, and the order and number of aphorisms in all of them are the same with those of Pāṇini, except the omission of course of such as relate to the Vedas. The explanations of the sūtras are conformable to the Vārttikas and the Mahābhāṣya. By Puruṣottamadeva, a follower of Buddha and author of the Jñāpakasamuccaya on Paribhāṣā maxims, as well as of the Ekākṣara and Unekaksara koṣas. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 604, p. 162. See also Bhāṣāvṛitti in the A Descriptive Catalogue of Sanskrit MSS., in the Asiatic *Society of* Bengal, *part I, Grammar No. 160, (1), p. 82.*

Beginning. ओं नमो गणेशाय ॥

नमो बुद्धाय भाषायां यथा जिनुमिलक्षणं ।
पुरुषोत्तमदेवेन लघ्वी वृत्तिर्विधीयते ॥

अथ शब्दानुशासनं । लौकिकानां प्रकृतिप्रत्ययविभागपरिकल्पनया सामान्य विशेषवता लक्षणेन नान्यतराभावात् । वर्णानामुपदेशः क्रमसन्निवेशासञ्ज्ञार्थ.। तदुभयं संज्ञार्थं सा च लाघवेन शास्त्रमहत्तार्था ·अकारस्य विवृतोपदेशः अकारग्रहणार्थ.।

अ इ उ ण् ऋ लृ क् । ए ओ ङ् । ऐ औ च् । ह य व र ट् । ल ण् । ञ म ङ ण न म् । झ भ ञ् । घ ढ ध ष् । ज ब ग ड द श् । ख फ छ ठ थ च ट त व् क प य् । श ष स र् । ह ल् ।

अकारादीन् वर्णानेतान् क्रमेणोपदिश्य अन्तेनेतानणकारादीन् सञ्ज्ञाकानुबध्नाति प्रत्याहारार्थम् · अण्कारादीयतुर्दशभिरनुबन्धैर्यथाक्रमम् ॥

एक श्रोत्रि पुनर्धेक सत्वाधक स्वे भय

एक इ षट् सर्वैर्क घत् पञ्च यडव च ।

End भय भयि सवर्णे ॥

इन परस्य भय भयि लोप स्यात । मर्त्तमत्स् । यथासभ्यसय भासि सवर्णमात्र लोप भिण्ढि भिणड्ढि कृषि कृकषि वनुढ वधु सवण कि भय स्वरमूर्त्तवर्थ । भ भ । भकारशास्त्रे विहितापदस्य प्रतिशाल भकार सवतो भवेत् ॥ इत्य मयि ॥

Colophon श्रीपुरुषोत्तमस्य भाषाङ्गत्वाष्टमोऽध्याय समाप्त । पाणिनिव्याकरणे पुरुषोत्तमभाषा ॥

विवरणम्—श्रीपुरुषोत्तमदेवकृतावदिकपाणिनीयपूर्वशिक्षाऽध्यय निबन्ध ।

No 146 संक्षिप्तसार । Samkṣiptasarah Substance country made yellow paper 12 x 10 inches bound like an ordinary book Folia, 125 pages 250 Lines, 9 18 in a page Character Bengali Date Śaka 1771, A D 1849 Appearance almost fresh Not correct Complete, (except the Prākrita portion)

A Sanskrit Grammar in Sutras entitled Samkṣiptasara, written by Pandita Kramadisvara of unknown parentage and nativity, and revised with a short commentary or vritti entitled Rasavati by Junaranandin who is represented as lord of lords (Rajadhiraja), hence it is sometimes styled Jaumara Aufrecht makes it anterior, to the Vopadeva School, but Colebrooke places it next to the Mugdhabodha Both these systems are current in Bengal, one in Radha or west Bengal and the other in Gauda on both sides of the Bhagirathi river The students of the Mugdhabodha are accustomed to ridicule the reviser of the former as a Jugi or Jola and deride Jumaranandin as one of the weaver caste The title of the work, Samksiptasāra usually leads one to suppose that it is an epitome or abridgment of some larger grammar so that we may infer it to be a first abridgment from Paṇini's system Kramadisvara seems to have composed it on the model of Bhartrihari's gloss on the Mahabhaṣya and his Vakyapadiya, and to have illustrated every part of it

with examples from Bhartṛhari's grammatical poem, Bhaṭṭi The work is completed in seven pādas—(1) Sandhipāda, (2) Tiṅantapada, (3) Kṛdantapāda (4) Taddhitapada, (5) Kārakapada (6) Subantapada, (7) Samāsapada There is also an additional pada (8th pāda) containing rules on Prākṛta. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 815, p 218 See also the A Descriptive Catalogue of Sanskrit MSS, belonging to the Library of the Asiatic Society of Bengal, Part I Grammar No 431, p 134

Beginning. ओं नम शिवाय ।

शिव प्रणम्य सर्व्वेश सर्व्वभाषानुलक्षणम् ।
संक्षिप्तसारमाचष्टे पण्डित क्रमदीश्वर ॥

End. सर्व्वेषां प्रतीकव्यां भाषाहृदानुसारत ।
बालव्युत्पत्तिसिद्ध्यर्थं मात्र दर्शनार्थं समागतम् ॥

Colophon. इति वादीन्द्रचक्रचूडामणि महापण्डितश्री संक्षिप्तसार महाराजाधिराज श्रीजूमरनन्दिपरिशोधिताशे ष्ठगो सप्तम समासपाद समाप्त ॥
शकाब्दा १७७१ ।

No. 147. **संक्षिप्तसार गोयीचन्द्रटीका** । Saṃkṣiptasāra Goyicandra ṭīkā Substance, country made yellow paper, 12 x 10 inches, bound like an ordinary book, pages 534 Lines, 12–20 in a page. Character, Bengali Date, Śaka 1772 Appearance, almost fresh Prose Not correct Incomplete.

This codex contains Goyicandra's commentary on Kāraka, Samāsa, Tiṅanta and Sandhipadas only of the Saṃkṣiptasāra, noticed in No 103

विवरणमूलपुस्तम् ।

No. 148. **वैयाकरणभूषणसार** । Vaiyākaraṇabhūṣaṇasāraḥ Substance, country made yellow paper, 12 x 10 inches, bound like an ordinary book, pages 74 Lines, 14-21 in a page Character, Bengali. Date, ? Appearance, almost fresh. Prose. Generally correct Complete

An abridgment of Vaiyākaraṇabhūṣaṇa, a treatise chiefly dwelling on the syntax and the philosophy of grammatical structure, based

on the Śabdakaustubha and its subdivisions complete in sixteen chapters According to the introductory distich it treats of the substance of grammatical science based on the exposition of the Mahabhāṣya of Patañjali and enjoys the light of two commentaries, the Bhūṣaṇasāradarpaṇa and the Laghubhūṣaṇakānti, by Kondabhatta son of Rangojibhatta, (some spelling it as Rangaji Bhatta, which is incorrect indeed) and a nephew of Bhattoji Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 798 p 187 See also the Descriptive Catalogue of the Sanskrit MSS belonging to the Asiatic Society of Bengal Part I Grammar No 440 p 117

Beginning. श्री गणेशाय नमः ॥

श्रीलक्ष्मीरमणं नौमि गौरीरमणरूपिणम्
स्फोटरूपं यतः सर्वं जगदेतद्विवर्तते ॥ १ ॥
अशेषफलदातारं भवाब्धितरणे तरिम् ।
शिष्टाशिष्टार्थलाभार्थं प्रार्थये गणनायकम् ॥ २ ॥
पाणिन्यादिमुनीन् प्रणम्य पितरं रङ्गोजिभट्टाभिधं
दैतघ्वान्तनिवारणादितरविं पूज्यावतागदवतां ।
दुर्ष्टिं गौतमजैमिनीयवचनव्याख्यातृभिर्दूषितान्
सिद्धान्तानुपपत्तिभिः प्रकटये तेषां वचो दूषये ॥ ३ ॥
नत्वा गणेशपादाब्जं गुरूंश्चैव सरस्वतीम् ।
कौण्डभट्टः करोत्येष वैयाकरणभूषणम् ॥ ४ ॥
परिमितप्रतिबन्धकोपशमनाय कृतं सोपशिष्टाचारपरकमङ्गलं शिष्यशिक्षार्थं
निबध्नन् चिकीर्षितं प्रतिजानीते ॥ ५ ॥
फणिभाषितभाष्याब्धेः शब्दकौस्तुभ उद्धृतः ।
तत्र निर्णीत एवार्थः सङ्क्षेपेणेह कथ्यते ॥
उद्धृत इत्यनाभ्यामिति शेष भाष्याब्धेः शब्दकौस्तुभ उद्धृत इत्युक्तिस्तु शब्द
कौस्तुभोक्तार्थानामाधुनिकत्वनिरासाय अन्यथा तन्मूलकस्यास्य ग्रन्थस्याधुनि
कोत्प्रेक्षितासारत्वापत्तौ पाणिनीयानामनुपादेयतापत्ते । तत्र निर्णीत
इत्युक्तिरितोऽप्यधिकजिज्ञासुभिः शब्दकौस्तुभ द्रष्टव्यमिति ध्वनयितु ।

End तद्वैतन्यमेवात्मार्थं पुरुषः स्वयं ज्योतिः तमेव भान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा
सर्वमिदं विभातीति । अतसिद्धे स्वप्रकाशत्वं सूचयति स्फुटत्यर्थोऽस्मादिति
स्फोट इति यौगिक स्फोटशब्दाभिधानं च सूचयति निर्विकल्पकप्रकृति

इष्टेष्वितमाविभिंसप्रत्यूहापादानुष्ठितं भगवत्स्मृतिरूपं मङ्गलं ग्रन्थकृच्छिष्यशिक्षार्थमादौ निबध्नाति श्रीलक्ष्मीरमणमिति अधिकरणल्युडन्तरमणशब्देन कर्मषष्ठ्यन्तलक्ष्मीपदस्य समासः तेन च श्रीमहितशब्दस्य मध्यमपदलोपी समासः शाकपार्थिवादेराकृतिगणत्वात् तदुपादानं सकलशक्त्यर्थेन भगवता जगन्निर्म्माणकारणत्वमिति ध्वनयितुं ।

End. निर्व्विघ्नेति । अप्रतिबद्धस्वप्रचारार्थमित्यर्थः ॥ अन्ते च ग्रन्थावसाने । मङ्गलमिति भक्त्यात्मकं तदित्यर्थः । मङ्गलादीनि मङ्गलान्तानि मङ्गलमध्यानि च शास्त्राणि प्रथन्त इति भाष्यकारोक्तश्रुतेरिति भावः । पूर्व्वत्व मङ्गलाचरणत्व । अप्रतिहतेच्छत्वं तां तत्र रुचिः तत्रतिव्यावृत्त्य प्रचारेच्छाविषयसिद्धये इति बोध्यम् ॥ ० ॥

ज्ञात्वा श्रीफणिवाक्यजालमतुलं नैयायिकोक्तीरपि
मीमांसानयमाकलय्य च मया सम्यक् कृते दर्पणे ।
अस्मिन् भूषणसारसौ बुधजनः कौतूहलमालोकतां ।
यन्निश्वाससमलीमसो न मुकुरस्तत्त्वार्थबोधक्षम ॥ १ ॥
आसीत् कूर्म्मगिरौ धरासुरवरः श्रीवल्लभः कोविदो
वेदान्तेषु विनोदमञ्जरिरिति ख्यातास्ति यन्निर्मितिः ।
तत्सूनुर्हरिवल्लभः समकरोत् सद्युक्तिमदुज्ज्वलं
श्रीमद्भूषणसारदर्पणमिमं मोदाय विद्यावताम् ॥ २ ॥
उत्प्रेक्षितार्थो हि न मोदहेतवे
ऽभ्यस्तो भवेद् सोपि तथा तथैव ।
इत्याकलय्योभयमत्र युक्तं
प्रसाधयित्वा समुदाहृतं मया ॥
सर्व्वोप्यर्थो बुधे स्पृष्टो यद्यपीह तथापि मे ।
तत्सन्दर्भेऽतिविततता ममता केन वार्य्यते ॥

Colophon. *इति श्रीकूर्म्माचलाभिजनश्रीमत्प्रभाकरोपनामकश्रीवल्लभात्मजहरिवल्लभविरचिते भूषणसारदर्पणे स्फोटवादः समाप्तः ॥ शुभमस्तु शकाब्दा १७७० बङ्गाब्दा १२५५ ॥ श्रीरामाय नमः ॥

विवरणम्—कूर्म्माचलीयश्रीहरिवल्लभ विरचित भूषणदर्पणाभिध वैयाकरण भूषणसारटीकारूपो ऽयं निबन्धः ।

No. 150. वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषा । Vaiyākaraṇasiddhānta mañjuṣā. Substance, country made yellow paper, 12 x 10 inches, bound like an ordinary book. Folia 268. Lines, 11–21 in a page. Character, Nāgara. Date, Saṃvat 1905, Bengali era 1255, A.D. 1849. Appearance, *not old, but slightly worm-eaten throughout in the margin.* Prose. Not correct. Incomplete.

A philosophical exposition of the general principles of grammar and speech complete in four sections—(1) Ākāṅkṣādivicāra, (2) Dhātvarthanipātarthādinirṇaya, (3) Subarthavicāra, (4) Vṛttivicāra, entitled Vaiyākaraṇasiddhāntamañjūṣā, usually called Mañjūṣā, by Nāgeśabhaṭṭa *alias* Nagoji Bhaṭṭa, surnamed Upādhyāya, son of Śivabhatta and Satī, disciple of Haridīkṣita, Rāmarāma, and Raghurāma, and *protege* of a prince named Rāma, ruler of Śṛṅgavera near Allahabad. We find two works extant of the name of Vaiyākaraṇa Siddhāntamañjuṣā, of which one is the abridgment of the other, with the prefix Laghu, the abridgment having been made by the auther himself. Noticed in the Catalogue of the India Office Library, No 718, p 190. The codex under notice contains upto the vibhakti portion of the Subarthavicāra of the text and a commentary attached to a small portion of the text in both the margins, entitled Kauśikā, by Kṛṣṇa Miśra, son of Rāmasvaka, different from the *Kalā* of Vaidyanātha Payagunde. See also Dr R. Mitra's *A Descriptive Catalogue of Sanskrit MSS., in the Library of the Asiatic Society, Bengal,* Part I Grammar No 243, p 124.

Beginning *of the Commentary* श्रीरामाय नमः ।

[illegible] ।

[illegible] ॥

[illegible]

Beginning *of the Text*

नागेशभट्टविदुषा नत्वा साम्बं शिवं लघु ।
वैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषेयं विरच्यते ॥
तत्र वाक्यस्फोटोमुख्यो लोके तस्यैवार्थबोधकत्वात् । तेनैवार्थसमाप्तेश्च तदुक्तं
न्यायभाष्यकृता पदसमूहो वाक्यमर्थसमाप्ताविति ।

End *of the Text.* नास्ति ।

Colophon *of the Text* नास्ति ।

End *of the Commentary* नास्ति ।

Colophon *of the Commentary* नास्ति

As the commentary does not extend to the whole of the text, but is left off suddenly in the middle, and as the *copyist has put his* name with the date of the copy in this incomplete part of the commentary, it cannot be ascertained whether the remaining part of the commentary is not available, or the work has been left unfinished by the writer *

विवरणम्—श्रीनागेशभट्टविरचितवैयाकरणसिद्धान्तमञ्जूषाभिधेयं कश्चित् सुप्रसिद्धो वैयाकरणनिबन्धः पुस्तकेऽस्मिन्नसम्पूर्णो विद्यते। विद्यते चात्र पुस्तके निबन्धस्यास्य प्रथमावधिकं कश्चिदंशविशेषं कुञ्चिकाभिधया टीकया सम्बद्धं ।

No. 151. मध्यसिद्धान्तकौमुदी । Madhyasiddhantakaumudī Substance, country made white paper, 14 x 12 *inches*, bound like an ordinary book Folia, 193 Lines, 2–16 in a page Character, Nāgara, Date, ? Appearance, old, partly torn, and worm-eaten throughout. Verse and prose Not correct Incomplete

Another copy of the work noticed in No 44

---

* श्रीगोविन्दरामशर्म्मणा लिखितं सम्वत् १९०५ माघ कृष्णद्वादशी १०। सन १२५५ इराजी १८४८।१८ जानेर ।

No. 152. संक्षिप्तसारगोयीचन्द्रटीका। Saṁkṣiptasāra Goyīcandra ṭīkā Substance, country made colourless and yellow paper, 18 x 4 inches Folia, 115 Lines, 6-9 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1742* Appearance, old Prose Generally correct. Incomplete.

This codex contains only the Tiṅanta portion of Goyicandra's commentary on the Saṁkṣiptasāra noticed in No 103

विवरणमूलपूर्ण्वम्।

No. 153. संक्षिप्तसारगोयीचन्द्रटीका। Saṁkṣiptasara Goyīcandra ṭika Substance, country made colourless paper, 18 x 2 inches. Folia, 59 Lines, 5-8 in a page Character, Nāgara Date, Śaka 1577 Appearance, very old, and worn out Prose. Generally correct. Complete.

This codex contains a portion of Goyicandra's commentary on the third or Kṛdantapāda only of the Saṁkṣiptasara, noticed in No 103

विवरणमूलपूर्ण्वम्।

No 154. संक्षिप्तसारउणादिपाद। Saṁkṣiptasāraunadipādaḥ Substance, country made red and colourless paper, 15 x 3 inches Folia, 3 Lines, 2-9 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, old Verse and prose Generally correct Complete

A supplementary chapter of the Saṁkṣiptasara on Uṇādi affixes Noticed in the Catalogue of the India Office Library under the name of Uṇadipariśiṣṭa, No 834, p 223

Beginning. ओँ नमोगणाय।

वादेरणादिर्व्वालादौ ॥

बालादौ मध्ये वादेरणरे एणादिर्भवति। वा वायुर्वात मीमायु प्रगाय।
आदेशागमगुणवृद्धिह्रस्वादयो यथासम्भवं परिकल्पनीया। चकारादेर।

---

* शकाब्दा युग्मविरिञ्चिसिन्धुज।

अञ्जुर अम्बुर । अरादरिष्ट । अरिष्ट । महादरिद्र । मंदिर । इन्द्र सम्राट् । मलिनं कलिलं । व्याद्धिनड् । मैत्रं मन्त्र । पद्मादि रिद्र । पवित्र ।

End. पिप्पलीं अपडी ॥ पात्र पत्र ॥ उर्वीड । उर्व्व । अमीज । सिंह ॥ कामभ्यामटुड् ॥ अरटु ॥ लवथ्यां कड् । कर्क तर्क ॥ इमीदम । इर्द ॥ दिरी च । दीर्घ ॥ शिविं । शिवि ॥ रसे रामाल । रासानाम ॥ दीड्डिं । दीडि शब्दसंख्यायां ॥ वायनेडि । मा त्रि शब्दसंख्यायां ॥ षट्डष् ॥ षट् संख्यायां ॥ अशीमइवाइन् । अनडुाइन् । बलिवर्द्द ॥ अनड । अनर्न्लुक् अड्डीमत्र ॥ चतवार चत्वार शब्द संख्यायां ॥

Colophon इति श्रीलमदीश्वरकृते संक्षिप्तसारे महाराजाधिराजजूमरनन्दिपरिशोधित कृष्णेवीणादिपाद समाप्त ॥ श्रीरामरामदवशर्म्मण पुस्तकम् ॥

विवरणम्—संक्षिप्तसारीयोणादिप्रत्ययविषयकोऽयं निबन्ध ।

•

No 155 समासवाद । Samāsavādah Substance, country made yellow paper, 20 × 5 inches Folia 9 Lines, 7 8 in a page. Character, Bengali Date, ? Appearance old Prose Generally correct. Complete

A treatise discussing on Samasas or compound nouns, entitled Samasavada by Govindacandra Bhaṭṭacaryya Cakravartin

Beginning. अथ समासवाद । समासत्वं किमात्वमद्वाह नाम्नां समासोयुक्तार्थ इति वैयाकरणा । नाम्नामित्यत्र बहुत्वमाववक्षितम् । नामत्वञ्च तस्मात् परा विभक्त्य इत्यनेन विधीयमानसुप प्रकृतत्वं । विशेषणं विशेष्यस्य मान्वीयविषयसम्बन्धीयोगसत्त्वात् युक्त । तथाच युक्तोऽर्थो यस्मिन् समुदाय स युक्तार्थ प्रकृतिप्रत्ययविभागमस्थायकपूर्व्वपदसमुदायान्योयो नाम्नां समुदाय समास इतिपर्य्यवसितोऽर्थ । एतच्च वाक्ये न समासता प्रति पद्यते । नित्य एव समास इति मत कण्ठकाल इत्यादिकमपि समास प्रकल्पनात् । यदि च वाक्यमत्र क्वचित् विकल्पेन समासता प्रतिपद्यत नीलोत्पलमित्यादौ विकल्पसमासो व्यासत्वभावात्, कृष्णसर्प इत्यादौ नित्य

-

समासो ष्मानाभावात् अथवा महादेवस्यादौ आकारादिविधायकसूत्र वैयर्थ्यापत्ते, तथाचाभिधानाश्रितत्वोदाभावदयमध्यवर्त्तिविभक्तिलुप्यनाम समुदायकर्त्तं समासत्व। तेनानुक्तसमासे नाप्यास्ति तत्र विभक्त्यलोपे ऽभिधानाभयवात् तथाचोक्तं क्वचित्र लुप्यत्वेऽनभिधानात् नापि व्यासर्त्ति व्याप्ति क्वचिद्विकल्प इति समास एवाभिधानाभयवात्।

End. निर्व्वचिकमिप्यत मचिकाचामभाव इत्यसबोध, अधिस्त्रीत्यत्र स्त्रीविषयानु कूलव्यापारवानित्यर्थ एवं यथायथोजमम्यदप्यूह्यम्। मध्यवर्त्तिविभक्ति लोपे समासोत्तरविभक्तेर्दि विलोपे समासस्य प्रत्येकपदान्यत्वात् लिङ्गार्थ कारकविभक्त्यादिकमुत्पद्यते। इति संक्षेप।

Colophon. इति गोविन्दचन्द्रभट्टाचार्य्यकृतसंक्षिप्त समासवाद समाप्त।

विवरणम्—श्रीगोविन्दचन्द्रभट्टाचार्य्यविरचितसमासवादाभिध समासविषयकोऽयं निबन्धः।

No. 156. संक्षिप्तसारपरिशिष्टं। *Sankṣiptasārapariśiṣṭam.* Substance, country made colourless paper, *15 × 3* inches Folia, *28* Lines, 4–6 in a page Character, Bengali. Date, ? Appearance, very old, worn out, torn, and writing slightly effaced in parts Prose. Not correct. Complete.

Another copy of the work noticed in No 132

विवरणमुक्तपूर्व्वम्।

No. 157. मुग्धबोधदुर्गादासटीका। Mugdhabodha Durgadasaṭīkā Substance, country made papers of several colours, 15 × 4 inches, Folia, 114 Lines, 2–8 in a page. Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, torn in parts, and having different handwritings. Prose Not correct. Incomplete.

This codex contains *fragments of Durgadāsa's* commentary on *the Mugdabodha from the beginning upto a portion of Strityapratyaya, noticed in No 58.*

विवरणमुक्तपूर्व्वम्।

Besides this the codex contains also another fragment of the same work on the Kṛdanta of the following description

Substance, country made papers of several colours, 16 x 4 inches. Folia, 18 (of which fol 1 is wanting) Lines, 6-8 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1722 Appearance, very old, worn out, with different handwritings Prose Not correct Incomplete

पुस्तकेऽस्मिन् श्रीदुर्गादासतर्कवागीश कृत मुग्धबोधव्याकरणस्य कृदन्तटीकांशमात्रं वर्त्तते ।

No. 158. कातन्त्रवृत्तिपञ्जिका । Kātantravṛittipañjikā

This codex contains fragments of Trilocanadāsa's Pañjika on Kātantravṛtti in great disorder. Except the first four, most of the folia are not consecutive. Portions of Tiṅanta, Kāraka and Kṛdanta sections, etc, are to be found here, but all incomplete, many of them having neither a beginning nor an end. Owing to this condition of the codex we are obliged to leave it unnoticed

पुस्तकेऽस्मिन् कातन्त्रवृत्तिपञ्जिका खण्डिता वर्त्तते ।

No. 159. कातन्त्रपञ्जिका । Kātantrapañjikā Substance, country made colourless paper, 15 x 3 inches. Folia, 132 Lines, 6-7 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance very old, worn out and writing effaced in parts. Prose Not correct Complete

This codex contains Trilocanadāsa's Pañjika on the Kātantravṛtti from the commencement of Nāmnicatuṣṭaya upto Samāsa, incomplete

पुस्तकेऽस्मिन् त्रिलोचनदासस्य पञ्जिकायामपि चतुष्टयादारभ्य समासांशपर्य्यन्तो भागो वर्त्तते ।

Note.—Under this codex fragments of Durgasiṃha's vṛtti are to be found, not worth noticing.

पुस्तकेऽस्मिन् दुर्गसिंहवृत्तिः खण्डिता वर्त्तते ।

No. 160. तद्धितसारः । Taddhitasārah Substance, country made colourless paper, 15 x 3 inches Folia, 35 Lines, 6-7 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, and writing slightly effaced in parts. Prose Generally correct. Incomplete

A part of the Kritparisistarahasya, a commentary on Datta's *Kritparisista*, entitled Taddhitasāra, by Ratideva Siddhāntavāgisa, son of Gangādharācāryya of the Catta family of Bengali Brāhmaṇs.

Beginning. ओं नमो ईश्वराय ॥

॥ अथ तद्धितादौ । तद्धेतोर्भावादिविवक्षां वक्ष्यति तस्मात् प्राग्दीव्यतो तद्धितादयोऽभिधेया सौत्रधातिक. अथ निर्दिष्टविधिने प्रत्ययोऽणेन । अपि त्रितयादयम् अर्थे वाच्य तस्मादीयीयनिरत ।

End. नास्ति ।

Colophon. इति महामहोपाध्यायचक्रवर्तिगङ्गाधराचार्यात्मजश्रीरतिदेवसिद्धान्तवागीशभट्टाचार्यविरचिते दत्तकृतपरिशिष्टरहस्ये तद्धितसारस्य द्वितीयो ऽध्यायः ।

विवरणम् — तद्धितसारमिदं श्रीरतिदेवसिद्धान्तवागीशविरचितदत्तकृतपरिशिष्टरहस्यस्यांशविशेषोऽयं निबन्धः ।

No. 161. व्याकरणदीपिका । Vyākaraṇadīpikā Substance, country made colourless paper, 14 x 2 inches Folia, 89 Lines, 4-8 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, and writing effaced in parts. Prose Generally correct. Incomplete.

This codex contains a portion of the Vyakaranadīpikā of Nārāyaṇa Nyāyapañcānana, noticed in No. 105, on the Samāsapāda of *Goyicandra's commentary on the Saṁksiptasāra*. In codex No. 105, as we have already noticed, the Samāsa portion of Vyākaranadīpikā has been replaced by the same portion of Vyākaranadīpikā of *Vadusūdana, a different commentary* on the same work.

Beginning. समासविधानम् ।

समासशब्दोऽस्त्यनुपदो स्युदपतो च शास्त्रार्थेन । तत्रवक्तव्यता तद्विशिष्ट लक्षणाद्य । तत्र । विग्रहार्थवाची च तत्पुरुषादिति तत्पुरुषस्य व्याप्य त्वात् प्रथममुपन्यास । तथाहि व्याप्यव्यापकभावे व्यापिकैव गरीयसीति । कश्चित् तस्य पुरुषलक्षण इति यदा कश्चिदुत्तरपदार्थप्रधानपदार्थ प्रधान समासोऽव्ययपूर्वपदार्थप्रधान इति संज्ञासंज्ञिनो समासार्थेन मुख्यत्वात् प्रथममुपन्यास इत्याह तत्र कर्मधारयस्यापि तथात्वात् बहुव्रीहेरपि संज्ञासंज्ञिनोरन्यपदार्थेन तथात्वात् ।

End. निर्णीतस्त्वविरुद्धयेति प्रथमपादे द्वितीयपादे पद्यकला सम्भवीति निरुपद्रव प्रमादकृत एकत्वविरुद्धयेति तत्पाठ द्वितीयपादे च सकलशब्दो लिपिकर प्रमादादस्य पुस्तके न दृश्यते ।

श्रीगोविन्दपदारविन्दमधुपश्रीमाधवप्राणने
भौतं साधुमतानि सर्वविदुषां मत्वा निबध्नाम्यहम् ।
+ + + + + निरमले विद्यास इच्छासि चेत्
तत्सिद्धान्तदरिद्रताहरमम् कलौ विमलाद्दरात् ।
वैयाकरणकवीन्द्रा यदागच्छत श्रीमन्तोऽपि वा दूरम् ।
आमन्त्रण द्वितीयार्थं ध्यात प्रयागमीयवात् ।

Colophon. इति पूर्वपादीयादि । श्रीहरि ।

विवरणम्—पुस्तकेऽस्मिन् श्रीनारायणकारपद्मनाभकृतायाः श्रीगोविन्दटीकाप्राप्तिपदायाः व्याकरणदीपिकायाः समासप्रकरणमात्रं वर्तते ।

Note.—Under this codex a few folia of the *Vṛttaratnākara* are to be found, but they have neither a beginning nor an end.

पुस्तकेऽस्मिन् वृत्तरत्नाकरस्य कतिपयानि पत्राणि सन्ति ।

No. 162. सुपद्मव्याकरणम् । Supadmavyākaraṇam Substance, country made coloured and colourless papers, 12 × 3 inches. Folia, 269, each section having separate fol marks. Lines, 4–5 in a page. Character, Bengali. Date, ? Appearance, very old, worn out, torn, and writing

No. 164. संक्षिप्तसारगोयीचन्द्रटीका । Samkṣiptasāra Goyīcandra ṭīkā Substance country made colourless paper, 15 x 3 inches Folia, 119 Lines, 4-9 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1616 Appearance, very old, worn out, and writing effaced in most parts Prose Generally correct Incomplete

This codex contains Goyīcandra's commentary on the Tinanta or the second pada of the Saṁkṣiptasara, noticed in No 103

पुस्तकेऽस्मिन् गोयीचन्द्रकृत संक्षिप्तसार तिङन्तपादटीकामात्र वर्त्तते ।

No. 165. कविकल्पद्रुम । Kavikalpadrumah Substance country made reddish paper, 14 x 3 inches Folia 31 Lines 2 5 in a page. Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, and worn out Verse Generally correct Complete

Another copy of the work noticed in No 9

विवरणमुक्तपूर्व्वम् ।

No. 166. धातुदीपिका । Dhatudīpika Substance, country made yellowish and white papers 18 x 5 inches Folia 75 Lines, 7-9 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1774 Appearance, old Prose Generally correct Complete

Another copy of *Durgadasa's commentary on the* Kavikalpadruma, entitled Dhātudīpikā, noticed in No 31

विवरणमुक्तपूर्व्वम् ।

No. 167. मुग्धबोधटीका प्रबोधाङ्कुरा । Mugdhabodhaṭīka Prabodhānkura Substance, country made red and white papers, 18 x 4 inches Folia, 24 Lines, 7 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, old Prose Generally correct Incomplete

A commentary on the Mugdhabodha, entitled Prabodhāṅkurā, by Vṛndāvanacandra, a Brahmaṇa, son of Rādhākṛṣṇa. In the Catalogus Catalogorum, we find a Vṛndāvanacandra Tarkālankāra Cakravartin, son of Rādhācarana Kavindra Cakravartin, as the author of the Alankāra Kaustubha Prakāśikā, a commentary on the Alankārakaustubha, but no name of the Prabodhānkurā is mentioned either separately or in connection with Vṛndāvanacandra. See Catalogus Catalogorum Though the names of the author and his father indicate their Vaiṣṇava cult, the opening verse of the work leads one to infer that the author belonged to the Śaiva sect The codex under notice contains only a portion of the Sandhipāda.

Beginning. ओं नमो गणेशाय ।

नत्वा श्रीगिरिजापतिं पदयुगलं ब्रह्मादिदेवार्चितं
श्रीवृन्दावनचन्द्रकोद्विजवरो राधादिकृष्णात्मजः ।
नानाधीरमतानि वीक्ष्य विमलां श्रीमौग्धबोधीं प्रभाम्
क्रियाख्यां प्रकरोति मुग्धमतये टीकां प्रबोधाङ्कुराम् ।
दीनोऽहं करसंपुटी बत इदं याचेऽनुकम्पान्वित
दोषोऽमद्वचनेऽस्ति धीर विमले हन्त कदाचित् तथा ।
संशोध्य कृपयानुभूय विमलं सत् पौर्व्वापर्य्यार्थकं
नोमीहात्र इतात् सुबोधनविधौ नोभावित दूषणम् ।
कृता यद्यपि पूर्व्वमैर्नानाव्याख्या तथाप्यहम् ।
व्याख्यां करोमि सन्तुष्टो मुग्धबोधविरोधिनीम् ॥

इह सकलकोविदलोकनिकरकैरवमतावलम्बनपाताशेषविघ्नबीजविनाश कारणप्रारब्धकर्म्मोपकारकमुक्ति दायकाभिमत मुकुन्ददेवतानमस्कारपुर सर ग्रन्थसारम्भमाणो नानादिग्देशीयशिष्याणां झटिति सहत्यर्थं यन्नामनिर्द्देशेन शिष्याणां शिक्षयिष्यन् तन्निबन्धनमादौ रचयति मुकुन्दमिति ।

End. नास्ति ।

Colophon. नास्ति ।

विवरणम्—श्रीवृन्दावनचन्द्रकृतप्रबोधाङ्कुराभिधमुग्धबोधटीकास्पोऽर्ध निबन्ध ।

No. 168. कारकचक्रटीका। Kārakacakraṭīkā Substance, Foolscap paper, 12 × 4 inches Folia 51 Lines, 4–11 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, fresh Prose Not correct Complete

A commentary by Madhava, on the Karakacakra, a work treating of Kārakas or Sanskrit cases

Beginning.

प्रणम्य परमं देव शिव विष्ठितिमादरात्।
तनोति माधवीधीमान् कारकार्थनिर्णय ॥

कारकेति—कारकार्थस्य निर्णयो यस्मादिति व्युत्पत्त्या कारकार्थ निर्णायके ग्रन्थ इत्यर्थः। आदिना कर्त्रादिपरिग्रह। क कारक पदार्थ इति शिष्यजिज्ञासानिवृत्तये परमतनिराकरणपूर्व्वकस्वमतसिद्ध लक्षणमभिधित्सु प्रथमतोवैयाकरणमतसिद्धलक्षणमुपन्यस्य दूषयति। तत्र क्रियेति तत्र कारकादौ घटकस्य समर्थ। क्रियेति क्रियाजनकत्वं उच्यते इति शाब्दिकस्वरसात् तन्निमित्तत्व तत्कारणत्वमित्यर्थः। ग्रामं गच्छतीत्यादौ गमधात्वर्थसंयोगावच्छिन्नक्रियाया कारणत्वाभावेऽपि धात्वर्थ तावच्छेदकीभूतसंयोगकारणत्वमादाय ग्रामादे कारकत्व तादृशक्रियाया संयोगावच्छिन्नकारणत्वसत्त्वेऽपि क्रियान्वयत्वेन निवेशनात् न क्रियायां कारक लक्षणातिव्याप्तिरित्यवधेयं।

End

यस्य च भावेनेति यस्य भावेन यत् क्रियया सह भाव क्रियान्तरं तस्या स्वसामानाधिकरण्येन प्रकारीभूय लक्षणं प्रतिपत्तिसद्बोधकपदात् सप्तमीति। सूत्रार्थदर्शनादिति इदमुपलक्षण गोषु दुह्यमानासु गत इत्यादौ तादृशक्रिया सामानाधिकरण्यव्याप्तेन वर्त्तमानप्रत्ययादिसामानाधिकरण्येनैव बोधा श्चेत्यपि बोध्य तत्सूत्र यस्य च धर्मस्येति यदभिन्नधर्मस्येत्यर्थं तथा लक्षण भावपद धर्मपरं यस्य चेति षष्ठी अभेदार्थिकेति भाव। ननु पूर्व्वोक्तार्थं केषामित्यत आह शाब्दिकानामिति तथाच तादृशार्थे शाब्दिकानामेव साधकमिति भाव ॥ • ॥ • ॥

Colophon. समाप्ता माधवी कारकटीका ॥ • ॥ • ॥

विवरणम्—श्रीमाधवकृतकारकचक्रटीकाख्योऽयं निबन्धः

No. 169. मुग्धबोधटीका दुर्गादासकृता सुबोधा। Mugdhabodha ṭīka Durgadāsakṛita Subodha

This codex contains fragments of Durgadasa's commentary on the Mugdhabodha in four different parts

(1) Substance, country made red and yellow papers, 18 x 4 inches Folia, 36 Lines, 5-11 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old Prose Not correct Incomplete

From the beginning upto a portion of the Strītyapāda

अथ दुर्गादासकृतटीकाया सुबोधाया प्रथमत स्त्रीत्यपादामविशेषावधिको ग्रन्थो वर्त्तत।

(2) Substance, country made yellow paper, 18 x 4 inches Folia, 27 Lines, 6-7 in a page Character, Bengali Date, Bengali era 1226 Appearance, very old Prose Not correct. Complete

A part of the same work on the Samāsapada, complete

समासपादस्य टीकाऽत्र पूर्णा वर्त्तत।

Colophon. इति श्रीदुर्गादासविद्यावागीशविरचितायां सुबोधायां मुग्धबोधटीकायां समासटीका समाप्ता ॥ ० ॥ ० ॥ ० ॥ श्रीदुर्गा श्रीकाली प्रतुसकर्त्ती श्रीरामप्रसाददेवशर्म्मण स्वाक्षरमिदं सन १२२६ सां २ माघ।

(3) Substance, country made colourless and red papers 18 x 4 inches Folia, 66 (of which fol 1 is wanting Lines, 3-8 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old Prose Generally correct. Complete (except the first folium

A part of the same work on the Kṛtpāda, complete

कृत्पादटीका पूर्णा वर्त्तते।

(4) Substance, country made colourless paper, 15 x 5 inches. Folia, 11 (of which foll 1-4 are wanting) Lines, 4-9 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, and worn out. Prose Generally correct *Complete (except the first four folia)*

A part of the same work on the Kārakapāda

कारकपादटीकाऽत्र वर्त्तते।

No 170. संक्षिप्तसारटीका गोयीचन्द्रकृता। Saṁkṣiptasāraṭīkā Goyīcandrakṛitā Substance, country made red and yellow papers, 17 × 4 inches. Folia, 24 Lines, 6 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, almost fresh Prose Not correct Incomplete

Goyicandra's commentary on the Taddhitapāda of the Saṁkṣiptasāra, noticed in No 103 Incomplete

श्रीगोयीचन्द्रकृततद्धितपादटीका।

No 171. संक्षिप्तसारटीका गोयीचन्द्रकृता। Saṁkṣiptasāraṭīkā Goyīcandrakṛitā Substance, country made yellow paper, 17 × 4 inches. Folia, 109 (of which foll 1-5 are wanting) Lines 3 6 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance almost fresh Prose Not correct Incomplete

Goyicandra's commentary on the Samāsapāda of the Saṁkṣiptasāra noticed in No 103

गोयीचन्द्रकृतसमासपादटीका।

No. 172. उणादिपाद । Uṇādipādaḥ Substance country made yellowish paper, 17 × 4 inches. Folia 3 Lines, 5 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, almost fresh Verse and prose Generally correct Incomplete

A part of the Saṁkṣiptasāra treating of affixes Uṇa etc., entitled Uṇādipādaḥ

विश्वरचनकपूर्बम्।

No. 173. प्रदीपः । Pradipah Substance, country made yellow, red and ash-coloured papers, 15 × 4 inches Folia, 56 Lines, 6-11 in a page Character, Bengali Date, * ? Appearance, not old, with different handwritings Prose Not correct Incomplete

An exposition of the principles of Sanskrit Grammar, entitled Pradipa or the lamp, by Kāsinātha, an inhabitant of Haripāla in the Hugli District

Beginning. ओँ गणेशाय नमः ।

शिवं भवभुवं गौरीं मातरीच सरस्वतीम् ।
शिवौ सनातनौ कृत्वा मातृणां शिवपाल्यकम् ।
गणेश्वरं गुरुं वन्दे मातरौ गौरवं गिरां ।
इति सर्वं नमस्कृत्य तनोमीमं प्रदीपकम् ॥
विपर्ययं कमभ्यासे पुस्तकानां मयाहृतम् ।
क आधीती भवान् ब्रूहि कुतस्त्वं कैन चागत ॥
अस्मदाश्रमं कस्य किमास्यस्तद्गुदर्गद ।
कि किं तत्त्वमधीतं मे भवता विशदावद ॥
व्याकरणन्तु किंवाबहुरूपमितस्य कीदृशी ।
एतादृक संस्कृतां वाणीं यदि वक्तु विशेषत ॥
न शक्नोषि तदा ब्रूहि गिरं साध्यानुयोगिनीं ।
तथाप्यशक्तो मां पृच्छ तामहं भवतोदत ॥
वक्ष्यामि संस्कृतेनैव सर्व्वां वाचमनिन्दिताम् ।
वाच्यवाचकभेदेन वक्तुं शक्नोम्यशेषत ॥
मयोक्तं वचनं श्रुत्वा यदर्थेति जगाद स ।
अतो मया विस्तरेण प्रतिज्ञात प्रकाश्यते ॥
यथाशास्त्रं प्रवक्ष्यामि शृणु मद्वचनं शुभम् ।
गौड़ान्त पातिवादाद्या निवसामि सदा चिरं ।
आसीद्धि मम भो ब्रह्मन् हरिपालाभिधा पुरी ॥
श्रीमत्काशीनाथदेवशर्म्मेत्याख्या मम स्मृता ॥
अध्ययनस्य विरामोऽभूदधुनाध्यापयाम्यहम् ।
अमुना कारणेनास्मद्गृहादागत किल ।
धर्म्मशास्त्राध्यापयितुर्न्नावाल्यभवं पुरा ॥
गुर्व्वाख्या श्रीरामचन्द्रदेवशर्म्मेति विश्रुता ।
यद्यच्छास्त्रं मयाधीतं धन्योऽस्मि ज्ञापयाम्यहम् ॥

वाण्योऽधीत्य समस्तशास्त्रमनिशं सिद्धान्तवागीश्वरो
वागीशप्रथितिर्बभूव सदय यशास्वतां विद्यया ।
यस्मात्मादसरस्वतीरसमुधाधारी परा कोविदा
स्फूर्त्ता वादिवचोऽभवन् विजयिनो वादेषु विद्यावताम् ॥
तत् पादाम्बुज कणादनुमती वाण्या कृपाभीकणा
व्याचष्टां धिषणानुबर्द्धनविधेदानीं समासादहम् ।
शास्त्रार्थं परिचिन्तयञ्झिपतत्रै दीपं विचारत्र रै ।
विद्यार्थी विततोऽसि वाञ्छितगिरा विद्यानदाह्लादकम् ॥
दीने दारुणदुर्गतिं न सदय शक्नोति दातुं भवान्
दातुं दापयितुं गुणान् दमयितुं दीर्घदर्शी दयाभि ।
तस्मान्महीपमधानगुणकणया दीप्यमानान् विदूरे
छित्त्वा दत्त्वाशिषं मां नय सन्नमति मे त्वदीयाश्रितुं मे ॥

व्याकरणत्वम् प्रकृतिप्रत्ययागमादेशोपादानेन शब्दज्ञापनं व्याकरणं इति कथित, यथा प्रकृतिप्रत्ययादिविभागपरिकल्पनया शब्दसाधुत्वप्रति पादकशास्त्रत्वं । एतस्मिन् लक्षणे धातिना समासितयोर्वधं । तत्र का प्रकृति प्रत्ययोत्पत्ते कारणं प्रकृति न च तस्या कार्यत्वेन कारणत्व नोपपद्यत इति वाच्यम् कपालादेः कार्यत्वेऽपि घटं प्रति कारणत्ववत् कारणत्वव्याघाताभावात् अन्यथा घटादिविशदनिष्पादकत्वापत्ते सा च द्विधा धातुनामभेदात् ।

End. नास्ति ।

Colophon. नास्ति ।

विवरणम्—प्रदीपाख्यो व्याकरणदिग्मात्रदर्शनिवारक कविमिश्रवंशीय श्रीकाशीनाथ देवशर्म्मविरचित ।

No. 174. व्याकरणदीपिका । Vyākaraṇadīpikā Substance, red and yellow papers, 17 x 4 inches. Folia, 37 Lines, 7-12 in a page. Character, Bengali Date, 1 Appearance, not fresh. Prose Generally correct Incomplete

18 s c

A portion of Vyākaraṇadīpikā (Vaṁśīvadana's commentary on Goyīcandra's) on the Samāsapāda only, noticed in No 105

अथ श्रीवंशीवदनकृत व्याकरदीपिकायां समासप्रकरणं खण्डित वर्त्तते ।

No. 175. संक्षिप्तसार। Saṁkṣiptasārah

Under this No. we find the following fragments of the Saṁkṣiptasāra.

(1) सन्धिपादः। Sandhipādah Substance country made colourless paper, 14 × 4 inches Folia 33 Lines, 4–6 in a page. Character, Bengali Date ? Appearance, very old, and worn out Verse and prose. Not correct Complete

(2) तिङन्तपादः। Tiṅantapādah Substance, country made yellowish and colourless papers, 14 × 3 inches Folia, 59 Lines, 5–6 in a page Character, Bengali Date ? Appearance very old, and worn out. Verse and prose Not correct Incomplete

(3) कृदन्तपादः। Kṛdantapādah Substance, country made colourless paper, 14 × 3 inches Folia, 43 Lines 5 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, torn, and writing effaced in parts Verse and prose. Not correct. Complete.

(4) सुबन्तपादः। Suvantapādah Substance, country made colourless paper, 14 × 3 inches Folia 30 Lines 5 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old worn out, partly torn and writing effaced in most parts Verse and prose Not correct Complete.

(5) समासपादः। Samāsapādah Substance, country made colourless paper, 14 × 3 inches Folia, 39 Lines, 5–6 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1650 Appearance, very old, worn out, and writing effaced in most parts Verse and prose Not correct Complete.

(6) कारकपादः। Kārakapādah Substance country made colourless and reddish papers, 14 × 3 inches Folia 19 Lines, 5 6 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out and writing effaced in parts Verse and prose Not correct. Incomplete

All these contain rules of Kramadisvara with their respective Vṛttis by Jumaranandin

Under this number we find also duplicate copies of some of the abovementioned fragments, such as Sandhipāda, Kārakapāda and Suvantapāda, but all incomplete and not worth noticing

---

No 176 लिङ्गानुशासनम । Lingānuśāsanam Substance country made white paper, 18 × 5 inches Folia 5 Lines 6 16 in a page Character, Bengali Date Śaka 1684 Appearance very old Verse Generally correct Complete

The part of Amara Simha's lexicon, noticed before treating of genders only, with explanatory notes in both the margins

अमरकोषान्तर्गतलिङ्गानुशासनं सटीकमत्र वर्त्तते ।

No. 177. सङ्क्षिप्तसारपत्राणि । Samkṣiptasārapatrāṇi

This contains a few folia of the Suvanta and Sandhi padas of the Samkṣiptasara with some of Amara Simha's lexicon not worth noticing

पुस्तकेऽस्मिन् संक्षिप्तसारपत्राणि अमरकोषपत्राणि च लिखितानि सन्ति ।

No 178 सङ्क्षिप्तसार । Samkṣiptasārah

Under this number the following portions of the Samkṣiptasāra (rules of Kramadisvara with Jumaranandin's vṛtti) are to be found

(1) तद्धितपादः । Taddhitapādah Substance, country made yellowish paper, 13 x 4 inches. Folia, 61 (of which the first two are wanting Lines, 4–6 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, not fresh Verse and prose Generally correct. Complete (except the first two folia)

(2) समासपादः । Samāsapādah. Substance, country made colourless and yellow papers, 15 x 4 inches Folia, 45 Lines, 4–6 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, and writing effaced in most parts Verse and prose Not correct. Complete.

(3) सुबन्तपादः । Suvantapādah Substance, country made colourless paper, 18 x 4 inches. Folia, 20 Lines, 5–6 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, and writing slightly effaced in parts Verse and prose Generally correct. Complete

(4) कारकपादः । Kārakapādah Substance, country made yellow and colourless papers, 18 x 4 inches Folia, 20 (of which the first three folia are wanting) Lines, 5 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, old Verse and prose Not correct Complete (except the first three folia)

(5) कृदन्तपादः । Kridantapādah Substance, country made colourless paper, 14 x 3 inches Folia, 31 Lines, 5–7 in a page. Character, Bengali Date, Śaka 1752 Appearance, old, worn out slightly, and slightly torn in parts Verse and prose. Not correct. Complete

(6) तिङन्तपादः । Tinantapādah Substance, country made colourless paper, 18 x 4 inches Folia, 56 (of which the first three folia are wanting) Lines, 5–6 in a page. Character, Bengali. Date, ? Appearance, very old, worn out, torn, and writing effaced in parts. Verse and prose. Not correct. Complete (except the first three folia)

पुस्तकेऽस्मिन् संक्षिप्तसारस्य समुल्लिखिता पादा वर्त्तन्ते ।

No. 179. कविकल्पद्रुम. । Kavikalpadrumah Substance, country made colourless paper, 15 x 4 inches Folia, 7 Lines, 4-7 in a page. Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, torn, and writing effaced in parts Verse Not correct Incomplete

An incomplete copy of the work noticed in No 9

विवरणान्तूक्तपूर्व्वम् ।

No 180. सुपद्मव्याकरण । Supadmavyakaranam Substance, country made white and red papers, 16 x 5 inches Folia 37 (from 50 to 93, of these foll 55-60 are wanting) Lines, 9 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old Verse and prose Generally correct Incomplete

A portion of the Supadmavyâkaraṇa noticed in No 125

विवरणान्तूक्तपूर्व्वम् ।

No. 181. मुग्धबोधपरिशिष्ट । Mugdhabodhapariśiṣṭam Substance, foolscap paper, 14 x 6 inches Folia, 2 Lines 8-9 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, old and torn Prose Not correct Incomplete

An incomplete copy of the work noticed in No 73

विवरणान्तूक्तपूर्व्वम् ।

No. 182 संक्षिप्तसारतद्धितपाद. । Samkṣiptasârataddhitapâdah Substance, country made colourless paper, 16 x 4 inches Folia, 18 Lines, 5 in a page. Character, Bengali Date, ? Appearance, very old Verse and prose Generally correct Incomplete

This contains only the Taddhitapāda of the Saṁkṣiptasāra noticed in No. 142. Incomplete

पुस्तकेऽस्मिन् सङ्क्षिप्तसारस्य तद्धितपादमात्रं खण्डितं वर्त्तते ।

No. 183. **सङ्क्षिप्तसारगोयीचन्द्रटीका ।** Saṁkṣiptasāra Goyīcandraṭīkā

A portion of Goyicandra's commentary of the Saṁkṣiptasāra noticed in No 103, on palm leaves Excessively worn out, torn, and worm-eaten throughout, not worth noticing

इयं हि ताड़पत्रलिखिता सङ्क्षिप्तसारगोयीचन्द्रटीका जीर्णशीर्णाखण्डिता च वर्त्तते ।

No. 184. **कारकोल्लास ।** Kārakollasāh Substance, country made white paper, 14 x 4 inches *Folia*, 7 *(of which fol 5 is wanting)* *Lines*, 5-6 in a page Character, Bengali Date, Śaka *1758* Appearance, *old*, and worn out Verse Not correct Complete

A short treatise on Kārakas or cases, entitled Kārakollāsa, or an illustration of Kārakas in verse, by Bharata Sena *son of Gaurāṅga* Mallika, the well-known author of several Sanskrit works.

विवरणन्यूनपूर्व्वम् ।

No. 185. **शब्दशक्तिप्रकाशिकाटीका ।** *Śabdaśaktiprakāśikāṭīkā* Substance, country made yellow and white paper 20 x 7 inches. *Folia*, 121 Lines, 2-12 in a page Character, Bengali Date ? Appearance, somewhat old, with different handwritings Prose Not correct. Complete

A commentary on the Śabdaśaktiprakāśikā, a treatise on the philosophy of Grammar by Jagadīśa Bhaṭṭācāryya, one of the famous commentators of the Navyanyāya school of Navadvīpa, by Kṛṣṇakānta Vidyāvāgīśa, pupil of Ramanārāyana Tarkapañcānana The text is generally placed among the treatises of Śabdakhanda of the Navyanyāya school. But as the commentary is full of grammatical discussions, we prefer to place it among the grammars.

Beginning. श्रीं नम शिवाय ।

योगेश क गत चिर हिमगिरे मङ्के कुटीरे प्रिये
योगार्थं किमुतामि कां चरमयो मवेति सम्भाषया ।
श्रुत्वा हासममन्वित गिरिसुता गौरीशयोर्भेनका
तबाम्नीति वदन् मलज्जहृदयो माम्यात् लम्बोदर ॥
न्यायालङ्कारयुक्त त्रिभुवनजनकश्रीपतीशेनयुक्त
\+ + + सततमविरुषा व्यापय सामगोत
ख्यात मात निशान्त सहृदयमङ्क्ष्म माहत्मा माधुर्यश
श्रीयुक्तश्याम कान्तीवरयमरचय पश्चनादौ प्रणम्य ॥
मद्धश्रीकृष्णकान्तात्मकसुतयजमशीघ्रसत्पादपद्मा
सानन्दानन्दमन्दस्मितमिलितवचोभाषणयमपापा
किञ्चित् क्रोधान्यतापाहृतरिपुकलिताविष्टचेष्टादिदोषा
शिष्टामुख्याविशिष्टा प्रभवतु जननी तारिणी मे नमस्या ॥
न्यायार्थस्थितिसृष्टिसंहतिविधौ हर्तुं स्वकृत्यायताम् ।
धीरानुत्सपद नयन्तमशुतान् दुर्बुद्धिकान् मुदता ।
वेदाव्याख्यानमनङ्गुताखिलधरादित्य महान्तं मुदा ।
श्रीमच्छ्रीजगदीशसत्र कमलाधीश नमस्यामहे ॥
न्यायसारपायोधिसम्प्रीपासकतारकम् ।
रामनारायणं वन्दे तर्कपञ्चानन गुरुम् ॥
धीरश्रीकृष्णकान्तेन विद्यावागीशसञ्ज्ञिना ।
व्याख्यायते सतां तुष्ट्यै शब्दशक्तिप्रकाशिका ॥
ग्रन्थस्य सुधी विमर्शेन माध्यान्
धीरान् समस्तानिति वेदयामि ।
चक्षिषमात्मस्यमिद विहाय
प्रदर्शनीयं सुधीभाष्यन्दम् ॥

मङ्गलाचरणपूर्व्विका निजकृतकारिकावलीर्व्याख्यातु प्रेक्षावत्प्रवृत्तये शिष्य-
शिक्षार्थे च प्रयोजनाभिधेयसम्बन्धप्रतिपादकं पद्यमादौ निबध्नाति सर्कमित्यादि
सर्कोवितर्कं प्राप्तिरिति यावत् तन्त्रं सिद्धान्त तथाच पूर्व्वपक्षं सिद्धान्तञ्च
जानातीत्यर्थः । अथवा तर्कं तर्कशास्त्रं तन्त्रं व्याकरणं कातन्त्रं वा-
जानातीत्यर्थः ।

End. एकाच इत्यस्य व्याहृतिमाह पुन पुन कथयतीत्यादि अनादेरित्यस्य व्याहृतिमाह पुन पुनरेजत्यादि उत्सर्गेत इत्यस्य व्याहृतिमाह न प्रभृतिष्वेति कुत इत्याकाङ्क्षायामाह पुन पुन शेष इत्यादि इत्याख्यात टीप्पनी समाप्ता तद्धित टीप्पनी करणं च न्यायासम्वन्धितार्थकतया विचारविधुरतया अति सुगमतया च मदीया प्रवृत्तिर्नोत्पन्ना ।

Colophon. समाप्तोऽयं ग्रन्थ ॥

विवरणम् —श्रीकृष्णकान्तविद्यावागीशकृतमन्दशक्तिप्रकाशिकाटीकाख्यपीऽयं निबन्ध ।

No. 186 व्याकरणदीपिका । Vyakaranadipika Substance, country made colourless paper, 15 x 3 inches. Folia, 75 Lines, 4-6 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, and writing slightly effaced in parts Prose Generally correct Incomplete

This codex contains the *Taddhita* portion only of the Vyākarana dipika, a commentary on Goyicandra's noticed in No 105, complete.

पुस्तकेऽस्मिन् विद्याविनोदाकृष्णश्रीन्यायपञ्चाननकृताया गोयीचन्द्रव्याख्याटीकाख्याया व्याकरण दीपिकायास्तद्धितप्रकरणमात्र वर्त्तते ।

No. 187. वसुधातुकारिकाटीका । Vasudhātukārikātikā Substance, country made colourless paper, 15 x 3 inches Folia, 8 Lines, 5-6 in a page Character, Bengali Date, Saka 1523 Appearance, very old, worn out, and writing effaced in parts. Prose Generally correct Complete

Another complete copy of the commentary on the Vasudhātukārikā noticed in No 141

Colophon. इति श्रीवादीन्द्राचार्य्यकृता वसुधातुकारिकाटीका समाप्ता ॥

राम लक्षोऽधिक नाम यदुक्त्वैव नरस्तरेत् ।

विनाऽपि सेतुनिर्म्माणमपारं भवसागरम् ॥

श्रीकृष्णरामदेवशर्म्मण स्वाक्षरं पुस्तकञ्च ॥ * ॥ शकाब्दा १५२२ श्रीचतुर्भुजाये नम श्रीमहादेवाय नम ॥

~विवरणमनुक्तपूर्व्वम् ।

No 188. शब्दशक्तिप्रकाशिका । *Śabdaśaktiprakāśikā Substance,* country made colourless paper, 16 x 2 inches Folia 92, (of which the last two folia appear to have been replaced recently) Lines 5 in a page Character, Bengali Date ? Appearance very old, worn out, and writing slightly effaced in parts (except that of the last two folia) Verse and prose *Generally correct Complete*

A work on the philosophy of words in verse with short explanations, entitled Śabdaśaktiprakāśika, by Jagadiśa Tarkālankara, the well known authority of the Navyanyaya school, noticed in Nos 452-453

विवरणमनुक्तपूर्व्वम् ।

No 189 संक्षिप्तसारसुबन्तपाद । Samkṣiptasarasubantapādah Substance, country made yellow and white papers 15 x 3 inches Folia, 13 Lines 5-6 in a page Character, Nagara Date ? Appearance, old and worn out. Verse and prose Not correct Incomplete

This codex contains only a portion of the Subantapada of the Samkṣiptasara noticed in No 103

पुस्तकेऽस्मिन् संक्षिप्तसारस्य सुबन्तपाद खण्डितो वर्त्तते ।

No 190. समासवाद । Samāsavādah Substance, country made red and white papers 21 × 6 inches Folia, 6 Lines, 2 9 in a page Character, Bengali Date, Śaka 1640 Appearance very old, and worn out. Prose Generally correct Complete

A different work under the same name and treating of the same subject with the work noticed in No 155 by Rāmabhadra Sārvabhauma Bhattācāryya.

Beginning श्रीराम ।

भट्टाचार्य्यसार्व्वभौमरामभद्रेण धीमता ।
समासेन समासानां तत्त्वमत्र निरूप्यते ॥

अथ बहुव्रीहौ चित्रगुमानय इत्यादौ चित्रगोस्वामिबोधीगोपदस्य चित्रपदसमभिव्याहृतपदस्य वा स्वामिनि लक्षणया एकपदवैयर्थ्यप्रसङ्गात् नापि गोपदं गोस्वामिलक्षक तथा चित्रपदस्याभेदान्वय इति वाच्यम् पदार्थैकदेशे अभेदान्वयस्याव्युत्पन्नत्वात् । अन्यथा प्रत्ययार्थैदोऽशभ्र इत्यादावपि विना लक्षणां योग्यतापत्ते ।

End. कुम्भकार धीरपायी खट्वाशायीत्यादावुपपदसमासेतु कुम्भादिपदानि लक्षणया कुम्भविषयकचीरकर्म्मकखट्वाधारकादिपराणि । धात्वर्थनामार्थयोरभेदे नान्वयस्याव्युत्पन्नत्वात् व्युत्पत्तिसङ्कोचे तु गरुडा कुम्भादिविषयकत्वादि लक्षणयाप्युपपत्तिर्भवतीति सङ्क्षेप ॥

Colophon इति महामहोपाध्यायसार्व्वभौमभट्टाचार्य्यविरचित समासवाद सम्पूर्ण ।

श्रीगोविन्दपदद्वन्द्व सान्द्रानन्दपदं सदा
नत्वा नभयमुषड्भूमितेऽलखीदिमां रघु ॥

विवरणम्—महामहोपाध्यायश्रीरामभद्रसार्व्वभौमप्रणीतसमासवादरूपोऽयं निबन्ध ।

No 191. संक्षिप्तसारटीकागोयीचन्द्रकृता । Samksiptasāratīkā Goyīcandrakrtā Substance country made colourless paper, 18 × 4 inches Folia 50 Lines 6–10 in a page Character Bengali Date, ? Appearance, very old Prose Generally correct Incomplete

This codex contains only the Kārakapada of Goyicandra's commentary on the Saṁkṣiptasara, noticed in No 103

पुस्तकेऽस्मिन् गोयीचन्द्रकृतसंक्षिप्तसारकारकपादटीकामात्र वर्त्तते ।

No. 192. संक्षिप्तसार । Saṁkṣiptasarah Substance, country made red paper, 15 x 4 inches Folia, 50 Lines, 7-10 in a page Character, Bengali Date, ? Appearance, very old, worn out, with different handwritings Prose Not correct Incomplete.

This codex contains fragments of Saṁkṣiptasara, noticed in No. 103, on Sandhi, Tiñanta, and the Kṛdantapada

पुस्तकेऽस्मिन् संक्षिप्तसारस्य सन्धितिङन्तकृदन्तपादा खण्डिता वर्त्तन्ते ।

No. 193. कविकल्पद्रुम । Kavikalpadrumah Substance, country made red paper, 15 x 4 inches Folia 33 Lines, 2-4 in a page Character, Bengali Date, 1731 Śaka Appearance, old Verse Generally correct. Complete

Another complete copy of the work noticed in No 9

Colophon. इति श्रीवोपदेवपण्डितविरचित कविकल्पद्रुमोनाम धातुपाठ समाप्त ॥ ० ॥
श्रीदुर्गा ॥ श्री । ० ।

कालीकान्तधरामर प्रपठितुं यस्य समाख्य सुदा
शाके भूम्यमलाश्वचन्द्रगणिते माघाग्निपक्षांशके ॥
चन्द्राहे व्यलिखत्त्विभाश्य मनसा गोविन्दपादाम्बुजे
चौर्ये च कुरुते नरो जनयितुर्मार्गे इहन्मूलकम् ।

विवरणम्—कविकल्पद्रुमोऽस्मिन् सम्पूर्णो वर्त्तते।

Note There is another copy of the abovementioned work, having six folia only from the beginning

पुस्तकेऽस्मिन् सन्त्यन्यान्यपि षट्पत्राणि निबन्धस्यास्य ।
